

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΙΣ

Α'

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΙΣ

ΥΠΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Γ. ΔΑΚΟΥΡΑ, Δρος Θεολ. – Dr. Phil.

Ἐπικ. Καθηγητοῦ τῆς Συγκριτικῆς Θρησκευολογίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Πρόλογος.

Ἡ Θρησκεία, ὡς συνολικὸν θεωρητικὸν περιεχόμενον ἐνὸς ἐκάστου θρησκευύματος, προβάλλει ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς ὀθόνης ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ὡς Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι τὸ προῖον ἐξελίξεως καὶ ὀργανώσεως τῆς πρωταρχικῆς θρησκευτικῆς κοινότητος. Εἶναι ἀναντίρρητον, ἐξ ἐπόψεως τῆς Συγκριτικῆς Θρησκευολογίας, ὅτι ἡ ἐξέλιξις καὶ ὀργάνωσις τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος εἶναι τὸ μέσον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διασφαλίζει τὴν περαιτέρω συνέχισιν τῆς πίστεως, λατρείας καὶ ἠθικῆς ἐκάστου θρησκευύματος. Ἄνευ τοῦ μέσου τούτου ἐλάχισται δυνατότητες παρέχονται εἰς τοὺς διαφόρους τύπους ἐκδηλώσεως τῆς Θρησκείας, ἂν δὲν ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὠρισμένα παραδείγματα τύπων ἐκκλησιαστικότητος, τὰ ὁποία προσφέρει εἰς ἡμᾶς ἡ Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων. Ἡ θρησκευτικὴ κοινότης ἐν τῇ ἐξέλιξει τῆς γίνεται Ἐκκλησία, ὅταν παραλλήλως πρὸς τὰς συνιστώσας ἀρχὰς τῆς κοινότητος εἰσάγονται καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς λατρείας, τοῦ ἱερατείου ἢ τῶν Μυστηρίων, καὶ καθίστανται οὐσιώδεις διὰ τὴν ὀργάνωσίν τῆς. Οὕτως ἐγένοντο τύποι ἐκκλησιαστικότητος τόσον ἐκ τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος τοῦ Ζωροάστρου, ἥτις ἐξειλίχθη εἰς ὠργανωμένον ἱερατικὸν θρήσκευμα, ὅσον καὶ ἐκ τῆς πρωτοβουδδιστικῆς κοινότητος, ἐξ ἧς προήλθον ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ ἐν Σιὰμ καὶ Μπούρμα ἐκκλησιαστικαὶ κοινότητες, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις τοῦ Λαμαϊσμοῦ. Ἡ πρωτοχριστιανικὴ θρησκευτικὴ κοινότης ἐσάρκωσε τὴν ὄρατὴν Ἐκκλησίαν, ἀποτελοῦσαν τὴν εἰς τοὺς αἰῶνας παρατεινομένην ἐδραΐωσιν τῆς πίστεως καὶ τὴν βάσιν τῆς ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει ἐφρημοσομένης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἐνῶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος, ἀπὸ καθαρῶς θρησκευολογικῆς ἐπόψεως, περὶ μιᾶς ἰουδαϊκῆς ἢ ἰσλαμικῆς Ἐκκλησίας. Μόνος ὁ Χριστιανισμὸς

προσφέρει τὸν πλήρη ἐξειλιγμένον τύπον τῆς κατ' ἐξοχὴν Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τόσοσιν τῆς οὐσιαστικῆς δομῆς τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος, ὅσον καὶ τῆς λατρευτικῆς ζωῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνέδειξε, κατὰ τὴν οὐσίαν του, μίαν Κοινότητα-Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας σταθερὸν θεμέλιον εἶναι ἡ κοινὴ πίστις καὶ ἡ κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἡ μυστηριακὴ ζωὴ εἰσῆλθεν ἤδη εἰς τὴν ἀποστολικὴν κοινότητα, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐφανερώθη διὰ τῆς μυστηριακῆς ταύτης πράξεως καὶ ζωῆς καὶ ἀνεπτύχθη ἐντὸς αὐτῆς ἡ λατρεία καὶ τὸ ἱερατεῖον. Ἡ ἐμμονὴ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰδρυτοῦ Τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων Του ἐξησφάλιζε τὴν ἐνότητά της. Οἰαδήποτε ἀπομάκρυνσις ἐξ αὐτῆς ἐθεωρεῖτο ὡς σχίσμα ἢ αἵρεσις. Ἡ διχοστασία περὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ἀθέτησις τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, ἡ ἀπειθαρχία πρὸς τοὺς προεσιῶτας τῆς Ἐκκλησίας ὠδήγησαν εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν κατὰ τὸ διάστημα τῶν 20 αἰῶνων τῆς ζωῆς της αἱ τρεῖς βασικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ Ὁμολογίαι μετὰ τὸ Σχίσμα (1054) καὶ τὸν ὀριστικὸν χωρισμὸν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς τελευταίας τῶν ἐκ τῆς Μεταρρυθμίσεως δημιουργηθεισῶν προτεσταντικῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων. Αὗται εἶχον ὡς βασικὴν ἐπιδίωξιν τὴν ἐπανατοποθέτησιν τῆς θρησκευτικῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ἐκ νέου εἰς τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἠρκέσθησαν ὅσον ἦτο δυνατόν δι' ἀπλῶν προσθηκῶν εἰς μίαν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν. Ἐκεῖ ἔνθα αὕτη διετηρεῖτο αὐστηρὰ ἀπεχωρίζοντο αἴφνης ἐκ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς αἵρέσεις, προκειμένον νὰ ἐφαρμόσουν τὴν προσωπικὴν πεποίθησιν τοῦ Ἰδρυτοῦ των καὶ νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς μερίμνης περὶ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν εἰς μικροτέρους κύκλους. Ἀποτέλεσμα τῆς προσπαθείας ταύτης ἦτο ἡ δημιουργία πολυαρίθμων δογματικῶν ἀποκλίσεων, σχισμάτων καὶ αἱρέσεων ἐν τῇ αἰρέσει.

Ἡ Ἐκκλησιολογία προσδιορίζει τὰ ὅρια Ἐκκλησίας καὶ Αἱρέσεως ἢ Σχίσματος, τὰ ὁποῖα εἰς μὲν τὸν Προτεσταντισμὸν εἶναι νεφελώδη καὶ ἀδιόρατα, εἰς δὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν θεωροῦνται ὡς ἀπλᾶι προσβάσεις καὶ γέφυραι πρὸς ἀπόκλισιν ἐκ τῆς πρωταρχικῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὁμως τὰ ὅρια ταῦτα ἀνορθοῦνται ὡς τεῖχη καὶ ἀποτελοῦν στεγανὰ ἀπαρραβίαστα, ἐν οἷς διαφυλάσσεται ἡ ἀρραγῆς ἐνότης τῆς ἀρχικῆς ἐκκλησιαστικῆς θρησκευτικῆς κοινότητος καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ μετὰ χεῖρας ἐργασία ἀποτελεῖ προἶόν τῆς ἐρεῦνης τῶν σχέσεων τῆς Θρησκείας, ὡς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς αἱρέσεως, ἀπὸ θρησκευτικοκοινωνιολογικῆς ἐπόψεως,

χωρίς νὰ θίγωνται ἐκκλησιολογικῶς τόσον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ὅσον καὶ ὁ Προτεσταντισμός. Εἰς τὴν μελέτην μας ταύτην δὲν εἰσερχόμεθα βεβαίως εἰς τὰς ἐκκλησιολογικὰς διαφορὰς τῶν προτεσταντικῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων καὶ δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν αἱ ἐκκλησιολογικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἰδιαιτερότητες μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ὁμολογιῶν καὶ τῶν αἱρέσεων, ἀλλ' ἐπιχειροῦμεν νὰ δώσωμεν συνολικὴν εἰκόνα τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς Θρησκείας καὶ ὀργανωμένης Ἐκκλησίας.

Διονύσιος Γ. Δακουράς

I. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΟΡΩΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ΚΑΙ «ΑΙΡΕΣΙΣ».

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡμετέρας ἐρεῦνης ἐπιχειρεῖται ὁ προσδιορισμὸς καὶ ἡ ἐτυμολογικὴ προσέγγις ἀμφοτέρων τῶν ὄρων «Ἐκκλησία» καὶ «Αἵρεσις» ἐξ ἐπόψεως τῆς κοινωνιολογίας τῆς Θρησκείας. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερος, ὅτι εἰς τὴν πλουσιωτάτην περὶ τὸ θέμα βιβλιογραφίαν συναντῶμεν οὐκ ὀλίγους ὀρισμούς, οἱ ὅποιοι ἐνταῦθα δέον νὰ παρουσιασθοῦν καὶ ταξινομηθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὗτοι νὰ ὀδηγήσουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν οὐσίαν τῆς παρουσίας ἐρεῦνης.

1. Ἀπαρίθμησις στοιχείων.

Ἐνταῦθα ἀνήκουν οἱ κλασσικοὶ πλέον ὀρισμοὶ τοῦ Troeltsch καὶ Weber. Ὁ Max Weber¹ ὀνομάζει «Ἐκκλησίαν» ἐν ἴδρυμα χάριτος, τὸ ὁποῖον ὡς καθίδρυμα πίστεως διαχειρίζεται θρησκευτικὰ – σωτηριολογικὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ἐξάρτησις εἶναι ὑποχρεωτικὴ ὡς ἐκ τούτου αἱ ποιότητες τῶν εἰς αὐτὸ ἀνηκόντων μελῶν δὲν ἀποδεικνύονται, ἤτοι δὲν πιστοποιοῦνται. «Αἵρεσις» δι' αὐτὸν εἶναι «εἷς οἰκειοθελῆς σύνδεσμος κατ' ἀποκλειστικότητα... θρησκευτικὸς – ἠθικῶς πλασμένος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσέρχεται τις οἰκειοθελῶς, ὅταν αὐτοβούλως καὶ ἐκουσίως, κατόπιν θρησκευτικῆς ἐπιβεβαιώσεως ἢ δοκιμασίας, γίνεται ἀποδεκτός». Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Troeltsch εὐρίσκονται δύο τοιαῦτα ζεύγη ὀρισμῶν: Εἰς τὸ ἔργον του, «περὶ τῶν κοινωνικῶν διδασκαλιῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμάδων»², ὁ τύπος τῆς

1. Max Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, Bd. I, Tübingen 1947⁴, 211.

2. Ernst Troeltsch, *Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*, Tübingen 1923³, 362.

Ἐκκλησίας ἀποδεικνύεται ὡς «ἡ ὀργάνωσις ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶναι ὑπερβολικῶς συντηρητικὴ, ἡ σχετικῶς τὸν κόσμον καταφάσκουσα, ἡ τὰ πλήθη ἐξουσιάζουσα καὶ ὡς ἐκ τούτου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς της, ἡ ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστή παγκόσμιος, δηλ. νὰ συμπεριλάβῃ ἐν ἑαυτῇ τοὺς πάντας». Εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον τοῦ³ συμπληροῦται ὁ ἀνωτέρω ὀρισμὸς καὶ θεμελιούται, δηλ. δικαιολογεῖται, διατὶ τὸ ἴδρυμα τοῦτο, ὡς «ἴδρυμα λυτρώσεως καὶ χάριτος (ἐλέους)... εἶναι δυνατὸν νὰ παραβλέπῃ τὴν ὑποκειμενικὴν ἀγιότητα τῶν μελῶν του, μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου, χάριν τοῦ ἀντικειμενικοῦ θησαυροῦ τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς «Αἰρέσεις» ὀρίζεται ὅτι εἰς αὐτὰς πρόκειται, εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τ' ἀνωτέρω, «περὶ σχετικῶς μικροτέρων ὁμάδων, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν εἰς μίαν προσωπικὴν – ἐσωτερικὴν βελτίωσιν – τελειοποίησιν καὶ μίαν προσωπικὴν – ἄμεσον σύνδεσιν τῶν μελῶν τοῦ κύκλου της... Αἱ Αἰρέσεις παραιτοῦνται ἀπὸ κοσμοκρατορίαν καὶ συμπεριφέρονται ἀδιαφόρως, ἀνεκτικῶς ἢ ἐχθρικῶς ἔναντι τοῦ κόσμου, τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας, δεδομένου ὅτι δὲν δύνανται νὰ κατακυριεύσουν τὰ μεγέθη ταῦτα καὶ νὰ τὰ ἐνσωματώσουν (προσαρτήσουν)· τὰ ἀποφεύγουν ὁμῶς καὶ τὰ ἀφήνουν νὰ ζοῦν παραλλήλως πρὸς αὐτάς, ἢ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ ἀντικαταστήσουν περίπου διὰ τῶν ἰδικῶν των κοινωνιῶν». Ἐπὶ πλέον προστίθενται ἐλευθέρα ἔνωσις, ἀποκοπὴ ἐκ τοῦ κόσμου, ριζικὴ νομιμότης εἰς καθαρὰς καὶ ἀμοιβαίας κοινωνίας ἀγάπης, συχνάκις ὑπὸ τὴν σημαίαν ἀμέσου ἐσχατολογικῆς ἀναμονῆς. Ὁ Köhler⁴ συγκεφαλαιῶντων τοὺς ἀνωτέρω ὀρισμοὺς χαρακτηρίζει τὴν «Ἐκκλησίαν» ὡς ἴδρυμα, τὴν «Αἵρεσιν» ὡς ἔταιρειαν, συνεταιρισμόν. Παρόμοιον χαρακτηρισμόν δίδει ὁ Wach⁵ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἰδρυματικὸν σῶμα καὶ τὴν Αἵρεσιν ὡς συμβιβαστικὴν κοινωνίαν, ἢ συμβατικὴν ἔταιρειαν.

Εἰς τὰ πλαίσια τῆς παρούσης θεωρήσεως θὰ πρέπει ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι εἰς τὰ μεγάλα θεολογικὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ ἔργα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμολογιῶν⁶ ἀναφέρεται ἀφ' ἐνὸς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἰσέτι ἢ κατεύθυνσις μέσῳ πεπαιδευμένων θεολόγων μὲ

3. Ἐνθ' ἀνωτ., 967.

4. Walter Köhler, *Wesen und Recht der Sekte im religiösen Leben Deutschlands (Aus der Welt der Religion – Religionswissenschaftliche Reihe, Heft 16)*, Gießen 1930, 41.

5. Joachim Wach, *Religionssoziologie*, Tübingen 1951, 222.

6. *Lexikon für Theologie und Kirche (LThK)*, Bd. 6, 167 ἑξ., 9, 613 ἑξ., *Die Religion in Geschichte und Gegenwart (RGG)*³, Bd. III, 1296, 1325 ἑξ., V, 1657, *Protestantische Realenzyklopädie*, Bd. XVIII, 158, 161.

τὰ ὀρθολογικῶς δομημένα συστήματα δογμάτων πίστεως καὶ Ἠθικῆς ὑπὸ τὴν συγκράτησιν προφητικῶν καὶ ἐκστατικῶν στοιχείων ὡς παρενοχλούντων τὴν τάξιν καὶ τὸν κανονισμόν, ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀπώλεια ἐσωτερικῆς πειθαρχίας καὶ ἀγάπης διὰ τῆς πιεστικῆς ἐγκοσμιότητος. Διὰ τὴν Αἵρεσιν ἐξ ἄλλου ἀναφέρεται ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Αἰρέσεως, τὸ μετ' αὐτῆς συνδεόμενον χαρισματικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ πολικότης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰς διοργανώσεις της καὶ τὰς συνοδευτικὰς μορφάς της. Ἐξ ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογικῆς θεωρήσεως ἡ Ἐκκλησία περιγράφεται ὡς ὁ θεανθρώπινος ὀργανισμὸς ἔχων κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τὸν Χριστόν, ὡς θεανθρώπινον ὄρατὸν καὶ ἀόρατον μυστικὸν καθίδρυμα, ὡς «τὸ σῶμα Χριστοῦ», ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηριώδους θείας χάριτος καὶ ἡ αὐθεντικὴ ἀλάθητος διδάσκαλος τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ θείας καὶ ὑπερφυσικῆς Ἀποκαλύψεως. Μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ μυστικοῦ τούτου σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὄχι μόνον πάντες οἱ ζῶντες οἱ εἰς τὸ ὄνομα τῆς μᾶς καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος βεβαπτισμένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κεκοιμημένοι καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι. Οἱ πλείστοι τῶν ὀρθοδόξων ἐρευνητῶν διαπιστώνουν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ διατυπώσῃ ἀκριβῆ ὄρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, οἱ ὑπ' αὐτῶν δὲ χρησιμοποιούμενοι ὄροι, ὡς «σῶμα Χριστοῦ», «κοινωνία ἁγίων», «κοινωνία πιστῶν», «λαὸς τοῦ Θεοῦ», εἶναι ἀπλοῖ περιγραφικοὶ ἐξεικονισμοὶ μὴ ἀποδίδοντες ἐπακριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας⁷. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν ὀρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἢ Αἵρεσις ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου

7. Πρβλ. Ἰωάννου Καρμίρη, «Ἐκκλησία», ἐν *Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ* (ΘΗΕ), τ. 5, 1964, 474, τοῦ αὐτοῦ, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, Ἀθήνα 1973, 105 ἐξ., 109 ἐξ., Ἰω. Ζηζιούλα, *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θεῖᾳ εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἀθήνα 1990², 29 ἐξ., 44 ἐξ.: «τόσον ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία ὅσον καὶ ἡ «ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ» ἐκφράζονται», κατὰ τὸν Ἰω. Ζηζιούλαν, νῦν Μητροπολίτην Περγάμου (αὐτόθι, 96), «ιστορικῶς (ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ) διὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Εὐρισκόμεθα πάλιν ἐνώπιον τῆς Παυλείου Ἐκκλησιολογίας. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰγνάτιος εἶναι σαφέστερος εἰς τὴν αἰτιολόγησιν τῆς συνειδήσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐρμηνεύει πλήρως: ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, διότι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ ιστορικὸς Χριστὸς, ὁ δὲ ιστορικὸς Χριστὸς εἶναι ἡ σὰρξ τῆς Θ. Εὐχαριστίας». Πρβλ. περαιτέρω Νικ. Μητσοπούλου, *Θέματα ὀρθοδόξου δογματικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1984², 84 ἐξ., καὶ 228 ἐξ. Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογικὴν θεώρησιν περὶ Ἐκκλησίας «σὰ ἐγγειῶδια τῆς σχολαστικῆς δογματικῆς βρισκοῦμε», κατὰ τὸν Ν. Ματσούκαν (πρβλ. Ν. Ματσούκα, *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τοῦ Δ', Ε', Στ' αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 1992², 297) «ὄρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεῖο καθίδρυμα ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχοντας τὴν προέλευ-

Διδασκάλου Ἰω. Καρμίρη ὡς «πάσα πεπλανημένη διδασκαλία, παρεκκλίνουσα ἀπὸ τῆς γνησίας χριστιανικῆς πίστεως, ἅμα δὲ καὶ πᾶσα ἰδιαιτέρα χριστιανικὴ κοινότης, διαφωνοῦσα πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας καὶ ἀποκοπεῖσα ἀπὸ τῆς κοινωνίας καὶ ἐνότητος μετ' αὐτῆς»⁸. Κατὰ συνέπειαν, ἡ Αἵρεσις, ὡς ἐκ τῆς δομῆς της, εἴτε ἐν τῇ παλαιότερᾳ της σημασίᾳ ὡς πολιτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ἢ θρησκευτικὴ μερὶς ἢ σχολὴ ἢ κόμμα ἢ φατρία, εἴτε ἐν τῇ νεωτέρᾳ της ὡς διαστροφὴ, νόθευσις, ἀποκοπή, παρέκκλισις, ἔκπτωσις ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ ἀλλοτριώσις, πλάνη, ἀνυπακοὴ καὶ ἀνταρσία, παραχάραξις καὶ ψευδοδιδασκαλία, εἰδωλολατρεία, ψευδώνυμος γνῶσις, παράβασις καὶ ἁμαρτία, εἶναι οὐσιαστικῶς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὴν δομὴν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας διασπῶσα τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογικὴν τῆς ἐνότητος καὶ ἀπομακρύνουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς Ὀρθοδοξίας ὡς δυνατότητος βιώσεως τῆς ἱστορικῆς διαστάσεως τῆς ὑπ' Αὐτοῦ ἰδρυθείσης Θρησκείας ὡς Ἐκκλησίας καὶ σώματος Χριστοῦ⁹. Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκκλησιολογικὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ λειτουργικῆς περὶ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν, τουτέστιν ὡς ὀρθοδοξίας, ἡ Αἵρεσις χαρακτηρίζεται ὡς ἑτεροδιδασκαλεῖον, ἢ ὡς διδασκαλεῖον ἄνευ Χριστοῦ, ὡς κακοδοξία¹⁰, ὡς ἀπάρνησις τῆς ἱστορικότητος τῆς

σῆ του ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι μεταβιβάζουσι τὴν ἐξουσίαν τοῖς ἐπίσκοποις. Τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται ἱεραρχικῶς, ὡς κλήρος καὶ λαός, μέσα σὲ ἱστορικὰ, διοικητικὰ καὶ θεολογικὰ περιγράμματα. Ὁ παραπάνω ὀρισμός, μολονότι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐσφαλμένος, ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιὰ ἐξωτερικὴ περιγραφή αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ζωῆς, ποὺ λέγεται Ἐκκλησία. Ἡ θεολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ποτὲ δὲν διατύπωσε τέτοιους ὀρισμούς οὔτε πολὺ περισσότερο ἐξάντησε τὰ ὄρια καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς Ἐκκλησίας σὲ τέτοια σχήματα. Ἡ ἴδια ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς λαοῦ καὶ ἱεραρχίας, ὡς ἀληθείας καὶ ζωῆς, μὲ συστελλόμενα καὶ διευρυνόμενα ὄρια μέσα στὶς ἱστορικὲς διαστάσεις».

8. Ἰω. Καρμίρη, «Αἵρεσις», ἐν *ΘΗΕ*, τ. 1, 1962, 1087.

9. Πρὸβλ. Π. Βασιλειάδη, *Αἵρέσεις ἢ θεολογικὲς τάσεις στὸν ἀρχέγονο Χριστιανισμό*, ἐν *Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν (ΔΒΜ)*, τ. 5, 1977-78, 101-118.

10. «Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὡς ἡ ὅλη Ἐκκλησία, εἶναι τοιαύτη», κατὰ τὸν Ἰω. Ζηζιούλαν, (ἐνθ' ἀνωτ., 98), «λόγω τοῦ ὅτι ἔχει τὸν ὅλον Χριστόν. Ἄλλὰ καὶ ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία εἶναι ὡσαύτως καθολικὴ, διότι ἔχει τὸν ὅλον Χριστόν διὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ Ἐπίσκοπος ὡς συνδεδεμένος ἀμέσως πρὸς τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ἐκπροσωπεῖ τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν, καθ' ὃν τρόπον ὁ ὅλος Χριστὸς ἐκπροσωπεῖ τὴν καθόλου ἢ καθολικὴν Ἐκκλησίαν».

υπάρξεως με τὸ κριτήριον τοῦ σταυροῦ¹¹, ὡς διάβρωσις τῆς ἀληθείας, «φθορμαία ψευδοδοξία», «κακοτροπία» τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἐκτροπή καὶ ἔκπτωσις ἐκ τῆς ζωῆς τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος¹².

2. Εἰδικὸς συνδυασμὸς στοιχείων.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενικῆς ἀπαριθμήσεως τῶν μερικῶν χαρακτηριστικῶν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὅλα τὰ μεμονωμένα ταῦτα φαινόμενα συσχετίζονται πρὸς ἄλληλα καὶ εἰς τὸ σύνολόν των προσδίδουν ἓνα κοινὸν χαρακτήρα, καὶ δὴ εἰς μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ἓνα στατικόν, εἰς δὲ τὴν Αἵρεσιν ἓνα δυναμικόν. Τοῦτο ὅμως θὰ ἀνταπεκρίνετο μᾶλλον πρὸς τὰς προτεσταντικὰς ἐκκλησιαστικὰς ὁμολογίας, οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸς τὸν καθολικὸν καὶ ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανισμόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἱστορικὴν του πορείαν φαίνεται ἀείποτε ζωντανός, ἐνοποιημένος καὶ ἀνοικτός πρὸς τὸ μέλλον, δίδων ζωντανούς καρπούς δημιουργίας θεσμῶν καὶ ὀργανωτικῶν δομῶν, ἀμυνόμενος ἐπιτυχῶς «ἀπέναντι στὶς διαβρωτικὰς δυνάμεις τῆς Αἵρεσης καὶ τῆς ἀλλοτρίωσης»¹³. Τὰ περὶ τοῦ στατικοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοῦ δυναμικοῦ διὰ τὴν Αἵρεσιν χαρακτήρος διατυπώνονται π.χ. διὰ τῶν ἐκφράσεων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Troeltsch εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του¹⁴ βλέπει τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀντικειμενικότητα: ἀντικειμενικῶς δεδομένον εἶναι τὸ ἀγαθόν, ὁ θησαυρὸς τῆς χάριτος, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι δυνατόν νὰ παραλαμβάνη οἰονδήποτε, καὶ νὰ παραβλέπη προσωπικὴν ἀναξιότητα τοῦ ἱερέως. Ἡ μὴ ἀναγκαιότης τῶν προϋποθέσεων ὑποβάλλει κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸν συμβιβασμὸν πρὸς τὸν κόσμον καὶ παγκόσμιον ἐξάπλωσιν. Ἐξ ἄλλου

11. Πρβλ. Β. Στογιάννου, *Ὁρθοδοξία καὶ Αἵρεση στὴ Γαλατία*, ἐν *Δελτίῳ Βιβλικῶν Μελετῶν*, τ. 5, 1977-78, 227: «Ἡ Αἵρεση, λοιπόν, συνίσταται στὸ ὅτι «δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ριζοσπαστικότητα τῆς νέας υπάρξεως καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται σοβαρὰ ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ ἀποκαλυπτοῦ σὰν συντριβὴ (ἀπομύθευση) τῆς οἰκουρίας, ἡ ὁποία θέλει ἀκριβῶς ν' ἀποφύγει τὴν ἱστορικὴ ὑπάρξη μετὰ τὴ θρησκευτικότητα, τὴν εὐσέβεια καὶ τὴ θεολογία. Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι ποτὲ ἡ «ὑπέρβαση τοῦ παραδόξου τοῦ σταυροῦ», ἀλλὰ τὸ θάρρος γιὰ μιὰ θεολογία, ποὺ τολμᾷ νὰ κατανοήσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς ἱστορικῆς υπάρξεως τοῦ πιστεύοντος, μέσα ἀπὸ τὸ κήρυγμα αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ συμβάντος ὡς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ». Βασικὰ τὸ κριτήριον τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι ὁ σταυρός, γιὰτὸ αὐτὸς «συντριβεῖ τὴ θεολογικὴ οἰκουριὰ ποὺ ὑπολανθάνει στὴν τάση τῆς παραδεδομένης γλώσσας καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τῆς παραληφθείσης αὐτογνωσίας (ἔστω καὶ ἂν εἶναι χριστιανικῆ)».

12. Πρβλ. Ν. Ματσοῦκα, ἐνθ' ἄνωτ., 34, 37, 101.

13. Πρβλ. Ν. Ματσοῦκα, ἐνθ' ἄνωτ., 307, 320.

14. Ἐνθ' ἄνωτ., 371 ἐξ.

ἡ Ἐκκλησία βασιζομένη εἰς ὅ,τι αὕτη κατέχει δὲν δεσμεύεται ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς· τοῦτο καθιστᾷ ταύτην εὐκαμπτὸν διὰ πολλὰς βαθμίδας μίας παιδαγωγικῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν δραστηρίας προσαρμογῆς. Τὴν ἰδρυματικὴν ἔκφρασιν τῆς ἀντικειμενικότητός τῆς ἔχει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν κανονικὴν τῆς τάξιν, τουτέστιν εἰς τὸν κανονισμόν τῆς, ὅστις καθιστᾷ ταύτην ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν καθολικότητά τῆς καὶ τὴν ἐγκοσμιότητά τῆς εἰς ἓν πολιτικὸν μέγεθος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ κράτος καὶ ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς αὐτό. Κατὰ συνέπειαν ἡ οὐσία τῆς Αἰρέσεως εἶναι ἡ ὑποκειμενικότης αὐτῆς: ἡ κοινότης ἀναφύεται ἐκ τῆς ἐλευθέρως καὶ συνειδητῆς προσαρτήσεως τῶν μεμονωμένων προσηλύτων, διὸ καὶ ἡ ἀπάθῃσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νηπιοβαπτισμοῦ εἶναι προϋπόθεσις διὰ τὰς Αἰρέσεις. Ἡ σταθερότης καὶ ἡ διάρκεια ἐξαρτῶνται καθ' ὅλοκληρίαν ἐκ τῆς πραγματικῆς, προσωπικῆς προσφορᾶς καὶ συμμετοχῆς. Κατὰ παρόμοιον τρόπον προσωπικὴ καὶ ἄμεσος δέον νὰ εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῶν μελῶν μεταξύ των, μέσῳ τῆς ὁποίας προέρχεται ἡ τυπικῶς ἰσχυρὰ διασύνδεσις τῆς Αἰρέσεως. Τοῦτο καθιστᾷ ἀναγκαίως στενὸν τὸν περιορισμὸν τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία αἰσθάνεται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀπάνθισμα κεκλημένων, καί, κατ' ἀκολουθίαν, ἀποκόπτεται ἀποτόμως ἐκ τοῦ κόσμου.

Ὁ Weber¹⁵ αἰτιολογεῖ διὰ τῆς οἰκειοθελοῦς ἀρχῆς τῆς ἐγκρίσεως, τουτέστι τῆς ἀναγκαίας συγκαταθέσεως ἐκ μέρους τῶν ἀποδεχομένων καὶ τῶν ἀποδεκτῶν, τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας τῆς τοπικῶς μεμονωμένης κοινότητος τῆς Αἰρέσεως, ἡ ὁποία μόνη δύναμις προσωπικῆς γνωριμίας καὶ ἐξετάσεως δύναται νὰ κρίνῃ, ἂν ἓν μέλος ἀποδεικνύεται προσοντοῦχον. Μία περαιτέρω λογικὴ συνέπεια ἐκ τῆς οἰκειοθελοῦς καὶ ἠθικοθηρησκευτικῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιλογῆς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ δημοκρατίας τῆς Αἰρέσεως, τῆς ἐκτεταμένης συνεργασίας τῶν λαϊκῶν μελῶν: ὁ κύριος τόνος, τὸ κύριον βᾶρος τίθεται ἐπὶ τῆς ποιτικῆς ἰκανότητος, διὰ τῆς ὁποίας ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ παράστασις ἱερατικοῦ χαρισματικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀντικειμενικῆς μυστηριακῆς συμμετοχῆς¹⁶. Ἐπειδὴ ἡ ἐκ λαϊκῶν μελῶν κοινότης αὕτη εἶναι μία ἀποκεχωρισμένη κοινότης «ἐκλεκτῶν καὶ ἁγίων», τουτέστιν εἶναι ἀκοσμικὴ, ἐξωκοσμικὴ, δύναται νὰ εἶναι αἱ ἐν αὐτῇ ἐνεργοῦσαι — δραστήριαι δυνάμεις τάξεως καὶ κανονισμοῦ μόνον οἱ ἐξωκοσμικοὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συναδελφώ-

15. Ἐνθ' ἄνωτ., 226.

16. Πρβλ. Fritz Herkenrath, *Die eschatologischen Religionsgemeinschaften des 19. Jahrhunderts*, *Köln Philosophische Dissertation* 1930, 61.

σεως¹⁷. Ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπογραμμισθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ Αἵρέσεις ὑπερέχουν μὲν ἐξ ἐπόψεως ἐντατικότητος τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, ὑστεροῦν δὲ ἐξ ἐπόψεως τῆς καθολικότητος¹⁸.

3. Ἀμοιβαία ἀναλογία Ἐκκλησίας καὶ Αἵρέσεως.

Πέρα τοῦ πάντοτε κεκλεισμένου ἐσωτερικῶς χαρακτήρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αἵρέσεως προξενεῖ ἐντύπωσιν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων ἀντιπαραθέσεων ἢ ἀρνητικῆ ἀναλογία τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς οὐσίας τῆς Αἵρέσεως, ἐξικνουμένη μέχρι καὶ τῶν λεπτομερειαικῶν σημείων. Ἡ ἐνδειξις ἢ ὑπόμνησις τῆς ἱστορικο-γενετικῆς ἀποκοπῆς – ἀποσχίσεως τῆς Αἵρέσεως ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια καταλήγει κατ' ἀνάγκην μόνον εἰς τὴν ἀντίθεσιν – ἀντιπαραθέσιν ἀμφοτέρων, δὲν παρέχει εἰς ἡμᾶς περαιτέρω ἰκανοποιητικὴν βοήθειαν, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρας ἐξηγήσεως. Ἐάν τις, σκεπτόμενος τρόπον τινὰ ἐξ ἐπόψεως θρησκευτικοκοινωνιολογικῆς παθολογίας, τὴν ἀναζητῇ εἰς τὴν προειδοποιητικὴν καὶ θλιβερὰν ἐνέργειαν συμπτωμάτων τῆς αἰρετικῆς ἐκπτώσεως ὡς μίαν ἀσθένειαν, οἰονεὶ ἐξωτερικεῦσιν καὶ ἀλλοτριῶσιν τῆς Ἐκκλησίας, τότε παραμένει ἀναπάντητος ἢ ἐρώτησις, ἢ ὅποια ἀφορᾷ εἰς τὸν ὄργανισμόν ἐκείνον τὸν συνδέοντα καὶ αἰτιολογοῦντα ἀμφοτέρας: οὗτος δὲ δύναται νὰ εἶναι μόνον τὸ σύνολον, ἢ καθολικότης, τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς γενικῶς, τῆς ὅποιας αἱ τυπικαὶ καὶ συμπεριληπτικαὶ μορφαί, ἐφ' ὅσον εἶναι κατὰ συνέπειαν ἀνταγωνιστικοὶ χαρακτηριστικοὶ τύποι κοινότητος, εἶναι ἀκριβῶς Ἐκκλησία καὶ Αἵρεσις. Εἰς αὐτὴν τὴν οὐσιαστικὴν, ἀνταγωνιστικὴν συσχέτισιν ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ πράξει μία σχέσις συμβιώσεως μεταξύ των, μία διάταξις – διευθέτησις ὡς εἰς ἐν σύστημα ἐπικοινωνίας, ὅπως ἀποδεικνύει ὁ Dienel¹⁹: οὐδεμία ὑπάρχει ἀπολύτως εἰς μίαν παγκόσμιον, καθολικὴν, θρησκευτικὴν κοινωνιολογικῶς ἀπηλλαγμένη ὁμάς προσώπων, οὐδεὶς ὄργανισμὸς καὶ οὐδεμία περιοχὴ, ἢ ὅποια νὰ μὴ δύναται ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αἵρέσεως νὰ εἶναι ἀντικείμενον μερίμνης ἢ καὶ ἐκμεταλλεύσεως.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνταῦθα ἀναλόγως πρὸς τὴν καθαρότητα ἢ ἀγνότητα τῆς χαρακτηριστικῆς ἐκφράσεως καὶ μορφῆς ἀμφοτέρων τῶν τύπων εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ἀναμείξεις καὶ διαφοραί, καθιστᾷ

17. Karl Mayer, *Sekte und Kirche (Heidelberger Studien aus dem Institut Sozial- und Staatswissenschaften, Bd. III, Heft 6.)*, Heidelberg 1933, 8.

18. Ernst Troeltsch, ἐνθ' ἀνωτ., 371.

19. Ev Peter Dienel, *Kirche und Sekte, I*, ἐν *Probleme der Religionssoziologie (Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 1962, Sonderheft 6, Köln/Opladen, 233-242)*, 239 ἐξ.

εὐνόητον ὅτι ὑφίσταται μία κοινὴ διασυνδεδεικτὴ βάσις. Εἶναι φυσικόν, ἐφ' ὅσον ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὑγιαίνουσα, ὡς ἐκφράζουσα τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὡς σῶμα Χριστοῦ περιλαμβάνει μόνον τοὺς ὑγιαίνοντας ἐν τῇ πίστει, ἢ Αἵρεσις νὰ χαρακτηρίζεται ὡς νόσος καὶ δὴ ὡς «γάγγραινα», ἣτις θεωρεῖται ὡς ἀνίατος ἀσθένεια, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὡς «έτεροδιδασκαλία» εἶναι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Πλείστοι τῶν ἐρευνητῶν ἐπισημαίνουν τὴν ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας χρῆσιν ὄρων καὶ εἰκόνων τῆς Ἱατρικῆς, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁ καθ' ὅλα ὑγιῆς καὶ εὐρωστος ὀργανισμὸς, ἀποβάλλει τοὺς αἰρετικούς ὡς νοσοῦντα καὶ σεσηπῶτα μέλη, διὰ λόγους καθαρῶς προληπτικούς, προφυλακτικούς καὶ παιδαγωγικούς, ἐπιδιώκουσα ὅπως τοὺς πλανωμένους αἰρετικούς «ἀπὸ νεκρῶν ζῶντας κατασκευάσῃ» καὶ «κειμένους ἀναπεισῇ» εἰς σωτηρίαν, τὴν δὲ «πλάνην ἐκβαλεῖν καὶ τὴν σηπεδόνα ἐκκαθάραι», κατὰ τὰς ρήσεις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου²⁰. Περαιτέρω ἄμεσος συνέπεια τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Λόγος τῆς Ἀληθείας εἶναι ἡ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὅτι ἡ Αἵρεσις θεωρεῖται ὡς διδασκαλία τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οἱ δὲ αἰρετικοδιδάσκαλοι ὡς «ψευδόχριστοι» καὶ «δαιμονόπληκτοι»²¹.

Ἄν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν πάντα τ' ἄνωτέρω, ἡ ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τῆς ὀργανικῆς κοινῆς διασυνδεδεικτῆς βάσεως ἀμφοτέρων τῶν ὄρων δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ὀρθὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ ὑποβάθρου τῶν ὄρων τούτων²². Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλο εἰ μὴ μόνον αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή. Ἡ ἀναφορὰ, τόσον τῆς Ἐκκλησίας ὅσον καὶ τῆς Αἱρέσεως, πρὸς τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι προϋπὸθεσις διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστοριογραφίαν. Ἐπομένως «ἡ αἵρεσις δὲν κρίνεται μόνον μὲ τὰ δεδομένα τῆς κάθε τόσο ἐμφανιζομένης ἀπόκλισης μέσα στὰ ὄρια τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων» χρειάζεται ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὸν ἀρχέγονο κόσμον, ἀπ' ὅπου

20. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, *Αἵρεσις*, ἐν *ΘΗΕ*, 1, 1089, Πρβλ. καὶ Ἰω. Ἀν. Τσαγγαλίδη, *Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ Αἱρέσεις*, ἐν *Δελτίῳ Βιβλικῶν Μελετῶν*, τ. 5, 1977-78, τεύχη 2-3, 210 καὶ 215.

21. Πρβλ. Ἰω. Ἀν. Τσαγγαλίδη, ἐνθ' ἄνωτ., 212.

22. Ἡ ἐσφαλμένη ἀξιολόγησις ὀρισμένων ἐρευνητῶν τῆς οὐσίας τῆς αἱρέσεως ὠδήγησε τοὺς εἰς τὴν ἀθθαίρετον ἐξαγωγήν τοῦ συμπεράσματος «πὺς οἱ περισσότερες χριστιανικὲς ομάδες ποὺ ἀργότερα ὀνομάστηκαν αἱρέσεις, στὴν πραγματικότητα κυριαρχοῦσαν τόσο γεωγραφικὰ ὅσο καὶ θεολογικὰ κατὰ τοὺς δυὸ ἢ καὶ τρεῖς πρώτους μ.Χ. αἰ. Ἡ μεταγενέστερη Ὀρθοδοξία ἦταν ἀποτέλεσμα ἐξέλιξης καὶ ἰδεολογικῶν συγ-

ξεπήδησαν οί πρώτες αποκλίσεις και ὅπου ὡς μνήμη ὑφίσταται ἡ κοινή ἀλήθεια και ἡ ἐνότητα τῆς κατὰ φύση ζωῆς, δίχως γνώμες και διαστάσεις»²³. Ἐνῶ ἐξ ἐπόψεως ὀρθῆς ἐκκλησιολογικῆς θεωρήσεως ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύει καθοριστικῶς τὴν ὀρθοτόμησιν τῆς ἀληθείας καθορίζουσα τὰ ὄρια τῆς Αἵρέσεως, ἡ Αἵρεσις «δὲν εἶναι μόνο μία σύγχρονη μὲ τὸν καιρὸ τῆς ἐκτροπῆ ἀπὸ τῆ ζωῆ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, μὰ κυρίως ἡ νεωτεροποιῖα ποὺ ξέκοψε τὸ δεσμὸ τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχέγονη κοίτη και βρῖσκεται τώρα ἐκτεθειμένη και χωρὶς ταυτότητα τῆς ἀρχαίας παράδοσης. Ὁρθοδοξία και αἵρεση, δόγμα και νεωτεροποιῖα βρῖσκονται σὲ μιὰ ἀντίθεση και ἀντιπαράταξι πρώτα πρώτα σ' ἓνα χῶρο μιᾶς ἐποχῆς, ὅπου συντελεῖται ἡ ἀντιθετικὴ ἀναμέτρηση, και ἔπειτα σὲ μιὰ παλιὰ και ἀπομακρυσμένη ἐποχή, ὅπου κατὰ μία ἐνιαία ἱστορικὴ γραμμὴ φαίνεται ποιά ἀπὸ τὶς δυὸ παρατάξεις ἔχει ρίζες σ' αὐτὴν τὴ μακρινὴ διάσταση. Τελικὰ τὰ κριτήρια εἶναι πάλι ἱστορικά. Οἱ ἀφορμὲς ἐπίσης προέρχονται ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἐποχή, ὅπου συντελεῖται ὁ ἀντιθετικὸς ἀγῶνας ἀνάμεσα στὴν ὀρθοδοξία και στὴν αἵρεση»²⁴.

4. Συγκεκριμένη χρῆσις τῶν ἐννοιῶν Ἐκκλησία και Αἵρεσις.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀμφοτέρων τῶν ὄρων ἐπὶ τῆς θρησκαιο-ἱστορικῆς πραγματικότητος θὰ πρέπει νὰ δοθῆ ἡ δέουσα προσοχή. Τὸ ὅτι ἡ διὰ τοῦ θέματος τῆς παρουσίας ἐρεύνης και ἡ εἰς τὰς προηγουμένας παραγράφους παρουσιασθεῖσα ἀναγκαῖα ἐσωτερικὴ σχέση και διφυῖα ἀποκλείει ἐνταῦθα τὴν διερεύνησιν ἀπλῶν κοσμοθεωριακῶν κοινότητων, ὡς τῶν *Mazdaznan*²⁵, θρησκευτικῶν σχολῶν,

---

κρούσεων ἀνάμεσα σὶς διάφορες τάσεις τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ» (Π. Βασιλειάδη, ἔνθ' ἀνωτ., 107).

23. Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ν. Ματσούκας εἰς τὰ περὶ τῆς ἀρχεγόνου κοίτης τῆς ἀληθείας, πρβλ. Ν. Ματσούκας, ἔνθ' ἀνωτ., 69: «Τόσο ἡ ἀλήθεια λοιπὸν ὅσο και ἡ αἵρεση ἔχουν τὴν ἱστορία τους, ἔτσι ὥστε σὲ κάθε περίοδο τῆς χριστιανικῆς κοινότητος νὰ γίνεται ἀναφορὰ πρὸς τὶς μορφὲς τοῦ παρελθόντος».

24. Ν. Ματσούκας, ἔνθ' ἀνωτ., 101 ἐξ.

25. Πρόκειται περὶ τῆς περσικῆς θρησκευτικο-κοσμοθεωριακῆς ἐνώσεως, ἡ ὁποία σημαίνει «Διδάσκαλος (Μαέστρος) τῆς περὶ Θεοῦ ἰδέας» ἢ «ἀριστοτεχνικῶς συγκεντρωμένη σκέψις». Ἰδρυτῆς τῆς ἐνώσεως ταύτης φέρεται ὁ *Otoman Z. A. Ha'nish* (1844-1936), ὁ ὁποῖος ἐπικαλούμενος ζαρατουστρικῶς θρησκευτικῶς παραστάσεις ἰδρυσεν ἐν ἔτει 1917 εἰς Καλιφόρνιαν τῶν ΗΠΑ τὴν Ἐταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Reorganized Mazdaznan Temple Association of Associates of God», σήμερον δὲ γνωστὴν ὡς «Mazdaznan Press». Ὁ *Ha'nish* και οἱ ἀκόλουθοί του *David* και *Frieda Amman* βλέπουν εἰς τὴν «ἀριστοτεχνικῶς συμπυκνωμένην σκέψιν» των τὴν συνέχισιν μιᾶς ἀρεῖας παμπалаίας διδασκαλίας, τὴν ὁποῖαν διαφθαρεῖσαν, κατὰ τὴν γνώμην των,

ὡς τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ καὶ τοῦ Ἰσλάμ, καὶ συγκρητιστικῶν θρησκευτικῶν ἀναμειξέων, ὡς τοῦ τάγματος τῶν Σουφιστῶν²⁶, τῆς «Ἐκκλησίας δι' ὅλους», ὅπως καὶ ἀπλῶν σχισμάτων καὶ μικρῶν ἐκκλησιῶν, ἄνευ τῆς τόσο χαρακτηριστικῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ οὐσιαστικῆς μορφολογίας τῆς Αἰρέσεως, εἶναι εὐδιάκριτον. Τὸ εἰδικώτερον πρόβλημα ἐνταῦθα ἔγκειται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐννοίας «Ἐκκλησία» ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς διαφόρους μεγάλας παγκοσμίας, καθολικὰς, θρησκευτικὰς

ὑπὸ τοῦ Παύλου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἐπανεφέρων ἐν ἰσχύϊ ὡς αὐτοπραγματοποιεῖν καὶ αὐτολύτρωσιν, συνισταμένην εἰς τὴν καλὴν σκέψιν, καλὴν ὁμιλίαν, καλὴν πράξιν, γενικὴν περιποίησιν τοῦ σώματος διὰ καθαρτικῶν πλύσεων, διατροφῆν φυτοφαγίας, καὶ στοχασμὸν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τοὺς πνεύμονας, θεωρουμένους ὡς τὸ κέντρον τῆς ζωῆς. Ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῆ, ὅτι ὁ Ha'nish, ὁ ὁποῖος σημειωθῆτω ἔλατρευθῆ ὡς ὁ «Διδάσκαλος» κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ζαχατοῦστρα, ἐδίδασκε περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ὀνόμαζεν «Jesu», ὅτι ναὶ μὲν ἐσταυρώθη, ἀλλ' ἔτι ζῶν ἀποκατηλῶθη ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ καὶ διεσώθη ἐκ τοῦ τάφου διὰ μιᾶς «μυστικῆς ὁδοῦ». Σήμερον ὑπάρχουν ὁμάδες-Mazdaznan καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃν, ἰδιαίτερος εἰς Ἑλβετίαν καὶ Δ. Γερμανίαν, ἔνθα εἶναι περισσότερο γνωστὴ ὡς «Σύγχρονος Σχολὴ Διαίτης – διαβιώσεως», Πρβλ. Ο. Eggenberger, *Mazdaznan, ἐν Lexikon der Sekten, Sondergruppen und Weltanschauungen, Herausgegeben von Hans Gasper, u.a., Herder – Verlag, Freiburg 1990², 635* ἔξ.

26. Ἀπὸ μὴ βαθεῖαν κατανόησιν τοῦ σουφιστοῦ μυστικοῦ al-Halladj (+ 922) καὶ δὴ τῆς φράσεώς του «ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια», ἦτις καὶ παρερμηνεύθη ὑπὸ τὴν ἐννοίαν «ἐγὼ εἶμαι Θεός» καὶ ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν του (Πρβλ. A. Schimmel, *Sufismus, ἐν Fr. König – H. Waldenfels (Herausgeber), Lexikon der Religionen, 620–622*), ὠδηγήθησαν ὠρισμένοι ἐρευνηταὶ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὸν Σουφισμὸν πρόκειται περὶ ἐνὸς περιθωριακοῦ φαινομένου ἢ τελείας Αἰρέσεως ἔξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἰσλαμικῆς δογματικῆς θεωρήσεως (Πρβλ. P. Antes, *Sufismus, ἐν Lexikon der Sekten, Sondergruppen und Weltanschauungen, Herausgegeben von H. Gasper u.a. Herder – Verlag, Freiburg 1990², 996–997*). Ἐξ ἐπόψεως ὁμως καθαρᾶς θρησκευολογικῆς ὁ Σουφισμὸς, ἐτυμολογούμενος ἐκ τῆς ἐννοίας «suf» (= ἔριον), τουτέστιν ἐκ τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος τῶν πρώτων ἀσκητῶν, χαρακτηρίζει ἐκεῖνο τὸ ρεῦμα τῆς ἰσλαμικῆς εὐσεβείας, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀσκητῆς – μύστης πέρα τῆς τυπικῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ὡς π.χ. τῶν πέντε στύλων τοῦ Ἰσλάμ, ἐξερχόμενος ἐπιδιώκει τὸ θρησκευτικὸν βίωμα καὶ τὴν προσωπικὴν σχέσιν του μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὑπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν αὐστηρῶν δογματικῶν πλαισίων καὶ τῶν τυπικῶν εὐσεβιστικῶν κανόνων λατρείας, ἐπιδιώκει ὁ σουφιστῆς τὴν ἀπὸ καρδίας εὐλάβειαν καὶ προσέγγισιν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ al-Halladj ὀνόμασθη ὁ «μάρτυς τῆς ἀγάπης». Συνεπῶς διερωτᾶται τις, ἂν ἔχη τὸ δικαίωμα χαρακτηρισμοῦ ὡς αἰρέσεως ἐνὸς τόσο μεγάλου μυστικιστικοῦ ρεύματος, παρουσιάζοντος μάλιστα σαφεῖς ἐπιδράσεις ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ ἀσκητισμοῦ, ὅταν λάβῃ ἰδιαίτερος ὑπ' ὅσιν τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου τούτου μυστικιστικοῦ ρεύματος εἰς τὸ Ἰσλάμ. (Πρβλ. Γρ. Ζιάκα, *Ὁ μυστικὸς ποιητὴς Maulānā Jalāladdīn Rumi καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ*, Θεσσαλονίκη 1973, τοῦ αὐτοῦ, *Ἱστορία Θρησκευμάτων, τ. Β' Τὸ Ἰσλάμ*, Θεσσαλονίκη 1983², Ἀ. Γιαννουλάτου, *Ἰσλάμ, Θρησκευολογικὴ ἐπισκόπησις*, Ἀθήναι 1975, 1979², 253 ἔξ.

μορφᾶς ἢ διαρθρώσεις κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἐκάστοτε δομὴν των εἶναι πάντοτε πολὺ διάφοροι μεταξύ των. Ὁ Mensching²⁷ θεωρεῖ, βεβαίως, ὑποχρεωτικὴν τὴν εἴσοδον εἰς ἓν στάδιον ἀντικειμενικῆς – ἰδρυτικῆς ὀργανώσεως δι' ὅλας τὰς παγκοσμίας – καθολικὰς θρησκείας, καὶ ὁμιλεῖ εἰς αὐτὴν τὴν συνάφειαν περὶ «ἐκκλησιαστικοειδῶν σχηματισμῶν (δομῶν, μορφῶν)». Τὴν σημασίαν τοῦ ἐκφραστικοῦ τούτου τρόπου σταθμίζει τις, ὅταν, ἀκολουθῶν τὴν προσωπικὴν – ἱστορικὴν του ἐπισκόπησιν (ἄποψιν), κατὰ τὴν ἀπολογητικὴν ὑπεράσπισιν τοῦ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένου ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτήρος, εὐρίσκη σημαντικὰ συγκριτικὰ χριστιανικὰ φαινόμενα. Οὕτως ὁμιλεῖ ὁ αὐτὸς ἐρευνητὴς θρησκευολόγος περὶ τῶν ταοϊστικῶν «οὐρανίων διδασκάλων» ὡς «ἐνὸς εἶδους παπῶν», ἢ περὶ τῶν ἰουδαίων «Sanhedrin» ὡς ἐνὸς «ἱεροσολυμιτικοῦ δικαστηρίου» ἢ μιᾶς «ἱεροσολυμιτικῆς Κούριας», κ.λ.π.²⁸ Ἡ ἐκ τούτων προκαλουμένη ἐντύπωσις, ὅτι πρὸς διαπίστωσιν τῆς οὐσίας τῆς ἐκκλησιαστικότητος μόνον ἢ θεωρησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαρκεῖ ἢ καὶ δύναται νὰ βοηθήσῃ ἱκανοποιητικῶς, ἐπιβεβαιούται ὑπὸ τοῦ ἀναφερθέντος συγγραφέως – ἐρευνητοῦ κατηγορηματικῶς, ὅταν ὀνομάζῃ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ὡς τὴν ἄριστα καλλιεργημένην θρησκευτικὴν – ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, τὴν ὁποῖαν ἐγνώρισεν ἡ Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων, θεωρεῖ δὲ ὡς κοινὰ κατὰ τὸν πλεόν ἐκφραστικὸν καὶ ἄριστον τρόπον τὰ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑφιστάμενα οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα συναντῶνται διεσκορπισμένα εἰς τοὺς διαφόρους θρησκευο-ιστορικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς σχηματισμοὺς.

Ἐξ ἐπόψεως τῆς θρησκευοκοινωνιολογικῆς παρουσιάσεως Ἐκκλησίας καὶ Αἵρέσεως ὡς ἀναγκαίως ἀλληλοσχετιζομένου ζεύγους ἀντιθέσεων, ἢ ὁποῖα ἐπεχειρήθη εἰς τὰς προηγηθείσας παραγράφους ἀναφορικῶς πρὸς τὰς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐπικρατούσας συνθήκας, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταλήξωμεν λίαν θεωρητικῶς εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα: ἢ χρῆσις ἀμφοτέρων τῶν ὄρων εἶναι δεδικοιολογημένη ἐκεῖ ἔνθα ἐμφανίζεται ἡ πολικότης τῶν ἀντιθέτων οὐσιῶν εἰς ἐπιθυμητὴν καθαρότητα. Τὸ ὅτι τοῦτο ἰσχύει διὰ τὸν Χριστιανισμὸν περισσότερον ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην παγκόσμιον θρησκείαν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἱστορικὴν του πορείαν ὡς προφητικῆς θρησκείας, κυρίως δὲ εἰς τὴν διδασκαλίαν του ὡς θρησκείας τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος.

27. Πρβλ. Gustav Mensching, *Soziologie der Religion*, Bonn 1947, 202.

28. G. Mensching, *Soziologie der Religion*, Bonn 1968², 253–254.

5. Ἡ πρωτοχριστιανικὴ κοινότης ὡς «Αἵρεσις τῶν Ναζωραίων».

Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαπιστώσεώς μας ἀπαλλάσσεται ἢ μάλλον ἐλαφρύνεται πῶς ἡ θρησκευτικοκοινωνιολογικὴ μας ἔρευνα μιᾶς γενικωτέρας ἀποδείξεως δι' ὅλα τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ὄρους, τουτέστιν «Ἐκκλησία» καὶ «Αἵρεσις». Ἐπειδὴ ἐξηγήσαμεν τὴν περιοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ μόνον ὡς τὸν προτιμηθέντα τόπον ἐξελίξεως τῆς ἐκκλησιαστικότητος καὶ αἰρετικότητος, καθίσταται παρὰ ταῦτα ἀναγκαῖον νὰ διευκρινήσωμεν, ὅτι τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀνομαζομένην «Πρωτοεκκλησίαν», τουτέστι τὴν πρωτοχριστιανικὴν κοινότητα, θεωροῦμεν πραγματικῶς ὡς Ἐκκλησίαν²⁹.

29. Κατὰ τὸν ἡμέτερον διδάσκαλον ἀείμνηστον Ἰωάννην Καρμίρη, (ἐν Ἰωάννου Καρμίρη, *Δογματικῆς τμῆμα Ε'*, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Ἀθήναι 1973, 15), «εἶναι γνωστὸν ἱστορικῶς, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ ὄρος «Ἐκκλησία» ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις συγκροτηθεῖσαν τὸ πρῶτον Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἀπέβη οὕτως ἡ μήτηρ πασῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἔλαβον τὴν ἑαυτῶν ὀνομασίαν». Κατὰ τὸν G. Mensching, (*Soziologie der Religion*, Bonn 1968², 228 ἐξ.), ὑπὸ τὸν ὄρον «Ἐκκλησία» εἰς τὸν Πρωτοχριστιανισμὸν θὰ πρέπει νὰ νοῆται κάτι ἄλλο, διαφορετικώτερον ἐκείνου τῆς μετέπειτα ἐποχῆς. «Ἐκ τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐννοίας καὶ τῶν ριζῶν τῆς ἐπιτρέπεται ἄριστα νὰ ἀντιληφθῶμεν, ποῖα βασικὴ σημασιολογικὴ μεταβολὴ ἔλαβε χώραν μὲ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐκκλησίας, μέχρις ὅτου ἀνεφύη ἡ ἐννοια τοῦ ὄρου Ἐκκλησία, τὴν ὁποῖαν σήμερον ἡμεῖς ἀποδίδομεν ἢ θέλομεν νὰ ἀποδίδωμεν. Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ ἑβραϊκοῦ Kahal, τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἱεροῦ ὄρου διὰ τὸν «ἐκλεγμένον λαόν». Ἡ ἐννοια αὕτη προέρχεται ἐπομένως ἐκ τῆς λαϊκῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ἐγνώριζεν, ὡς ἐτονίσθη ἤδη ἀνωτέρω, ζωτικᾶς (βιταλιστικᾶς) θρησκευτικᾶς κοινότητος. Ἡ ἰουδαϊκὴ λαϊκὴ θρησκεία κατὰ τυπικῶς λαϊκοθρησκευτικὴν καὶ κολλεκτιβιστικὴν ἀπολυτοποίησιν ἐθεώρει τὸν λαόν τῆς ὡς ὑπὲρ πάντας τοὺς λαοὺς «ἐκλεγμένον» λαὸν ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ Θεοῦ του, τοῦ Γιαχβέ, καὶ προικισμένον μὲ παντὸς εἶδους ἐπιγείων ὑποσχέσεων. Τὴν δομὴν αὐτῆς τῆς λαϊκοθρησκευτικῆς ἐννοίας παρέλαβεν ἡ ἀτομικιστικὴ παγκόσμιος θρησκεία καὶ ἐχαρακτήρισε δι' αὐτῆς τὴν ἐκ πιστῶν μελῶν δημιουργηθεῖσαν κοινότητα. Οὕτως ἐμφανίζεται ἡ χριστιανικὴ πρωτοκοινότης ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλεγμένος λαός, δηλ. ὡς δημιουργηθεῖσα κοινότης ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν Του. Ἡ «Ἐκκλησία» εἶναι ὁ σπόρος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐν τμῆμα τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπερκόσμου, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐμφορεῖται ὑπὸ θεῶν δυνάμεων. Αὐτὴ ἡ «Ἐκκλησία» δὲν εἶναι ἡ ἀθέατος κοινότης τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐν πλήρῳ θεατὸν μέγεθος. Ἐξ ἄλλου εἰς διαφόρους τόπους ἐμφανίζονται κοινότητες, τὰς ὁποίας ὁ Παῦλος παρομοίως χαρακτηρίζει ὡς «Ἐκκλησίαν». Ἐντὸς αὐτῶν διαμορφοῦται ἡ δευτέρα ριζὰ τῆς ἐννοίας, ἡ ἑλληνικὴ, διότι «ἐκκλησία» σημαίνει συγκέντρωσιν λαοῦ. Οὕτως γίνεται ἡ Ἐκκλησία εἰς μίαν ἐνεργὸν συγκέντρωσιν ὄλων τῶν κατὰ τόπους παρόντων χριστιανῶν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐν χρήσει μορφὰς ἡ «Ἐκκλησία» εἶναι μία μὴ ὄργανωμένη κοινότης συνειδητῶς ἀποφασισμένων καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ ἐμφορουμένων ἀνθρώπων. Προσέτι κυριαρχοῦν οἱ μὴ —λογικοὶ παράγοντες.

Εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν πρόκειται περὶ μᾶς ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ³⁰ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ ἀποκεκομμένης αἰρέσεως³¹, παρ' ὅλον ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰς Πράξεις Ἀποστόλων³² περὶ τῶν δύο ἀντιπάλων, ἦτοι περὶ τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ἰουδαίων καὶ περὶ τῆς «Αἰρέσεως τῶν Ναζωραίων». Ἡ θέσις τῶν ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ρευμάτων δὲν ἦτο ἐνιαία ἐναντι τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀφοῦ οἱ μὲν ἀρχιερεῖς καὶ Σαδδουκαῖοι ἦσαν σαφῶς τοποθετημένοι ἐναντίον τῆς νεοσυσταθείσης χριστιανικῆς κοινότητος, οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμπεριεφέροντο διαλλακτικῶς πῶς καὶ συμπαθῶς ἐναντι τῆς ἐξ Ἰουδαιοχριστιανῶν συγκροτηθείσης νέας θρησκευτικῆς κοινότητος. Ἡ διαλλακτικὴ αὕτη θέσις τῶν Φαρισαίων ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαιοχριστιανῶν τηρήσεως τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, ἀφοῦ οἱ ἀρχικοὶ ὀπαδοὶ τῆς νέας θρησκείας συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀποστόλων συμμετεῖχον ὡς «ζηλωταὶ τοῦ Νόμου» εἰς τὴν ἐν τῷ Ναῶ τελουμένην Ἰουδαϊκὴν λατρείαν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς «Αἰρέσεως

Ἔλα τὰ ἐπίγεια πράγματα θεωροῦνται ὡς παροδικὰ καὶ κατὰ βάσιν μὴ ἀξιόλογα καὶ πρακτικῶς ἀντιμετωπίζονται κατὰ τρόπον, ὅπως ἐξιστοροῦν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (2,44-47). Αὕτη ἡ «Ἐκκλησία» ἦτο καθαρῶς ὁμολογιακὴ κοινότης, ὑπὸ τὸν ὄρον δὲ ὁμολογία δὲν θὰ πρέπει νὰ νοηταὶ μία ρατσιοναλιστικὴ διατύπωσις, ἀλλὰ μία ζωντανὴ πράξις τῆς ὁμολογίας. Τὸ κοινωνιολογικὸν σημεῖον ἔλξεως τῆς ὁμολογιακῆς ταύτης κοινότητος ἦτο ὁ πνευματικὸς Χριστός».

30. Οἱ περισσότεροι ἐρευνηταί, μὴ ὀρθόδοξοι, θεωροῦν ὅτι ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότης ἐν ἀρχῇ ἦτο μία Ἰουδαϊκὴ αἵρεσις. Ὁ Fr. Heiler, (*Erscheinungsformen und Wesen der Religion, Die Religionen der Menschheit, herausgegeben von Christel Matthias Schröder, Bd. 1, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1961, 442 ἐξ.*), διαπιστώνει ὅτι ἡ «χριστιανικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ, οὔτε «ἰδρύθη» ἐν νομικιστικῇ ἐννοίᾳ. Προήλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς λαϊκῆς κοινότητος, ἥτις ἀπολέσασα τὴν ἐθνικὴν τῆς αὐτοσυνειδησίαν μετεβλήθη εἰς θρησκευτικὴν κοινότητα... Μετὰ τὴν ρῆξιν ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἀνέλαβεν ὁ Χριστιανισμὸς τὴν κοινωνιολογικὴν του μορφὴν τῶν οἰκουμηνικῶν μυστηριακῶν κοινότητων». Ὁ G. Mensching (*Soziologie der Religion, Bonn 1968², 234 ἐξ.*), παρατηρεῖ ὅτι «ἡ ἐρώτησις, ἂν αἱ Ἰουδαϊκαὶ λατρευτικαὶ διατάξεις, ὡς π.χ. ἡ τῆς περιτομῆς, ἔπρεπε νὰ ἐφαρμόζωνται καὶ ὑπὸ τῶν νέων χριστιανῶν, διαδραματίζετο εἰς τὴν πρώτην Ἀποστολικὴν Σύνοδον εἰς Ἱεροσόλυμα (Πράξ. 15) σημαντικὸν ῥόλον, πράγμα ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι εὐρίσκεται τις εἰς τὸ στάδιον, εἰς τὸ ὅποιον ἡ χριστιανικὴ κοινότης ἀρχίζει νὰ μὴ εἶναι πλέον μία Ἰουδαϊκὴ αἵρεσις καὶ νὰ γίνεταί μία ἀνεξάρτητος καθολικὴ θρησκευτικὴ κοινότης».

31. «Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι», κατὰ τὸν Β. Στογιάννον, (ἐνθ' ἄνωτ., 233) «ἡ συνέχιση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀλλὰ μία νέα ὁδός, αἵρεση ἢ ὅπως ἀλλιῶς θέλει κανεὶς νὰ τὸν χαρακτηρίσει σὲ σχέση μετὰ τὸν Ἰουδαϊσμό. Ἡ διαφορὰ φαίνεται ὀλοκᾶθαρα στὴν ἀντικατάστασι τοῦ παλαιοῦ, νομικοῦ τρόπου ζωῆς ἀπὸ ἑνα νέο δρόμο, τῆς πορείας ἐν Πνεύματι πρὸς τὴ «συνμόρφωση» μετὰ τὸ Χριστό».

32. Πράξ. 24,5.

τῶν Ναζωραίων», ὡς ἡ συνείδησις προορισμοῦ³³, ἡ χαρισματικὴ τάξις³⁴, ἡ ἐνθουσιαστικὴ ἀγάπη καὶ κοινοκτημοσύνη³⁵, ἡ ἀναμενομένη Δευτέρα Παρουσία, ἡ γλωσσολαλία³⁶ καὶ αἱ αὐστηραὶ ἠθικαὶ ἀπαιτήσεις, ἡ κατ' ἰδίαν καὶ ὁμοθυμαδὸν σύναξις ἐν τῷ Ἱερῶ, ἡ κατ' οἶκον κλάσις τοῦ ἄρτου, ἡ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας μετάληψις τροφῆς καὶ ὁ αἶνος πρὸς τὸν Θεόν³⁷, ἀποδεικνύουν ὄχι τὴν ὑπαρξίν αἰρέσεως, ἀλλὰ τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς ἀρχαϊκῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ θρησκευτικὴ ἐν γένει ζωὴ τῆς ὁποίας δὲν ἐταυτίζετο πρὸς τὴν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ὁ Πρωτοχριστιανισμὸς παρ' ὅλον ὅτι ἐγεννήθη ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ συνεδέετο μὲν ἀρχικῶς μετ' αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τοῦλάχιστον εἰς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐν τῷ ἰουδαϊκῷ Ναῶ λατρείαν καὶ εἰς τὴν τήρησιν τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου ἐκ μέρους μόνον τῶν Ἰουδαιοχριστιανῶν, διετήρησεν ὁμως τὴν αὐτοτέλειάν του διὰ τῆς ταχείας ἀναπτύξεως ἐν αὐτῷ τῆς τάξεως τῶν ἐλληνοχριστιανῶν³⁸.

Τὸ ὅτι ἤδη ἐν τῷ Πρωτοχριστιανισμῷ ἀνεφάνησαν τόσον ἡ ψευδώνυμος γνῶσις³⁹ ὅσον καὶ αἱ διάφοροι συγκρητιστικαὶ καὶ γνωστικιστικαὶ αἰρέσεις δὲν μειώνουν τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς ἐκκλησιαστικότητος τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ἀλλὰ δηλώνουν τὸν δημιουργηθέντα κίνδυνον νοθεύσεως καὶ παραχαράξεως τῆς ὑπὸ τῆς

33. Φιλίπ. 2,15.

34. Α' Κορ. 12,4-11.

35. Πράξ. 4,32.

36. Α' Κορ. 14,1 ἐξ.

37. Πράξ. 2,46.

38. «Ἡ ὑπὸ τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων τήρησις τῶν τύπων τῆς ἰουδαϊκῆς λατρευτικῆς ζωῆς, οὐδόλως δηλοῖ τὴν ἀπουσίαν συνειδήσεως τῆς ἀρχαϊκῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς θεμελιώδους διαφοροποιήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν: Ἡ συνείδησις τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς ριζικῆς ἐτερότητας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ δὲν ἀνεπτύχθη, ὡς ἐνομίσθη, μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν ἐλληνορωμαϊκὸν κόσμον τῆς Δύσεως, ἀλλ' ὑφίστατο ἔντονος ἀπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς. Ἡ εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων μετὰβασις τῶν πρώτων χριστιανῶν διὰ προσευχὴν καὶ διδασχὴν ἐγένετο «ὁμοθυμαδόν» καὶ ὄχι μεμονωμένως, ὡλοκληροῦτο δὲ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν κατ' ἰδίαν τελέσεως τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου. Ἡ τοιαύτη σύνδεσις τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος μὲ τὸν Ἰουδαϊσμόν ἦτο εὐνόητος, διότι ὁ Ἰουδαϊσμὸς ἀπετέλει τὸν ἀψευδέστερον μάρτυρα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ παράδοσις καὶ ζωὴ οὐδέποτε ἐθεώρησε παντελῶς ξένην πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν τὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν. Τὸ δημιουργηθὲν ζήτημα ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκκλησίας μὲ τὸν Ἰουδαϊσμόν ἀνεφέρετο ὄχι εἰς τὴν ποιότητα, ἀλλ' εἰς τὴν ἔκτασιν αὐτῶν». (Βλ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ια, Ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς Εἰκονομαχίας, Ἀθήναι 1978, 19).

39. Α' Τιμοθ. 6,20.

χριστιανικής Ἐκκλησίας αὐθεντικῶς κατεχομένης καὶ βιουμένης ἀποστολικῆς παραδόσεως. Ἡ περαιτέρω διαίρεσις τῶν Αἵρέσεων εἰς μικρότερας τοιαύτας εἶναι φαινόμενον γνωστόν, ἐρμηγνεύμενον ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Αἵρεσιάρχου. Ὁ Troeltsch⁴⁰ θεωρεῖ ὅτι «ὁ Χριστιανισμὸς ἐτελειοποίησε διὰ τῆς διδασκαλίας περὶ Μυστηρίων τὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικότητος ἥδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγουστίνου» μὲ τοὺς Δονατιστὰς ἐμφανίζεται μετὰ ταῦτα ἡ πρώτη γνησία Αἵρεσις εἰς τὸ ὀργανωμένον ἴδρυμα τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἀμφισβήτησις ὅμως καὶ ἀπόρριψις τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐκ μέρους τῶν αἱρέσεων εἶχεν ἤδη ἀρχίσει πρὸ πολλοῦ. Ἡ ἐμφάνισις διασπαστικῶν τάσεων ἐκ μέρους τῶν ἀθετούντων τὴν ιδέαν τοῦ Εὐαγγελίου αἰρετικῶν, ἡ σύνδεσις ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων μεταξὺ τῶν ἐκ τῆς διαρκῶς αὐξανομένης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, συνέβαλεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὅποια λίαν ἐνωρὶς διεμόρφωσε τὴν ὀργάνωσίν της εἰς τὸ σχῆμα τῶν «προφητῶν (μαθητῶν τῶν ἀποστόλων) – πρεσβυτέρων (ἐπίσκοπων) καὶ διακόνων». Ἡ θεσμικὴ καὶ ὀργανωτικὴ αὐτὴ μορφή εἶχε βεβαίως μέγα πλεονέκτημα διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀποδεικνύει τὴν σημασίαν του ὡς ὀργανωμένης Ἐκκλησίας διὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνταποκρινόμενος πάντοτε πρὸς τὰς περιστάσεις τοῦ περιβάλλοντος εἰς ὃ διεδίκετο διεμόρφωσε τὴν αὐτοσυνεϊδητὸν θρησκευτικοκοινωνιολογικὴν του δομὴν καὶ ἐδημιούργησεν οὕτω μόνος τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀντιστάσεως εἰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας παραχαράξεως τῆς ἐκκλησιαστικότητος ἐκ μέρους τῶν ἀναφυσισῶν αἱρέσεων⁴¹.

40. Ernst Troeltsch, ἐνθ' ἀνωτ., 367.

41. «Ἡ συντριπτικὴ πλειονότης τῶν ἐρμηγνευτῶν ἐξακολουθεῖ», κατὰ τὸν Β. Στογιάννον, ἐνθ' ἀνωτ., 223, «να δέχεται πῶς οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Παύλου στὴ Γαλατία ἦταν ἰουδαίζοντες χριστιανοί. Ἄν ὅμως πάψουμε νὰ τοὺς θεωροῦμε αἰρετικούς, τότε σιωπηρῶς βέβαια ἀλλὰ σαφῶς φτάνουμε στὸ τελικὸ συμπέρασμα τοῦ Eckert καὶ οὐσιαστικὰ ἀποδεχόμεστε τὴν περιφρημὴν φράση τοῦ Werner πῶς «ὀρθοδοξία εἶναι ἡ αἵρεσις μὲ τὴν πῶς μεγάλη ἐπιτυχία». Ὁ ὅρος Αἵρεσις, κατὰ τὸν Π. Βασιλειάδη, ἐνθ' ἀνωτ., 103, «στὴν Κ. Δ. ἔχει τὴν σημασίαν τῆς θρησκευτικῆς μερίδας, ὅπως στὸν ἑλληνιστικὸν καὶ ραββινικὸν Ἰουδαϊσμό. Ἔτσι χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ δηλώσει τοὺς Σαδδουκαίους (5,17) καὶ τοὺς Φαρισαίους (15,5· 26,5). Τὸ πῶς σημαντικὸν, ὅμως, εἶναι ὅτι ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸ Χριστιανισμόν, ἀπ' τοὺς ἀντιπάλους του φυσικά. Ὁ ῥήτορας Τερτυλλὸς κατηγορεῖ τὸν Παῦλον στὸν ἡγεμόνα Φήλικα ὡς «πρωτοστάτην τῆς τῶν Ναζωραίων αἱρέσεως» (24,5) καὶ ὁ Παῦλος δὲν διαμαρτύρεται γιὰ τὸν χαρακτηρισμόν· ἀπλῶς δὲν τοῦ ἀρέσει («κατὰ τὴν ὁδὸν ἣν λέγουσιν Αἵρεσιν»). Ἄλλαις λέξεσιν ὁ Παῦλος δὲν ἀποδέχεται τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς λατρείας τοῦ πατρῶου Θεοῦ

II. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Προκειμένου να δείξωμεν εύκρινέστερον τὴν ἀντίθετον οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αἰρέσεως δέον ἐν τοῖς ἐπομένοις να ἀντιπαραθέσωμεν ὠρισμένα ἐκ τῶν προηγηθέντων ὀρισμῶν σημαντικὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα καταλλήλως, οὕτως ὥστε διὰ τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου να διευκρινισθοῦν ἐγγύτερον καὶ βαθύτερον.

1. Ἀγιότης καὶ Εὐσέβεια.

Ἐνῶ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι μόνον ἐξ ἐπόψεως τῆς πρωτοχριστιανικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ταύτην συνεχιζούσης ὀρθοδόξου παραδόσεως, εἶναι διὰ στόματος τοῦ Παύλου⁴² «ὁ καταρτισμὸς τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ», σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ σωτηρία τῶν πιστῶν διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς «μορφώσεως» τοῦ Χριστοῦ⁴³. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, προφανῶς ἐξ ἐπόψεως τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας⁴⁴, ὁ G. Mensching χαρακτηρίζει ὡς βεβαίαν τὴν ὑπαρξιν ἐν αὐτῇ ἐνδὸς ἀντικειμενικοῦ πλοῦτου χάριτος ἢ

του ὡς αἴρουν εἰς τὰ αὐτὰ πλαίσια τῶν Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων, ἀλλ' ὡς ὁδόν, δρόμον, πορείαν καὶ ζωὴν» πρβλ. Ἰω. Τσαγγαλίδης, ἐνθ' ἄνωτ., 210 ἐξ.

42. Ἐφεσ. 4,12.

43. Γαλ. 4,19.

44. Πρβλ. Fr. Heiler, (ἐνθ' ἄνωτ., 512–513), ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ὅτι «ὁ ἰουδαϊκὸς τονισμὸς τῶν ἔργων εἰσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἰδιαίτερος διὰ τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Κυπριανοῦ. Ὁ Αὐγουστίνος ἀνεπέμψεν στήριζόμενος εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὴν ἰδέαν περὶ τῆς Χάριτος καὶ ἐγένετο ὁ διδάσκαλος τῆς Χάριτος, «doctor gratiae», τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς Ἐξομολογήσεις του συνθέτει τὸν μεγαλειώδη ὕμνον πρὸς τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ: τὰ ἔργα εἶναι δι' αὐτὸν κατὰ βάσιν μόνον καθήκοντα. Παρὰ ταῦτα, ἀποφεύγει ὁ Αὐγουστίνος τὴν ἀκρότητα μιᾶς παθητικῆς περὶ Χάριτος ἀντιλήψεως· ἡ δὲ ἐνεργητικότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀποκλείεται ὑπὸ τῆς Χάριτος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Αὐγουστίνου ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτος ἀνέπτυξεν ἕνα ἐξισορροπημένον (συμβιβαστικὸν) Συναρισμὸν. Ἡ Χάρις εἶναι ἐν ἐλεύθερον δῶρον τῆς θείας ἀγάπης, τοῦ ὁποῖου οὐδὲν ἔργον ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου προηγείται. Ἡ ἐνέργεια, ὅμως, τῆς πίστεως δὲν εἶναι παθητικὴ, ἀλλὰ ἐνεργός. Ὅποιος ἔλαβε τὴν Χάριν, πρέπει νὰ ἐνεργῇ μὲ τὴν Χάριν, ὅπως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὰ τάλαντα, πρέπει νὰ θησαυρίξῃ μὲ αὐτά. Ἡ Χάρις εἶναι ἡ προϋπόθεσις διὰ τὰ καλὰ ἔργα. Ταῦτα εἶναι ἀξιόλογα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος συνεργάζεται μὲ τὴν Χάριν. Ἐναντι αὐτοῦ τοῦ συνεργισμοῦ ὁ Λούθηρος ἀντιπαραθέτει τὴν sola gratia καὶ sola fides. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅλως ἀδύνατος δι' οἰονδήποτε καλῶν (ἔργων). Οὕτως λαμβάνει τὴν Χάριν καὶ τὴν λύτρωσιν μόνον διὰ τῆς ἀπλῆς ἐνεργείας τῆς ἐμπιστοσύνης ἐπὶ τῆς Χάριτος καὶ τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἐπιτελεῖ τις καλὰ ἔργα ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως γίνῃ εὐτυχὴς καὶ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀλλ' ἀντιθέτως: ὁ ἄνθρωπος δέον ὅπως εἶναι ἤδη εὐτυχὴς καὶ νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν οὐρανό, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἐπιτελέσῃ καλὰ ἔργα. Πίστις καὶ ἔργα συνδέονται μεταξύ των ὡς ἡ φλόξ καὶ ἡ λάμψις

θησαυρού ἐλέους, και ἐπομένως ὡς ἐξησφαλισμένην τὴν δυνατότητα ἀγιότητος δι' ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ τούτου χορηγοῦνται διὰ τῶν Μυστηρίων λυτρωτικά – σωτηριολογικά ἀγαθὰ πρὸς τὰ μέλη του»⁴⁵. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐκκλησιαστικῆς ἀγιότητος θὰ εἶχεν ὡς εὐκόλον συνέπειαν μίαν παθητικὴν, ἐλάχιστα ἐργοδικαιωτικὴν (=διὰ τῶν ἔργων δικαίωσιν) και ἐξωτερικὴν θρησκευτικότητα τῶν εὐσεβῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις ἐφαίνετο οὕτως ἱκανοποιημένη, θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον μιᾶς ἀπλῆς φυτικῆς, τουτέστιν ἄνευ ζωτικότητος και δραστηριότητος, ἐπιβιώσεως, διὰ τῆς ἐναποθέσεως τοῦ κυρίου βάρους ἀπλῶς και μόνον εἰς τὴν (καθ)ιδρυματικὴν ὀργανικὴν ὑπαρξιν. Ἐπὶ πλέον ἡ καθαρὰ θρησκευτικότης θὰ ἠδύνατο –κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὰ ἔσω (=πρβλ. τὴν μεγαλοπρεπῆ διατύπωσιν τῆς «Ρωμαϊκῆς Κατηχήσεως»: «In ecclesia militanti duo sunt hominum genera: bonorum et improborum»!) και πρὸς τὰ ἔξω – δι' ἄλλοτριῶν ἐνδιαφερόντων νὰ αὐξηθῆ ἐν ἀφθονίᾳ, νὰ καθηλώνη τὴν ἀτομικὴν θρησκευτικὴν δραστηριότητα ὑπὸ τὰ παραδεδομένα ἔθιμα, τὴν ἐνασχόλησιν ρουτίνας, αὐταρέσκειαν και ἀπλῆν τυπικὴν ἐξάρτησιν⁴⁶.

Ἐορθότερον και δὴ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογικῆς θεωρήσεως περὶ ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, αὕτη θεωρεῖται ὡς ἀγία ὀντολογικῶς μὲν, ὡς σῶμα Χριστοῦ, ἀρρήκτως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ τρισαγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἠθικῶς δὲ ὡς ἀποσκοποῦσα εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ἀγίους τοὺς ἐν αὐτῇ ἐνσωματωμένους διὰ τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος πιστοῦς. Ἡ πνευματικὴ προαγωγὴ και τελειοποιήσις, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀγιότης και ἡ ἠθικὴ ἐξομοίωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ὑποκειμενικῶς προσιτὴ εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος ἀναγεννᾶται εἰς νέαν ἔνθεον ὑπαρξιν και καινὴν ζωὴν, διὰ τῆς πίστεως και τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης, ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν

μὲ τὸ φῶς. Τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης εἶναι ἔκφρασις εὐγνωμοσύνης διὰ τὸ ἐν τῇ πίστει εἰλημμένον δῶρον τῆς θείας Χάριτος. Ἡ Θεολογία τοῦ Διαφωτισμοῦ ὑπετάγη ἐκ νέου εἰς ἕνα θρησκευτικὸν μοραλισμὸν, διδάσκουσα ὅτι ἀποφασιστικῆς σημασίας εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν δὲν εἶναι ἡ πίστις, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ. Ὁ Νεολουθηρανισμὸς ἐπανάφερεν ἐν ζωῇ τὴν λουθηρανικὴν περὶ Χάριτος διδασκαλίαν. Διὰ τῆς Διαλεκτικῆς Θεολογίας ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύϊ ἡ μετερρυθμισμένη (προτεσταντικὴ) ἀντίληψις περὶ τῆς ἀποκλειστικότητος τῆς θείας Χάριτος κατὰ πολὺ ἀπότομον και μονόπλευρον τρόπον».

45. G. Mensching, ἔνθ' ἄνωτ., 222.

46. Πρβλ. E. Troeltsch, *Protestantisches Christentum und Kirche in der Neuzeit*, 4 Beitrag, ἐν *Geschichte der christlichen Religion (=Die Kultur der Gegenwart, Herausgeber Hinneberg, Teil I, Abteilung IV, 1) Berlin-Leipzig 1909*², 707.

της θείας χάριτος, παρεχομένης ούσιωδώς μέσω των ιερών Μυστηρίων της Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ περὶ ἀγιότητος ἰδέα της Αἱρέσεως ἱσταται βάσει της ἀρχῆς της ὑποκειμενικότητός της ἀντίθετος πρὸς τ' ἀνωτέρω: ἡ κριτικὴ της ἐναντίον της ἀγιότητος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν ὀργάνων του διὰ τὰ ἀντικειμενικῶς ἐπενεργοῦντα μέσα ἐλέους καὶ ἠθῶν, ἔχει τὴν λογικὴν της ἀνταπόκρισιν – ἀντιστοιχίαν εἰς τὴν ἰσχυρὰν προσωπικὴν εὐσεβειαν ὡς ἔκφρασιν καὶ προϋπόθεσιν μιᾶς ἀγιότητος μέσω ἀτομικῆς – προσωπικῆς ὑπεροχῆς, ἰκανότητος καὶ προσόντων, πολλάκις εἰς ὑψηλὰς μεμονωμένας, σπανίας μορφὰς (= συλλογικὸν ἰδεῶδες πρὸς παραδειγματικὴν ἐξήγησιν της διακρίσεως τῶν ἁγίων) καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν μιᾶς συνεποῦς ἀποκοπῆς ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιδράσεις. Ἡ στάσις αὕτη εὐκόλως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ζηλότυπος, καὶ εἶναι τοῦτο μία δυνατότης, ἡ ὁποία σπανίως ἀφήνει περιθώρια νὰ ἐκδηλωθῆ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολεμικὴ. Ἡ Ἐκκλησία ἐξ ἐπόψεως της λουθηρανικῆς θεολογίας⁴⁷ εἶναι «κοινωνία ἁγίων» (*communio sanctorum*), διὰ δὲ τὸν ἴδιον τὸν Λούθηρον εἶναι αὕτη ὁ οἶκος καὶ ἡ συνάθροισις, Ἐκκλησία καὶ κοινωνία χριστιανῶν, ἁγίων. Ἡ ὑπαρξίς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπίστων καὶ ἁμαρτωλῶν οὐδόλως ἐπηρεάζει, κατὰ τὸν Λούθηρον, τὴν ἀγιότητα της Ἐκκλησίας. Ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἅγιος, δὲν βεβηλοῦται ὑπὸ τῶν ἐν μέσῳ αὐτῶν ζώντων ἁμαρτωλῶν. Τὸ ὅτι οἱ ἅγιοι, τὰ μέλη της χριστιανικῆς κοινωνίας, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποπίπτουν καθημερινῶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐρμηνεύεται ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ της ἀδυναμίας καὶ οὐχι ἐκ κακίας ἢ ἀλλαξονείας, ὡς οἱ αἰρετικοί. Οὕτω καθίστανται κατανοητὰ πῶς τὰ ὑπὸ τοῦ K. Hutten⁴⁸ λεγόμενα, ὅστις ὀνομάζει τὴν Αἴρεσιν «Κοινωνίαν τῶν ἀλλαξονικῶν Ἀγίων», τὴν Ἐκκλησίαν «Κοινωνίαν τῶν ρυπαρῶν Ἀγίων». Ὁ Λούθηρος⁴⁹ ἐν προκειμένῳ ἀρνεῖται εἰς τὰς Αἱρέσεις τὸ πνεῦμα της ταπεινοφροσύνης, της ὑπευθυνότητος

47. Πρβλ. N. Γεωργοπούλου, *Ἡ ἀγιότης της Ἐκκλησίας ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως*, Ἀθήναι 1967, 82 ἐξ., ἡ ὁποία καὶ ἐπισημαίνει τὸ ἐσφαλμένον της προτεσταντικῆς περὶ ἀγιότητος της Ἐκκλησίας θεωρίας: «Ἡ προτεσταντικὴ θεωρία, ὅτι ἡ ἀγιότης εἶναι ἀόρατος καὶ ἀγνωστος, καθ' ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἐπίσης ἀγνωστος, εἶναι ἐσφαλμένη. Ὑπὸ μίαν τοιαύτην προτεσταντικὴν ἐποψιν ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται μόνον ὡς μία κοινωνία ἁγίων καὶ ἀπορρίπτεται αὐτομάτως ὁ δυναμικὸς χαρακτήρ της Ἐκκλησίας, δι' οὗ αὕτη καθίσταται δύναμις ὑφισταμένη ἀντικειμενικῶς, δύναμις ἀγιότητος καὶ θείας ζωῆς, σῶμα Χριστοῦ».

48. Πρβλ. Kurt Hutten, *Die Kirche und die Sekten*, ἐν E. Schweizer, Kurt Hutten, u. a., *Die Einheit der Kirche und die Sekten*, Zollikon 1957, 42.

49. Weimarer Ausgabe, (*Schriften, Predigten, Vorlesungen, Disputationen*), 38, 560, 32 ἐξ.

και της αγάπης, και έρμηνεύει την παραβολήν των ζιζανίων⁵⁰ ως άφορώσαν εις τας Αίρέσεις, επειδή τὰ λεγόμενα προσφέρονται ένταύθα έξ ιδίων: «Έκείνοι οί ένθουσιώδεις δούλοι, οί όποιοι δέν επιθυμούν να υπάρχουν ζιζάνια μεταξύ των, προκαλούν τούτο, ώστε ούδεις σίτος (σπόρος) να ύπάρχη μεταξύ των, τουτέστιν ένώ αύτοί θέλουν να είναι οί ίδιοι καθαρός σίτος και Έκκλησία, δια της ύπερβολικής των αγιότητας μεταβάλλουν την Έκκλησίαν εις τὸ να μη είναι αύτη Έκκλησία, αλλά καθαρὰ Αίρεσις του διαβόλου». Έτονίσθη ήδη έν τοίς προηγουμένους δεόντως ότι τόσο η Κ. Διαθήκη, όσον και η πατερική όρθόδοξος θεολογία θεωρεί ότι η Αίρεσις είναι διδασκαλία δαιμονίων και πνευμάτων της πλάνης⁵¹, οί δέ αίρετικοί χαρακτηρίζονται ως δαιμονόπληκτοι, φιλοπρωτεύοντες, έγωϊσταί, συμφεροντολόγοι. Κατά συνέπειαν, άφοϋ η Έκκλησία θεωρείται ως ό άμπελών του Κυρίου και ως ό άγρός του Θεού, η Αίρεσις, ως εκ της ούσίας της, είναι η άλλοτρία βοτάνη. Ένϋ οί πιστοί, τὰ μέλη της Έκκλησίας, έμπνέονται και καθοδηγούνται ύπό των Γραφών και του Πνεύματος του Θεού, οί αίρετικοί κατευθύνονται ύπό του διαβόλου, είναι όργανα του Σατανά, συνεργοί του μεγαλυτέρου Αίρεσιάρχου, του άρχοντος των δαιμονίων, ό όποιος, ως έχθρός της Έκκλησίας σπείρει μεταξύ των πιστών μελών της Έκκλησίας τὰ ζιζάνια, «έγειρει κατά καιρούς τους έπισπείροντας τῷ σίτῳ πονηρὰ ζιζάνια»⁵².

2. Ίδιότης Μέλους.

Δια την έκκλησιαστικότητα είναι πλέον άμέσως φανερόν τὸ κριτήριον του νηπιοβαπτισμού, ό όποιος έπεκράτησεν εις τὸν έκκλησιαστικόν όργανισμόν όχι μόνον επί τη βάσει της παγκοσμίου αξιωσεώς του, δηλ. της καθολικότητός του, αλλά και εκ της ούσίας της Έκκλησίας και του σκοπού της, άφοϋ τὸ άγιον Βάπτισμα εισάγει τὸν πιστὸν εις την σφύζουσαν Έκκλησίαν, έντος της όποίας μόνον ύπάρχει σωτηρία. Ο νηπιοβαπτισμός έθεωρήθη άνέκαθεν εις την Έκκλησίαν αναγκαιός, ίνα μη θησκουν τὰ νήπια άβάπτιστα, η αναγκαιότης του δέ αύτη έφάνη με την επικράτησίν του ήδη άπό του Γ' μ.Χ. αιώνας ως συνήθους έκκλησιαστικής πράξεως, οϋχι δέ άδικαιολογήτως⁵³. Έναντίον αύτης της καθαρώς

50. Ματθ. 13, 24 έξ.

51. Α' Τιμοθ. 4,1.

52. Πρβλ. Ίω. Τσαγγαλίδη, ένθ' άνωτ., 212, 216, και Κωνστ. Καρακολλη, *Αίρέσεις και Έκκλησία κατά τους έλληνες έκκλησιαστικούς συγγραφείς των Β' και Γ' αίωνων*, Θεσσαλονίκη 1983, 94, 95.

53. «Τὸ Βάπτισμα», κατά τὸν Ν. Ματσούκαν, (ένθ' άνωτ., 305), «όπως η πρώτη δημιουργία, δίνει νέα ύπαρξη' γι' αυτό έδώ πρόκειται για ένα έργο που άφορὰ τη φύση και όχι τη βούληση. Η νέα δημιουργία έγινε για να θεραπευτεί η φύση που

συνταγματικής – καταστατικής και τυπικής ιδιότητας ως μέλους, δηλ. της προσλήψεως – ύπηρεσίας, αντιπαραθέτουν αί Αιρέσεις την προσωπικήν απόφασιν τοῦ ὁπαδοῦ (= αἵρετικοῦ) προκειμένου νὰ εἰσέλθῃ εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ἔγκρισιν ἐκ μέρους τῆς αἵρετικῆς κοινότητος· ἐνίοτε προσφέρεται ὡς ἐξωτερικὸν ἀποδεικτικὸν σημεῖον τῆς προσχωρήσεώς των εἰς τὴν Αἵρεσιν ὁ βαπτισμὸς τῶν ἐνηλίκων. Οὗτος ὅμως εἶναι μία ἔνδειξις, ἐν τεκμήριον: ἐξαργάται οὐσιαστικῶς πάντοτε ἐκ τοῦ ὅτι προϋποτίθεται ἡ θρησκευτικὴ – ἠθικὴ ὑπεροχὴ, προκειμένου νὰ ὑπάρξῃ ἀποδοχὴ ἐκ μέρους τῆς «κοινότητος τοῦ Θεοῦ»· τὸ βάπτισμα εἶναι ὡς ἐκ τούτου μόνον σύμβολον προηγηθείσης ἀγιότητος βίου καὶ μάλιστα ὑπερβολικῆς⁵⁴. Δι' αὐτὸ δύνανται οἱ Ἕλληνοὶ Νταρμπυσταῖς⁵⁵, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς τὸν αὐστηρὸν τύπον τῆς Αἵρέσεως, νὰ διατηροῦν ἀνενόχλητοι τὸν νηπιοβαπτισμὸν ὡς ἐν παλαιὸν χριστιανικὸν ἔθιμον: τὸ βάπτισμα δὲν εἶναι εἰς αὐτοὺς σύμβολον τῆς προσλήψεώς των εἰς τὴν Αἵρεσιν, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐκφράζεται διὰ τοῦ ὅτι αὕτη πραγματοποιεῖται τὸ πλεῖστον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς τοῦ νηπίου ἢ ὑφ' ἐνὸς κληρικοῦ μιᾶς ἐκ τῶν ὁμολογιῶν. Ἀκόμη καὶ ἡ παρένθεσις μιᾶς ἠθικῆς δοκιμαστικῆς χρονικῆς διαρκείας, μιᾶς δοκιμασίας τοῦ μελλοντικοῦ μέλους, ὅπως π.χ. εἰς τοὺς Μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβά ἢ τοὺς Ἀντβεντιστάς, θεωρεῖ τὴν ἀφῆσιν τῶν ἁμαρτιῶν κατὰ τὸ βάπτισμα ἄνευ ἀντικειμένου. Ἐξ ἄλλου χάνονται ἐπανειλημμένως ἡ αὐτοδημιουργητος ἀγιότης καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ιδιότης (προσάρτησις) μέλους εἰς τὴν Αἵρεσιν διὰ τῆς ἐκπτώσεως, παρ' ὅλην τὴν ἀποδοχὴν τοῦ βαπτίσματος: διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐφαρμόζουσιν αἱ Αἵρέσεις ἓνα αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν μελῶν των. Εἰς τοὺς Μεθοδιστάς διατηρεῖ ὁ «ὁδηγὸς τῆς τάξεως» διὰ τοὺς 12–20 ὑποτακτικούς του τὸ ἐνημερωτικὸν βιβλίον, καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καταθέτῃ τὰς σημειώσεις του κατὰ τὴν ἀνὰ τετράμηνον ἐκθεσιν τῶν «society-tickets». Ὅποιος δὲν παραλαμβάνει ἐγκαίρως τὸ πιστοποιητικόν, θέτει οὕτως ἑαυτὸν ἐκτὸς τῆς κοινότητος.

διαβρώθηκε καὶ ἀσθένησε. Ἐπομένως στὴν κληρονόμησι τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος δὲν ὑπάρχει καμιά ἐνοχλή, οὔτε φυσικὰ καὶ βουλητικὴ συμμετοχή. Ἔτσι τὸ Βάπτισμα, ὡς νέα γέννησι, δὲν προϋποθέτει τὴν ἐλεύθερη ἀποδοχὴν τοῦ ἀπὸ τῆ βούλησι, γὰρ εἶναι ἔργο δημιουργικὸ, ἀποκατάστασι τῆς φύσεως· ὁ νηπιοβαπτισμὸς λοιπὸν εἶναι πέρα γὰρ πέρα δικαιολογημένος».

54. Πρβλ. Fritz Herkenrath, ἐνθ' ἄνωτ., 62.

55. Ἐκ τοῦ J. Darby, Ἕλληνο θεολόγος, 1800–1882.

3. Ἡθική.

Ὡς μέτρον-κριτήριον κατὰ τὴν παροχὴν τῆς ιδιότητος τοῦ μέλους καὶ ὡς ἔκφρασις τῆς προσωπικῆς ἀγιότητος θεωρεῖται διὰ τὰς Αἵρέσεις κυρίως ἡ ἰδιαιτέρα, ἡ ἀτομική, ἠθικὴ ἰκανότης. Τὸ βασικὸν κίνητρον –αἴτιον εἰς τὴν οὐσιαστικὴν– θετικὴν διαμόρφωσιν τῆς Ἡθικῆς τῆς Αἵρέσεως, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἀγιότητός της, εἶναι μία ριζικὴ ἄρνησις τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία τὸ πλεῖστον παραδίδεται ὡς κατ' ἔξοχὴν ἐχθρικότης ἐναντι τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Μάρτυς τοῦ Ἰεχωβά θὰ πρέπει νὰ κρατῆ ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς «ἀπαισίας βιοτικὰς συνηθείας τοῦ κόσμου», ἰδιαιτέρως τοῦ καπνίσματος, ἀφοῦ ὁ Σατανᾶς χρησιμοποιοῖ τὸν καπνὸν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως καταστήσῃ ἀνήθικα τὰ ἀνθρώπινα δημιουργήματα, ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς⁵⁶. Ἐξ ἄλλου τὸ ἀλκοὸλ εἶναι αὐστηρῶς ἀπηγορευμένον: οἱ Κουάκεροι καὶ οἱ Μεθοδισταὶ εἶναι αὐστηροὶ ὀπαδοὶ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τελοῦν αὐτὸ ἀκόμη τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας δι' ὕδατος, δηλ. μὴ ἀλκοολικοῦ οἴνου (οἴνου ἄνευ ἀλκοόλ). Ἐπίσης Θέατρον, Κινηματογράφος καὶ Χορὸς διακρίνονται, ὄχι πάντοτε ἄνευ ὑστεροβουλίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως διαθέσουν τὰ ἐξ αὐτῶν ἐξοικονομούμενα εἰς φιλανθρωπικὰς δωρεάς⁵⁷. Παρομοίως καὶ οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά αἰτιολογοῦν πᾶν ὅ,τι τὰ μέλη των δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ συναναστροφὴν των: τὸ χρῆμα δίδεται εἰς αὐτοὺς μόνον πρὸς κατάργησιν τῶν αἰρετικῶν γραφῶν, τῶν χριστιανῶν, καὶ πρὸς προσηλυτιστικὰ ταξίδια, ὃ δὲ γάμος ἐπιτρέπεται μόνον προκειμένου νὰ εἰσαγάγουν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των εἰς τὴν «ὑπηρεσίαν τῶν Μαρτύρων». Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὀλοκληρωτικῆς βιοτικῆς μεταρρυθμίσεως μετέρχεται τις ἀκόμη καὶ τὴν ψευδοϊατρικὴν: εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ» πιστεύεται, ὅτι ἐκ τῶν νευρικῶν ὑπερεντάσεων, προκαλουμένων διὰ τοῦ ἀγχους, τοῦ φόβου, τῆς ὀργῆς κ.λ.π., προξενοῦνται παντὸς εἶδους ἀσθένειαι, ὡς καρκίνος, ὄγκοι, ρευματισμοί, χολολιθίαισις καὶ νεφρολιθίαισις. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν ἀλκοὸλ καὶ καπνοῦ, δέον ὅπως ἐπικρατοῦν σεξουαλικὴ ἀποχή καὶ σωστὴ διατροφή. Ἐνίοτε ἀπαιτεῖται καὶ γενικὴ χορτοφαγία, ἢ ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἀποκαλουμένους «ἐσωτερικοὺς σταυροφόρους τριανταφύλλων (ρόδων)», οἱ ὁποῖοι κατὰ συνέπειαν ἀπαγορεύουν νὰ φέρουν τὰ μέλη των γουναρικὰ καὶ ἐλαφρὰν ἐνδυμασίαν. Εὐγευστος ὠμὴ τροφὴ φυτικὴ ἐκ δημητριακῶν, φρούτων, καρῶν καὶ λαχανικῶν

56. Πρβλ. Kurt Hutten, *Seher, Grübler, Enthusiasten*, Stuttgart 1954⁴, 88.

57. Πρβλ. Walter Köhler, ἔνθ' ἄνωτ., 41.

συνιστάται ὑπὸ τῶν Ἀντβεντιστῶν, οἱ ὅποιοι καὶ ἐρμηνεύουν τὴν μετὰ βασιαν εἰς ζωϊκὴν τροφήν, γάλα καὶ ὡς ἀνάγκην δημιουργηθεῖσαν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, καὶ ἐπομένως ὡς συνέπειαν τῆς ἁμαρτίας. Ἰδιαιτέρως ἀνησυχητικὴ εἶναι διὰ πολλὰς Αἰρέσεις ἡ ἀνθρωπίνη σεξουαλικὴ ζωὴ, ἡ ὁποία, ὡς εἰς τὸν Μανιχαϊσμὸν, ἰδίᾳ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐπηρεασθέντας Καθαροὺς, καὶ εἰς τὸν Βουδδισμὸν, διὰ τὸ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνδεικτικῶς μόνον ὠρισμένα παραδείγματα ἐκ τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων, θεωρεῖται ὡς ἄξων τῆς παραμονῆς καὶ διαβίωσης ἐν τῷ κόσμῳ. Μίαν ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν ἐνταῦθα, ὡς εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν, οἱ Μορμόνοι, ἡ πολυγαμία τῶν ὁποίων οὐδόλως ὀλιγότερον ἠθικὴν αὐστηρότητα ἀπαιτεῖ πρὸς διεΐδυσιν εἰς τὴν πουργιανικὴν Βόρειον Ἀμερικὴν. Ὁ πρακτικὸς σκοπὸς αὐτῆς τῆς κανονιστικῆς διατάξεως ἦτο ἀναμφιβόλως νὰ ἐξυψώσουν τὴν παραγωγικότητα τῆς Αἰρέσεως, καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἐποικίσουν μορμονικῶς ὅλην τὴν πόλιν – κράτος «Utah», κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἰδεώδες τοῦ ἐκ τοῦ κόσμου ἀποχωρισμοῦ των. Κατὰ γελοῖον καὶ κωμικὸν τρόπον ἐπεκράτει κάποτε μετὰ τῶν Μορμόνων ὁ πλεονασμὸς ἀνδρῶν. Δογματικῶς ἐξηγγεῖτο ἐκ μέρους των, ὅτι εἰς πολλὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι περιεπλανῶντο εἰς τὸ διάστημα, ἔπρεπε νὰ παρασχεθῇ ἡ δυνατότης νὰ εἰσέλθουν εἰς ἓν σῶμα. Σήμερον εἰς τὸν αἰῶνα τῆς νομοθετημένης συνταγματικῆς μονογαμίας ἐπιχειρεῖ ὁ πιστὸς Μορμόνος νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν πολυγαμίαν του διὰ πλασματικῶν – φανταστικῶν γάμων μετὰ γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἤδη ἀποθάνει.

Οἱ «Shakers» ἢ οἱ «Shaking Quakers» π.χ., μία ἰδιαιτέρως ἐνθουσιαστικὴ παραφυὰς τῶν Κουακέρων, θεωροῦν τὴν σεξουαλικὴν ζωὴν ὡς τὴν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν καὶ διάγουν ὡς ἐκ τούτου μίαν αὐστηρῶς ἄγαμον ζωὴν εἰς τὰς κοινότητάς των, αἱ ὁποῖαι ἔχουν οὕτως ὀργανωθῆ, ὥστε νὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ κοινοβιακῆς «φάρμας», τουτέστιν ἀγροικίας, ἡ ὁποία ἐξ αἰτίας τῆς ἐξαφανίσεως – ἐλαττώσεως τῶν μελῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγκαταλείπεται⁵⁸.

Εἰς τὴν κατὰ τὰ ἄλλα τόσον ἐφημέρως σκεπτομένην καὶ διὰ πολιτικοοικονομικῶν ὑποχρεώσεων προσηματολισμένην «Peace Mission» τοῦ «Father Divine» (= Georg Baker)⁵⁹ ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰ μέλη νὰ πίνουν ἀλκοόλ, νὰ παίξουν, νὰ καπνίζουν καὶ νὰ κλέπτουν, ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὰ καὶ νὰ ὑπανδρεύονται· καὶ

58. Πρβλ. Charles, Samuel, Braden, *These Also Believe*, New York 1949, 471 ἔξ.

59. *Lexikon für Theologie und Kirche*, 4, 371 ἔξ.

ἂν ἀκόμη εἶναι συνεξευγμένοι, νὰ διαβιοῦν τοῦ λοιποῦ ὡς ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί. Παρομοίως καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα, τὰ ὁποῖα ὁ «Father Divine» διαθέτει ἐντελῶς δωρεὰν εἰς τὰ μέλη τῆς αἰρέσεώς του, εἶναι χωρισμένα κατὰ γένη ἀνδρῶν – γυναικῶν αὐστηρῶς. Ἡ πλήρης σεξουαλικὴ ἐγκράτεια τῶν «Chlysty» (=μαστιγομένων) εἰς τὴν Ρωσσίαν τοῦ 17ου αἰῶνος ἐξειλίχθη διὰ τῶν «Skorzy» (=εὐνουχισμένων, περιτετημένων) μέχρι καὶ τῆς ἀσκητικῆς ἀπαιτήσεως τοῦ εὐνουχισμοῦ καὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ στήθους τῶν γυναικῶν καὶ τῆς αὐτοπυρπολήσεως⁶⁰.

Παρομοίως λίαν σκοτεινὴ καὶ παράξενος ἐμφανίζεται ἡ ἀντίληψις τῆς μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον εἰς Karaczyn (Posen) ἀναφυσίσης πεντηκοστιανῆς Αἰρέσεως τῶν «Kurzwegianer», ὁπαδῶν τοῦ γαιοκτήμονος K. Kurzweg, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἄνθρωπος κατέχεται ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. Ἐναντι τοῦ Διαβόλου ἀπαιτεῖται ἀντίστασις μέχρις αἵματος, κατὰ φανταστικὴν παρερμηνείαν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς⁶¹· τουτέστιν ὁ Διάβολος ἐξέρχεται μόνον διὰ τῆς αἰματοχυσίας· ὡς ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἡ αἵρεσις αὕτη «οἱ πτύοντες»⁶².

Πάντα τ' ἀνωτέρω ἐπιβεβαιοῦν ὅτι ἡ ἀλλοτριώσις καὶ ἀποστασία ἐκ τῆς δημιουργικῆς πηγῆς τῆς ζωῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνιστᾶ διὰ τὴν Αἵρεσιν ἀπομάκρυνσιν καὶ παραμονὴν ἐκτὸς ἱστορίας καὶ αἰσθητῆς πραγματικότητος⁶³.

60. Πρβλ. Kurt Hutten, *Die Glaubenswelt des Sektierers*, Hamburg 1957, 13.

61. 12,4: «Οὕτω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι».

62. Πρβλ. Walter Köhler, ἔνθ' ἀνωτ., 9.

63. «Στοὺς κύκλους τῶν διαρχικῶν αἰρέσεων κάθε μορφῆς», τονίζει ἐνταῦθα ὁ Ν. Ματσούκας, (ἔνθ' ἀνωτ., 155), «πολεμήθηκαν ἡ ὕλη, οἱ ὕλικες ἀπολαύσεις, ὁ γάμος ὡς σατανικὸ ἐφεύρημα, καὶ γενικὰ τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ γυναίκα θεωρήθηκε ἀποκλειστικὸ ἔργο τοῦ Σατανᾶ. Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς ἐπέβαλαν δυὸ πέρα γιὰ πέρα ἀντιτιθέμενες στάσεις, οἱ ὁποῖες ὡστόσο ἀπέβλεπαν στὴν κατατριβὴ καὶ τὴν τέλεια ἐξόντωση τοῦ ὕλικου παράγοντα. Ἄκρα ἀσκητικότητα, ὡς τὸ σημεῖο νὰ ἀποφεύγεται τὸ κρασι ἀκόμα καὶ στὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, καὶ ἄκρα ἀκολασία, ἐξοντωτικὴ σωματικὴ καὶ ψυχῆς, ὅπως συνέβαινε λόγου χάρις στοὺς Νικολαῖτες, διαμόρφωσαν τὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν ὁμάδων καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τῆ ζωὴ πολλῶν χριστιανῶν, διαμορφώνοντας μὴ ἀσθενηκὴ χριστιανικὴ συνείδηση... «ὁ ἀσκητισμὸς καὶ ἡ ἐγκράτεια δὲν εἶχε ἠθικὸ χαρακτήρα. Ἡ καλλίτερα ἡ ἀσκητικὴ τούτῃ ἠθικὴ ἦταν ἀπόρροια μιᾶς ἀρχῆς φυσιοκρατικῆς περισσότερο. Ἐμοιαζε μὲ δίαιτα ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν υἰεῖα. Στὴν προκειμένη περίπτωσιν πρόκειται γιὰ τὴν υἰεῖα τοῦ πνεύματος ἢ τῆς ψυχῆς. Οἱ Μανιχαῖοι, λόγου χάρις, ἀπέφευγαν τὴ βρώση κρέατος, γιὰτὶ δέχονταν πῶς κατὰ τὴ μετεμψύχωση ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ πάει κανεὶς σὲ σῶμα ζῶου. Καὶ μάλιστα ὅσο ἀποκρουστικότερο ἦταν σὲ μερικὸς τὸ ζῶο κατὰ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση – ὅπως

Ἐκτὸς τῶν τοιούτων εὐθέως ἠθιολογημένων ὡς ἠθικῶν κατευθύνσεων ἀπαιτοῦν αἱ Αἰρέσεις ἐκ τῶν μελῶν των καὶ σκοπεύουν εἰς σημαντικὰς ἐπιδιώξεις, ἔστω καὶ ἂν διὰ τῶν ἐφαρμογῶν τῶν αἰρετικῶν ἐντολῶν εἶναι βέβαιαι ὅτι ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν δημοσίαν γνώμην. Οἱ αὐστηροὶ «Ἀντβεντισταὶ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν» διὰ τῆς ἐντολῆς των περὶ τῆς ἀπολύτου σαββατιανῆς ἀναπαύσεως εἶναι ἀνὰ πᾶν Σάββατον πρακτικῶς παρόντες εἰς τὰς θέσεις ἐργασίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς ἀνάγκας καὶ ζημίας· τὸ ἰδιαιτέρον ἔθιμόν των γίνεταί ἀνεκτὸν κατ' ἄριστον σιωπηλὸν τρόπον.

Συνήθης εἶναι ὁμως καὶ ἡ ἀπόλυσις ἐξ αἰτίας τῆς ἀρνήσεως προσφοράς ἐργασίας, ἡ δὲ πρᾶξις (ἀποστολή) τῶν γερμανικῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς μερίμνης δὲν ἐθεώρει εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ὅτι ὑφίσταντο λόγοι δι' ἐπίδομα ἐργασίας. Μία τελεσίδικος ἐξέτασις – ἔρευνα τῶν πρακτικῶν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων – ἀκόμη καὶ εἰς περιπτώσιν συνταγματικῆς δυσχερείας – ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸν νόμον περὶ ἰσότητος τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας δὲν ὑφίσταται εἰσέτι, καὶ ἴσως θὰ ἦτο κατάλληλος μία ὑποδειγματικὴ διαδικασία εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐν ἀναφορᾷ καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θίγονται ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἡμέρας τῆς ἀργίας. Ἡ μεγάλη ἀργία τοῦ Σαββάτου ἐπέφερε μίαν τρόπον τινὰ διευκόλυνσιν, ἀλλ' οἰαδήποτε ἔξαρσις τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς – ὅπως εἶναι ἐπιθυμητὴ ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν – θὰ ἀποκόψη τὴν περαιτέρω δυνατότητα τῶν Ἀντβεντιστῶν, νὰ διαμορφώσουν τὴν ἡμέραν ταύτην, ἥτις δὲν εἶναι δι' αὐτοὺς ἡμέρα ἀργίας. Λίαν ἐπικίνδυνον ἐπίδρασιν θὰ εἶχε μία ἡμερολογιακὴ μεταρρυθμίσις, διὰ τῆς ὁποίας τὸ παραδοσιακὸν Σάββατον θὰ ἐνηλάσσειτο μετὰ τῶν ὑπολοίπων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος!⁶⁴ Οἰαδήποτε προσβολὴ ἔναντι τῶν αὐστηρῶν ἠθικῶν διατάξεων, οἰαδήποτε συναναστροφὴ μετὰ τῶν ἔξω τῆς Αἰρέσεως ἰσταμένων – πλὴν τῶν ἐκάστοτε κρινόμενων ὡς ἀναγκαίων – θεωρεῖται ὡς ἀπώλεια τῆς καθαρότητος, ὡς μίαισμα ἐκ τοῦ κόσμου καὶ πραγματικὴ ἔναντι τῆς Αἰρέσεως «ἀπιστία»,

εἶναι τὸ γουρουνὶ λόγου χάρις –, τόσο ἔπρεπε ν' ἀποφεύγουν τὴ βρώση τέτοιου κρέατος. Ὅποιος φύτευε δέντρο, κινδύνευε ἡ ψυχὴ σὲ ἐνδεχόμενη μετεμψύχωση νὰ πάει στὰ κλαδιά του. Καὶ ὅποιος παντρευόταν, στὴ μετεμψύχωση σίγουρα θὰ γινόταν γυναίκα, γιὰ νὰ τὴν παντρευτεὶ κάποιος ἄντρας! Τοῦτο ἀποτελοῦσε προφανῶς τὴ μεγαλύτερη τιμωρία. Τέτοιες λοιπὸν ἀντιλήψεις τὸ δίχως ἄλλο ἄφησαν μερικὰ ἴχνη, ἐδῶ κι ἐκεῖ, μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὁ ἀγώνας τῶν πατέρων, ὑπῆρξε, μπορούμε νὰ ποῦμε, λυσώδης. Καὶ τοῦτο εἶναι αὐτονόητο, γιὰτὶ εἶναι ἐκδηλὴ ἡ παραχάραξις τῆς βιβλικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀλήθειας», αὐτόθι, 157.

64. Πρβλ. Kurt Hutten, *Seher, Grübler, Enthousiasten*, Stuttgart 1954⁴, 45.

ή όποία δέν άποτελεεί άπόκλισην έκ τής 'Ομολογίας, άλλ' άνηθικότητα' αύτη τιμωρείται ή δι' αύστηράς πειθαρχίας ή και άκόμη δι' άπολύτου «μποϋκοτάζ» ένάντιον του άποχωρήσαντος μέλους. 'Η άλλη όψις αύτής τής πρός τον έξω κόσμον έχθρικής στάσεως είναι μετά ταύτα — ώς ψυχική αντίδρασις — ή θαυμαστή δύναμις τής κοινότητος, την όποίαν ή Αίρεσις άναπτύσσει εις τους κόλπους της, τόν γενικόν χριστιανικόν άδελφικόν πνεύμα, τόν όποίον έκδηλοϋται εις αντίθετον περιπτωσειν άνάγκης και τής άπαγορεύσεως, έξ αιτίας διαφιλονεικιών μεταξύ των μελών τής Αίρέσεως εις περιπτώσεις προσφυγής εις τά κρατικά δικαστήρια. Οί Μεθοδισται άπέκλεισαν ένωρις τόν δικαίωμα ύποβολής άγωγής ένώπιον τής κρατικής δικαιοσύνης και έδημιούργησαν οί ίδιοι ιδιαίτερα, αίρετικά, άστικά ιεραρχικά δικαστήρια⁶⁵. 'Ως είναι φυσικόν και ό «Κόσμος» έχει μίαν κάποιαν ώφέλειαν άπό την πασίγνωστον έντιμότητα ώρισμένων Αίρετικών: ή σταθερότης — σοβαρότης των και έπιδεξιότης των είναι άρεστή και άποδεκτή έξ όλων εκείνων, οί όποιοι καθοδηγούνται έξ αυτών. Εις την 'Αμερικήν εις Βαπτιστής λαμβάνει οίανδήποτε ώραν τραπεζικήν πίστωσιν (δάνειον), διότι eo ipso θεωρείται ώς «honorable man». 'Υπηρεται γίνονται εύχαρίστως άποδεκτοί έκ των όπαδών διαφόρων Αίρέσεων, διότι δι' έντιμότητα παρέχει την έγγύησιν ή πίστις των⁶⁶.

Συγκεφαλαιοϋντες θά ήδυνάμεθα μετά του Troeltsch⁶⁷ νά χαρακτηρίσωμεν την ήθικην στάσιν εις τās Αίρέσεις ώς μίαν βασικήν και γενικήν άσκησιν: οί όπαδοί σχετίζονται άμέσως με έξωκοσμικούς βιοτικούς σκοπούς και δια τούτο διατηρεί έκαστος δι' έαυτόν και εις έντατικόν ρυθμόν άπόστασιν και αντίθεσιν πρός τον κόσμον και τās άρχάς του. 'Η έν τή 'Εκκλησία άπαιτουμένη 'Ηθική διατηρείται άντιθέτως εις τά πολύ μειτριόφρονα πλαίσια άπλής καζουϊστικής — περιπτωσιολογίας⁶⁸ δυτικής εύσεβείας, τ.έ. ρωμαιοκαθολικής και προτεσταντικής όμολογίας⁶⁹. Τούτο είναι έλάχιστον δείγμα άντιστάσεως έναντι του κόσμου, οϋτως ειπεΐν έν άλλοθι, του όποίου ή 'Εκκλησία έ-

65. Πρβλ. Max Weber, ένθ' άνωτ., 232, Anmerkung 2.

66. Πρβλ. Walter Köhler, ένθ' άνωτ., 40, κατά τον Weber.

67. Ernst, Troeltsch, *Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*, Tübingen 1923³, 362 έξ.

68. Πρβλ. G. Mensching, ένθ' άνωτ., 195.

69. «'Ο νεότερος ήθικισμός και πουργιανισμός», κατά τον Ν. Ματσούκαν (ένθ' άνωτ., 156 έξ.), ύποσημείωσις 31, «τής δυτικής κυρίως εύσεβείας έχει πέρα για πέρα άλλες προϋποθέσεις. Στηρίζεται στο φόβο του νόμου και τής κόλασης άπό τόν ένα μέρος, και στήν έλπίδα τής άνταμοιβής άπό τόν άλλο. Μέ άλλα λόγια πρόκειται για μία νομική ήθική και άστικού χαρακτήρα ζωή και τυραννία. 'Απεναντίας κατά την περίοδο,

χει ανάγκην ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς δικαιολογήσεως τῆς λοιπῆς πρακτικῆς τῆς δράσεως, δηλαδὴ ἐνσωματώνει ὅλην τὴν κοσμικὴν τάξιν ὡς μέσον καὶ προβαθμίδα διὰ τοὺς πνευματικούς τῆς βιοτικούς στόχους. Εἰς βαθμὸς ἀσκήσεως, ὅπως ἐφαρμόζεται εἰς τὰς Αἰρέσεις, εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐκκλησίας — καὶ εἰς τὸν αὐστηρὸν ἔνεκα μὴ ἐμπιστοσύνης ἔλεγχον — μόνον ὡς ὑπερβολικὴ, ἡρωϊκὴ ἐπίδοσις εἰς κύκλους κυρίως ἀμέσως ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἀσκησιν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν στατικὴν ἔννοιαν περὶ ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ ὡς αὐτοσκοπός, εἰ μὴ μόνον ὡς μέσον πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὡς ἀντίθεσις ἔναντι τῆς ὑλικῆς φύσεως, τῆς ἡδυπαθείας, καὶ τοῦ μέσου ὄρου, τῆς μὴ ἀκρότητος, καί, μία περαιτέρω παραχώρησις, εἰς ἀντιπροσώπευσιν ἐκείνων, οἵτινες δὲν εἶναι ἰδιαιτέρως εὐσεβεῖς. Ἐνταῦθα δὲν ἀποκρύπτεται ἡ διάθεσις καὶ ἡ ὀρμὴ πρὸς ἓν διπλοῦν ιδεῶδες τελειότητος⁷⁰. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῆ, ἐξ ἐπόψεως ἰδιαιτέρως ὀρθοδόξου, ὅτι ἡ ἀπομόνωσις τοῦ ἠθικοῦ παράγοντος ἐντὸς τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας «ἐξαιτίας ἐπιδράσεων ἑλληνικοῦ τρόπου ζωῆς καὶ σκέπτεσθαι»⁷¹, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεχομένην ἀπολύτρωσιν καὶ ἠθικὴν τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Ἀπομονωμένος ὅμως ὁ ἠθικὸς παράγοντας ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ, δραματικὸ, καὶ ἀπολυτρωτικὸ χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας ἀποβαίνει μία ἀφηρημένη καὶ λογοκρατούμενη ἠθικολογία»⁷², ἡ ὁποία βεβαίως «ἀπομακρύνεται ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία τὴν ἠθικὴν δὲν τὴ θεωρεῖ μὲ κανέναν τρόπο ὡς προϋπόθεσιν, μὰ μόνον ὡς ἀπόρροια μιᾶς ἀνακαινισμένης καὶ ἀπολυτρωμένης κατάστασης»⁷³. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπερισχύει κατὰ πολὺ ἡ ἐλαχιστοποίησις ἐν ἰδιαιτέρως μέγα παράδειγμα διὰ τὴν ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω διαφορὰν μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αἰρέσεως εἶναι ἡ χαρὰ ἢ προερχομένη ἐκ χορηγουμένων δωρεῶν καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς συνεισφορᾶς. Ὁ Schrey⁷⁴ παραπονεῖται, ὅτι ἔναντι τῶν ὀπαδῶν τῶν Αἰρέσεων, οἱ ὅποιοι ἤδη καταβάλλον ὡς βασικὰ τέλη τὴν βιβλικὴν δεκάτην ὡς εἰσφορὰν πρὸς τὰς κοινότητάς

ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, τόσο τὸ ὀρθόδοξο ἦθος ὅσο καὶ τῶν γνωστικῶν αἰρετικῶν, στήριζταν σὲ μιὰ ἀναλογία μὲ ριζικὰ διαφορετικὲς βέβαια προϋποθέσεις στὶς δύο περιοχάς».

70. Πρβλ. J. Wach, ἐνθ' ἀνωτ., 163.

71. Ν. Ματσούκα, ἐνθ' ἀνωτ., 159.

72. Αὐτόθι.

73. Ν. Ματσούκα, ἐνθ' ἀνωτ., 160.

74. Πρβλ. H. H. Schrey, *Die Sekten als Frage an die Kirche*, ἐν *Zeitwende* 24, 1952/3, 627.

των, εἰς τὸ γνωστὸν ὡς «ἐκκλησιαστικὸν» θεωρούμενον «Württemberg», τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς ἔναντι τοῦ κράτους ἀνεξαρτησίας του δὲν εἶχε συμφωνίαν – συμβόλαιον εἰσπράξεως ἐκκλησιαστικοῦ φόρου μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, αἱ εἰσπράξεις ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φόρου ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μειωμέναι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας ὁμοσπόνδους χώρας ἐν Γερμανίᾳ, αἱ ὁποῖαι διέθετον διοικήσεις οικονομικῶν ἐφοριῶν. Ἐνταῦθα στρέφεται πῶς ἔναντιον τῆς Ἐκκλησίας ὁ μέγας καὶ ἀσφαλῆς καὶ τόσον βέβαιος ἀντικειμενικὸς χαρακτήρ ἰδιοκτησίας, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὅτι προστατεύει τὴν Ἐκκλησίαν. Θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ εἶχε λάβει ἡ Ἐκκλησία ὑπ' ὄψιν ὅτι αὕτη ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει περιέλθει εἰς ἐπικίνδυνον ἐξάρτησιν ἔναντι τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ κράτους, τοῦ συμμάχου ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ ἰδία ἐδημιούργησεν.

4. Σχέσεις πρὸς τὸ κράτος.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ κράτος εἶναι ἡ προεξέχουσα ἐκδήλωσις τῆς ἐγκοσμιότητος – ἐνδοκοσμικότητος, δυνάμεθα τὴν πρὸς αὐτὸ σχέσιν τῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐρευνῆ περιλαμβανομένων τύπων θρησκευτικῶν κοινοτήτων νὰ θεωρήσωμεν ὡς κριτήριον διὰ τὴν πρακτικὴν – ἠθικὴν τοποθέτησιν ἀμφοτέρων. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἤδη ἐλέχθη, συμμαχεῖ εὐχαρίστως μὲ τὸ κράτος, προκειμένου δι' αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετ' αὐτοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς καθολικοὺς τῆς στόχους. Ἡ συμμαχία – σύνδεσις αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαιότητος: Ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται μὲν εἰς τὸ κράτος καὶ τὰς κυριάρχους κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἀποδεικνύεται ὁ σταθεροποιητικὸς παράγων τῆς δημοσίας τάξεως, λαμβάνει ὅμως ἐξ αὐτοῦ θεμελίωσιν καὶ προνομιούχον ἐδραίωσιν διὰ τῆς κρατικῆς δικαιοσύνης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρως· τὸ κλασικώτερον παράδειγμα ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἐποχὴ ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἐντεῦθεν. Ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν μορφῶν σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ κράτους, τ.ἔ. τόσον τοῦ παποκαισαρισμοῦ ἢ ἱεροκρατίας, ἥτις ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Δύσιν, ἢ τοῦ καισαροπαπισμοῦ ἢ πολιτειοκρατίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου, ὅσον καὶ τῆς συναλληλίας καὶ συνεργασίας ἀμφοτέρων, θεωρουμένης ὡς τῆς πραγματικῆς, εἰλικρινοῦς καὶ ἀρίστης σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ κράτους, δὲν θὰ πρέπει νὰ παραθεωρῆται, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία εἶναι καθαρῶς χαρισματικὴ, θεραπευτικὴ, ἀσκουμένη δι' ἱαματικῶν κανόνων, ἀποβλέπουσα διὰ τῆς ἐφηρμοσμένης ἀγάπης εἰς διόρθωσιν καὶ κατὰ Χριστὸν προκοπὴν τοῦ λαοῦ. Ἡ κρατικὴ ἐξουσία ἀσκουμένη διὰ νόμων ἀνθρωπίνης χειρὸς παρακολουθεῖ τὴν ἀπαρασάλευτον καὶ ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τούτων. Ὅθεν ὡς

άνθρωπινος οργανισμός τὸ κράτος δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ πάντοτε, ὅπως ἡ Ἐκκλησία, βάσει τοῦ θείου θελήματος⁷⁵. Εἰς ὅλην τὴν ἐμπειρίαν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας «κυριαρχεῖ ὁ θεραπευτικὸς καὶ ἀπολυτρωτικὸς χαρακτήρας τῆς σωτηρίας»⁷⁶. Τὸ κράτος ὡς σύμμαχος τῆς Ἐκκλησίας καταπολεμεῖ τοὺς φυσικοὺς της ἐχθροὺς, τὰς Αἱρέσεις. Αὐτὴ ἡ προσέγγις ἐνὸς τρίτου εἰς τὰς σχέσεις ἀμφοτέρων τῶν τόσον στενῶς σχετιζομένων τύπων θρησκευτικῶν κοινοτήτων ἔχει ἓνα ὄχι ἰδιαίτερος καλὸν τόνον. Τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς οὕτω προσφερομένης εἰς αὐτὴν ἀνέτου δραστηριότητος ἐργάζεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ γίνεται οὕτως ἐξηρημένη ἐκ τοῦ κράτους, ἐτονίσθη ἤδη. Θὰ ὑπετίμα τις ὁμως τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἐθεώρει πολὺ ἀπεριοριστὸν τὴν ἀδύνατον θέσιν τῆς ἔναντι τοῦ κράτους, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συναφθέντα κοκκορδάτα μεταξὺ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν μέχρι πρὸ τινος κομμουνιστικῶν κρατῶν. Δὲν ἐκπλήσσει βεβαίως τὸ γεγονός, ὅτι αἱ Αἱρέσεις βασικῶς ἔχουν διαφορετικὰς θέσεις. Οὐδαμοῦ συναντῶμεν Αἵρεσιν ἐν συμμαχικῷ συνδέσμῳ μετὰ τοῦ κράτους ὡς κράτους· τὸ ὅτι αὐταὶ οὐχὶ σαφῶς συμπεριφέρονται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ κράτος, εἶναι καθαρὰ αὐτοσυντήρησις. Αἱ ἐντολαὶ ὁμως τῶν Αἱρέσεων περὶ ἀρνήσεως παροχῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ὄρκου ἐνώπιον δικαστηρίων καὶ τῆς ἀποχῆς ἐκ τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἶναι πρὸς τοῦτο ἐπαρκεῖς ἐνδείξεις – τεκμήρια. Κατὰ χαρακτηριστικὸν βεβαίως τρόπον αἱ Αἱρέσεις ἀγρεύουν ὁπαδοὺς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν. Τὸ ὅτι ἡ «ἐργασία ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω» τῆς κοινωνίας εἶναι ἀνησυχητικὴ, ἀποδεικνύει τὸ διακριτικὸν – ξεχωριστὸν μῖσος, τὸ ὁποῖον ἡ κοινωνία συχνὰ προσάπτει ἐναντίον τῶν Αἱρέσεων καὶ τὸ θεωρεῖ ὡς χαρακτηριστικὸν τῶν γνώρισμα⁷⁷.

5. Ἰδιοσυγκρασίαι καὶ τύποι Αἱρέσεων.

Ἡ ταξινόμησις τῶν διαφορῶν αἱρετικῶν μορφῶν εἶναι συνέπεια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀποστασιοποιητικῆς σχέσεως ἔναντι τῆς κοινωνίας. Ὁ Honigsheim⁷⁸, ἀκολουθῶν τὸν Troeltsch, κατονομάζει

75. Πρβλ. ἐναυθθα Β. Γιούλτση, *Εἰσαγωγή στὴν Κοινωνιολογία τῆς Θρησκείας*, Θεσσαλονίκη 1985, 116 ἔξ.

76. Ν. Ματσούκα, ἔνθ' ἀνωτ., 283.

77. Πρβλ. Ernst Troeltsch, ἔνθ' ἀνωτ., 362.

78. Πρβλ. P. Honigsheim, *Sekten, I. Religionsgeschichtlich, ἐν Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, V³, 1657.

τοὺς τρεῖς κυρίους τύπους Αἱρέσεων, τὸν ἐπιθετικόν, τὸν μὴ φανατικόν (ἀνεκτικόν = τὸν ἀρνούμενον τὴν βίαν καὶ ζῶντα εἰς ἀπόμερον μέρος), καὶ τὸν ἀφομοιωτικόν (= τὸν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ περιβάλλοντος ὑποχωροῦντα). Ὁ Honigscheim⁷⁹ ὑποδεικνύει ὁμῶς πέρα τούτου, ὅτι κατὰ τὰς περιστάσεις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κίνησιν εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως δύνανται καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἀναφερθέντες τύποι Αἱρέσεων νὰ διακρίνωνται σαφῶς: Οἱ Χουσιῖται ἦσαν μὲν κατ' ἀρχὰς Ταβορίται⁸⁰, οἱ ὁποῖοι μετήρχοντο βίαν, ὕστερον δὲ κατήντησαν ἀδρανεῖς ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι ἠργάζοντο νωθρῶς (= χασομέρηδες), σήμερον ὡς «Kallixtiner» ἔχουν προωθήσει τὴν ἀφομοίωσιν των μέχρι καὶ τῆς ἐκκλησιαστικότητος. Ἡ: ὁ Βαπτισμός, ἡ Αἵρεσις τουτέστι τῶν Βαπτιστῶν εἰς τὴν μετερρυθμισμένην Χριστιανοσύνην μετὰ τὰ αἱματηρὰ ἐπεισόδια τῆς θεμελιώσεως – δημιουργίας τοῦ κράτους τοῦ «Münster» συνεχίσθη ὑπὸ τῶν Μεννονιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποκρούουν οἰανδήποτε πρᾶξιν βίας· ἡ ἀφομοιωμένη πτέρυξ των ἀποστέλλει καὶ σήμερον εἰσέτι Βουλευτὰς εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κάτω Χωρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκεῖ ψηφίζουν ὑπὲρ τοῦ στρατιωτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Αὗται αἱ δυνατότητες μεταβολῶν ἐντὸς τῆς ἱστορίας μιᾶς Αἱρέσεως (ἐν σημείον, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ κατωτέρω), ἡ ἔλλειψις τεκμηρίου τῆς διώξεως τῶν Αἱρέσεων, τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ πλέον νὰ διεξαγάγῃ τὸ σήμερον πλέον ἐκκοσμηκευμένον κράτος (μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἀκραίων περιπτώσεων, ὅπως π.χ. οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά εἰς ἓν μέρος τῆς Γερμανίας, ὅπως καὶ πρὶν, φυλακίζονται), ἡ ἀδυναμία των νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῆς θέσεως νεωτέρων Αἱρέσεων ἐναντι τοῦ κράτους, καὶ τέλος ἡ μελέτη, ὅτι ἡ κατὰ διάφορον τρόπον ἀποστασιοποιουμένη θέσις ἐναντι τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν αἰτίαν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκάστης Αἱρέσεως, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐμφανίσωμεν ὡς εὐνοϊκὴν τὴν τυποποίησιν ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῆς διαπιστουμένης συμπεριφορᾶς ἐναντι τοῦ κράτους· θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσωμεν περισσότερον περὶ τῆς ἐκάστοτε ἐσωτερικῆς αἰτίας τῆς ἀποστασιοποιητικῆς ταύτης συμπεριφορᾶς, περὶ τῆς ἐκάστοτε ἰδιοσυγκρασίας μιᾶς Αἱρέσεως, ἡ ὁποία ἀναφύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐκάστη Αἵρεσις ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα ὠρισμένον ψυχολογικὸν τύπον τοῦ ἴδρυτοῦ τῆς ἢ καὶ τῶν αὐθεντικῶν μελῶν, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ὁποίων δίδει ἀπάντησιν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς διατηροῦνται διὰ τοῦ διπλωματικοῦ χαρακτήρος τῶν διατυπώσεων των, διὰ τῶν ὁποίων αὗται δὲν

79. Ἐν P. Honigscheim, *Religionssoziologie, Die Lehre von der Gesellschaft*, Herausgeber Eisermann, Stuttgart 1958, 133.

80. «Taboriten» = νοτιοβοημικὴ (ἐν Γερμανίᾳ) ὁμὰς τῶν Χουσιῖτων.

ἐγκαταλείπουν τὰς προσπαθείας των πρὸς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κοινω-
νίας. Ὁ Mensching⁸¹ καὶ ὁ Wach⁸² ὁμιλοῦν περὶ «πάσχοντος
-ἀνεκτικοῦ» καὶ «ἐνεργοῦ - μεταρρυθμιστικοῦ» τύπου Αἱρέσεως, δη-
λαδὴ περὶ τῆς εὐσυγκινήτου, ἰσχυρῶς ἐπαναστατικῆς, ριζοσπαστικῆς
-ἐναντι τῆς μετρίας καὶ ἀδρανοῦς - καὶ σωτηρᾶς - παθητικῆς Αἱ-
ρέσεως. Ἐκ τῆς ἐπόψεως μᾶλλον τῆς Ἐκκλησίας ὡς τόπου μιᾶς ὅλως
ἀδιακρίτου ἀσκήσεως εὐσεβείας αἱ ταξινομήσεις εἶναι ἐκεῖναι, αἱ
ὁποῖαι ἐπιθυμοῦν νὰ θέσουν μίαν τάξιν - κανονισμόν εἰς τὴν πολλα-
πλότητα τῶν Αἱρέσεων, ἐφ' ὅσον λαμβάνουν ὡς κριτήριον τὰ ἐκάστο-
τε λίαν ἰσχυρῶς τονισθέντα χαρακτηριστικὰ τῆς εὐλαβείας: Ὁ Hei-
ler⁸³ διακρίνει τὰς τρεῖς μεγάλας ομάδας τῶν ἱερῶν κοινοτήτων,
τῶν ἐνθουσιαστικῶν, καὶ τῶν ἐσχατολογικῶν - ἀποκα-
λυπτικῶν. Ὁ Hutten⁸⁴ ἀναφέρει ἐπὶ πλεον ἐκ τῆς συγχρόνου
ἐποχῆς τὰς χριστιανικῶς ἐμπνευσμένας πνευματιστικὰς ἢ μυστικιστι-
κὰς κοινότητες, τὰς Αἱρέσεις, μὲ ἀύστηρόν ὑπηρεσιακὸν Ὅργανι-
σμόν, καὶ τὰς κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν πρὸς χάριν τῶν
μετενσαρκωμένων θεῶν καὶ τῶν υἱῶν των.

Ἐπειδὴ αἱ ἀναφερθεῖσαι ταξινομήσεις δὲν εἶναι ἀποκλειστικάι,
εἰς δὲ τὴν διαδικασίαν κατανομῆς εἶναι συνήθως ἀμφισβητούμεναι,
καὶ ἐπειδὴ ἐκτὸς τούτου ἀναφέρουν - ἀπαριθμοῦν μόνον ἐπιφανεια-
κὰ συμπτώματα καὶ δὲν εἰσχωροῦν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν Αἱρέσεων ὡς
τοιούτων, πολλῶ μᾶλλον πρὸς παρουσίαισιν τυπικῆς πολικότητος - ἀν-
τιπαραθέσεως ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀξία των ἐξ ἐπόψεως θρη-
σκευοκοινωνιολογικῆς - μεθοδικῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγάλη.

6. Ἐκκλησιαστικὴ Παγκοσμιότης καὶ αἰρετικὸς μερικὸς χαρακτήρ. Καθολικότης - Μερικότης.

Ἡ ἀκραία ἀντίθεσις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Αἵρεσιν ἐκφράζε-
ται, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, εἰς τὴν μοναδικό-
τητα, τὴν ἐνότητα, Ἀποστολικότητα καὶ Καθολικότητα τῆς Ἐκκλη-
σίας. Ἦδη εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἀρχαϊκῆς Ἐκκλησίας οἱ ὄροι «καθ'
ὄλου», «καθολικῆ», «οἰκουμενικῆ» ἐκφράζουν τὴν ἀντίθεσιν τῆς Ἐκ-
κλησίας πρὸς τὸ «ἐπὶ μέρους», τ.ἔ. τὰς αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα. Ἡ
«καθολικότης» τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «ὀρθοδοξίας», ἐρ-
μηνεύεται ὅτι αὕτη, διακρινομένη ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους αἱρέσεων, ὄχι

81. G. Mensching, ἐνθ' ἀνωτ., 196 ἐξ.

82. J. Wach, ἐνθ' ἀνωτ., 226.

83. Πρβλ. Friedrich Heiler, ἐνθ' ἀνωτ., 447.

84. Πρβλ. Kurt Hutten, ἐνθ' ἀνωτ., 13 ἐξ.

μόνον ἐκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Οἰαδήποτε διάσπασις ἢ ἀπόσπασις ἐκ τῆς ἐνιαίας Ἐκκλησίας συνεπάγεται αἰρέσεις ἢ σχίσματα, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν τὸ ἐπὶ μέρους, τὸ τμήμα, τὸ ἀποκεκομμένον ἐκ τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτω ἡ «καθολικὴ Ἐκκλησία», διὰ τὸν Ἰγνάτιον, ἢ «ὄλη Ἐκκλησία» (*tota ecclesia*), διὰ τὸν Εἰρηναῖον, ἢ «καθολικὴ Ἐκκλησία», διὰ τοὺς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, Ἰππόλυτον καὶ Κυπριανόν, σημαίνουν τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰρέσεις. «Ἡ ἀπειλὴ τῶν αἰρέσεων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Γνωστικισμοῦ, ὑπεχρέωσε τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐξάρῃ μετ' ἐμφάσεως τὸ στοιχεῖον τῆς ὀρθοδοξίας εἰς τρόπον ὥστε ἡ «καθολικὴ Ἐκκλησία» ν' ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὰς Αἰρέσεις»⁸⁵. Ἡ καθολικότης τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας σημαίνει εἰσέτι, ὅτι αὕτη ὡς κατέχουσα ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας, διαφυλάσσει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀγίαν πίστιν ἀκεραίαν καὶ ἀπαρχάρακτον, ἀνόθευτον καὶ ἀμετάβλητον, διδάσκουσα καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ὅ,τι ἐπιστεύθη πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων⁸⁶. Ἡ καθολικότης καὶ παγκοσμιότης τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζεται καὶ φυσιολογικῶς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς *Constitutio Dogmatica* τῆς Α' Βατικανείου Συνόδου⁸⁷, ἐν ἣ ἡ χαρακτηρίζεται ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὡς ὁ μοναδικὸς τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκευτικὴ ἐξάσκησις ὡς ἀπολύτως ἀναγκαία, αἰωνία, ἀλάθητος καὶ καθολικῶς ἐξουσιοδοτημένη διὰ τὴν σωτηρίαν. (Ἡ προβληματικὴ τῆς

85. Ἰω. Ζηζιούλα, (ἐνθ' ἄνωτ., 116). Πρβλ. τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς «καθολικῆς ἐκκλησίας», περιλαμβάνουσαν «ἀπαραιτήτως ἐκτὸς τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν κυρίως ἐκκλησιαστικὴν, ἤτοι λειτουργικὴν, κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ὄριγένης ὁμιλεῖ εἰς τὰ συγγράμματά του περὶ δύο ομάδων ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, τὰς ὁποίας καὶ ἀντιπαρατάσσει πρὸς ἀλλήλας: οἱ μὲν καλοῦνται «ἐκκλησιαστικοί», οἱ δὲ «οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων», θεωρεῖ δὲ καύχημά του ὅτι δὲν ἀνήκει ἀπλῶς εἰς τὴν ομάδα τῶν «χριστιανῶν», ἀλλὰ τῶν «ἐκκλησιαστικῶν». Ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ομάδα τῶν αἰρετικῶν καλεῖ ἑαυτὸν «χριστιανόν»... ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ «ἐκκλησιαστικὸς» δὲν καλεῖται ἀπλῶς «χριστιανός» ἀλλὰ καὶ «καθολικός»... «Ἐκκλησιαστικός» καὶ «καθολικός» ταυτίζονται καὶ τὸ ἐν ἐρμηνεύει τὸ ἄλλο. Ὁ «αἰρετικὸς» μαχόμενος τὸν «ἐκκλησιαστικόν» μάχεται τὸν «καθολικόν», ὡς ἄλλοτε ὁ Αἰγύπτιος καὶ ἐκ μητρὸς μόνον Ἰσραηλίτης ἐμάχετο τὸν γνήσιον Ἰσραηλίτην... Ὁ ταυτισμὸς οὗτος «ἐκκλησιαστικοῦ» καὶ «καθολικοῦ» ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν δείγμα τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου «καθολικὴ ἐκκλησία» πρὸς δήλωσιν ἤδη τῆς «ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας» οὐχὶ μόνον ἐν τῇ πίστει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ» (Ἰω. Ζηζιούλα, ἐνθ' ἄνωτ., 119).

86. Πρβλ. Ν. Μητσοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., 251, 252.

87. Πρβλ. R. Aubert, *I. Vatikanisches Konzil, ἐν Lexikon für Theologie und Kirche*, 10, 1965, 636–642.

χρησιμοποίησεως τῶν θέσεων τούτων ὑπὲρ τῆς «ὄρατῆς» ἢ «ἀοράτου» Ἐκκλησίας παραμένει ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς παρουσίας θεωρήσεως, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ ἀπολογητικῶν διεξόδων, αἱ ὁποῖαι διὰ τὴν πρωταρχικὴν καὶ αὐθόρμητον αὐτοσυνειδησίαν, διαμορφουμένην πάντοτε εἰς τὴν πραγματικὴν – ἀληθῆ καὶ ὀργανωθεῖσαν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι χαρακτηριστικῶς σημαντικαί). Ἐκ τῆς καθολικότητος τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἡγεσίας – ἀρχηγίας προκύπτει ὡς συνέπεια ἢ ἐπιδίωξις πρὸς μίαν ἐντατικὴν ἐπιβολὴν πρὸς τὰ ἔσω (χρησιμοποίησις τοῦ τόσο ἀπεχθοῦς μέσου τῆς ἀπαγορεύσεως βιβλίων, τῆς καύσεως βιβλίων – μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετιῶν εἰς Düsseldorf ἐν Γερμανίᾳ – , τῆς ἱεράς Ἐξετάσεως καὶ τοῦ [κόλπου, τρικ] πανουργήματος τῆς «*ria fraus*») καὶ πρὸς ἐπεκτατικὴν ἐξάπλωσιν πρὸς τὰ ἔξω (εἰς τὴν μορφὴν αὐτῆς τῆς τόσο προβληματικῆς ἀνὰ τὸν κόσμον ἱεραποστολῆς).

Εἰς τὰς Αἰρέσεις καὶ τὴν μερικότητά των συναντῶμεν αὐτὴν τὴν ἀντιστοιχίαν ἐσωτερικῆς θεμελιώσεως καὶ ἐξωτερικῆς διαμορφώσεως: εἶναι ἐμφανές, ὅτι μονόπλευρος ὑπολογισμὸς βαρύτητας, εἴτε εἰς τὴν μορφὴν ἀποκλειστικοῦ τονισμοῦ τῆς προσωπικῆς ἀγιότητος, εἴτε εἰς τὴν μορφὴν ἀπλουστεροῦ διδακτικοῦ περιορισμοῦ ἐπὶ ἐνὸς ἢ ὠρισμένων σημείων (τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μίαν ἐνέργειαν τῶν ἀποκλειστικῶν κριτηρίων ποιότητος καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν εὐκολώτερον εἰς ὠρισμένας ἢ τυπικὰς περιοχάς), εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρωνται μόνον ἐπὶ πολὺ περιορισμένου κύκλου προσώπων. Ἡ μονομανία προσελκύει μόνον τοὺς μονομανεῖς. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς τῆς αἰρετικῆς «Μονομανίας», ἢ, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Hutten⁸⁸, τῆς «ὑπερτιμητικῆς Ἰδέας», εἶναι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι αὕτη κατακυριεύει σὺν τῷ χρόνῳ ὅλον ἐν καὶ ἀποκλειστικώτερον τὴν προσωπικότητα τοῦ φορέως τῆς καὶ οὕτως αὐτοδυναμοῦται. Εἶναι προφανές ὅτι οὕτω αἱ προοπτικαὶ διὰ μίαν καθολικότητα τῆς Αἰρέσεως, τὴν ὁποῖαν ἄλλως τε αὕτη ὡς σύγχρονος Αἵρεσις, εἰς ἀντίθεσιν, βεβαίως, πρὸς τὴν παλαιὰν Αἵρεσιν, «ἢ ὁποῖα ἔτεινεν ἤδη νὰ περιβληθῆ τὸν ἐκκλησιαστικὸν μανδύαν»⁸⁹, οὐδόλως ἐπιθυμεῖ λόγῳ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀπομακρύνσεώς της, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀντικειμενικῆς σκοπιᾶς

88. Πρβλ. Kurt Hutten, *Die Glaubenswelt des Sektierers*, Hamburg 1957, 18.

89. Ἰω. Ζηζιούλα, (ἐνθ' ἄνωτ., 121). Πρβλ. ἐνταῦθα τὴν τάσιν τῆς ἀρχαίας Αἰρέσεως (β' αἰῶνος) πρὸς ἐκκλησιαστικὴν διαμόρφωσίν της, ἀπειλοῦσαν αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας (Ἰω. Ζηζιούλα, ἐνθ' ἄνωτ., 117).

γίνεται όλονὲν καὶ μικροτέρα⁹⁰. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐν ἀφειδῶς χρησιμοποιοῦμενον κριτήριον – μέτρον διεσκορπισμένων κοινοτήτων εἶναι καθαρὸς «αἰρετισμὸς» καὶ παραπλάνησις· ἀσφαλῶς δὲν δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς δευτερεῦον φαινόμενον – ἐκτὸς τοῦ ποσοτικοῦ κριτηρίου – τὴν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Αἰρέσεως καθοριζομένην σημασίαν. Αἱ Αἰρέσεις κερδίζουν τὴν ἐσωτερικὴν διδακτικὴν μονομέρειαν ἢ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως (ὅταν αὐταὶ ἀποχωρίζονται ἐξ ἑνὸς μεγαλυτέρου σώματος καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι διδασκομένων σημείων παραλαμβάνουν μόνον ὀλίγα – κυρίως ὅμως μὲ ἰσχυρὰν ἔμφασιν) ἢ διὰ τῆς προσθέσεως (ὅταν αὐταὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν διάσπασιν παραλαμβανόμενον ἀγαθὸν διδασκαλίας προσθέτουν καὶ νέον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὅμως ρίπτουν καὶ τὸ κύριον βάρος!). Εἰς τὸν πρῶτον τύπον καταριθμοῦνται καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Menschling⁹¹ χαρακτηριζόμεναι ὡς Αἰρέσεις τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ καὶ τοῦ Βουδδισμού, αἱ ὁποῖαι δὲν ἴστανται ἀντιμέτωποι πρὸς ἓνα μέγαλον ἀρχικὸν θρησκευτικὸν ὄργανισμὸν, καὶ διὰ τὰς ὁποίας τὸ σύνολον τῶν εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους Αἰρέσεις ἀντιπροσωπευομένων στοιχείων δημιουργεῖ μίαν καθολικὴν ἀντιπαράθεσιν. Εἶναι φυσικὸν τὸ ὅτι αἱ Αἰρέσεις εἰς ὅλην τὴν αὐτοσυνειδησίαν των περὶ τῆς ἰδιαιτερότητός των διαισθάνονται τὴν ἔλλειψιν ἐνεργοῦ καὶ δυναμικῆς καθολικότητος, καὶ εἰς ὅλην τὴν δεδικαιολογημένην κριτικὴν των ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας ὑποδηλοῦται πάντοτε βεβαίως εἰς μικρὸς φθόνος. Ἡ τυπικὴ ἔχθρα τῶν Αἰρέσεων ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας κατευθύνεται ὡς ἐκ τούτου μὲ ἰδιαιτέραν προτίμησιν ἔναντι ὄλων τῶν μορφῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἔχθραν δὲ αὐτὴν ὀφείλει ἐν μέρει ἢ Ἐκκλησία τὴν παγκόσμιον ἐξάπλωσιν τῆς μὲ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα αὐτῆς. Ἰδιαίτερος στόχος ἦτο ὁ Κληρὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον λίαν δικαίως ἠξιώθη τῆς κριτικῆς· κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πλουσιοπαρογωγικῆς διαμορφώσεως τῶν Αἰρέσεων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀρχὰς τοῦ ἀγγλικοῦ 19ου αἰῶνος, τὸ

90. «Ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια εἶναι πάντοτε», κατὰ τὸν Ν. Ματσοῦκαν (ἐνθ' ἄνωπ., 34), «ἱστορικὴ καὶ συγκεκριμένη στὴ φανέρωσή της, ἐνῶ ἀποτελεῖ πλήρωμα καὶ καθολικὴ διάστασις. Πολὺ ἐνωρὶς ἢ Ἐκκλησία πῆρε τὴν ὀνομασίαν «καθολικὴ» ποῦ ἀργότερα ἐγινε συνώνυμη μὲ τὸν κατοπινὸ ὄρο ὀρθοδοξία. Παράλληλα ἡ αἵρεσις δὲν ἦταν τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ διάβρωσις τῆς ἀλήθειας, ὡς ζωῆς καὶ διδασκαλίας, καὶ συνάμα ἡ ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν κοινότητα». Ὁ αὐτὸς ἐρευνητῆς (ἐνθ' ἄνωπ., 317) ἐπισημαίνει ὅτι «τὸ ἐπὶ μέρους τόσο στὴ φύσιν ὅσο καὶ τὴν ἱστορία, ἀπομονωμένο καὶ ἀπολυτοποιημένο, εἶναι νεκρὸ καὶ ψεύτικο, γιατί μόνο ὅταν ἀνήκει ὀργανικὰ στὴν ὁλότητα μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ σωστὰ γιὰ τὴ συνολικὴ πραγματικότητα».

91. Πρὸβλ. G. Menschling, ἐνθ' ἄνωπ., 193.

μεγαλύτερον πλήθος τῶν Ἱερῶν ἦσαν οὐχὶ περισσότερον ἀπὸ ἀγροτικοὶ «gentleman» (εὐγενεῖς) ὑπὸ τὴν ἱερατικὴν ἀμφίεσιν, συνηθέστερον ἀρκετοὶ «ἀλεποκνηγοί», καὶ οἰνοπόται τοῦ λιμένος⁹². Ὁ «ἀπόστολος τῆς κοινότητος τοῦ Θεοῦ»⁹³ π.χ. κρίνει ὡς ἀκολούθως: «Ὁ κόσμος (τὸ περιβάλλον) τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κρῦος καὶ χλιαρός. Ἄντι νὰ καταπλήσσουν τὸν κόσμον, τὸν διασκεδάζουν (ψυχαγωγοῦν). Οὗτοι ἔχουν ἀνταλλάξει τὸν ἐξώστην (μπαλκόνι) μὲ τὴν τραπεζαρίαν. Ἄντι νὰ νηστεύουν, ἐορτάζουν. Ἡ ἐβδομαδιαία σὺναξις πρὸς προσευχὴν εἶναι πολὺ ὀλιγάριθμος. Ἄντι νὰ εἶναι φλόξ πυρός, ἡ Ἐκκλησία εἶναι τόπος καταψύξεως, τὰ καθίσματα (οἱ πάγκοι) εἶναι κρῦα, τὰ μέλη εἶναι ψυχρά, καὶ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἀνέρχονται παγεραὶ κρυσταλλοειδεῖς μορφαὶ ὕψους 1,80 μ. διὰ νὰ κηρύξουν. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιβάλλον ταλαιπωρεῖται ἀπὸ «νεκρὰ» σεμινάρια, τὰ ὁποῖα ἐκτρέφουν «νεκροὺς» ἱεροκήρυκας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἀπευθύνουν εἰς «νεκρὸν» ἀκροατήριον «νεκρὰ» κηρύγματα». Αἱ Αἰρέσεις ἐπιχειροῦν ἐξ ἰδίων δυνάμεων, τὰς ἀναλόγους ἀδυναμίας ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ παρηγορήσουν μέσῳ τῶν μειωμένων δυνατοτήτων των, ἢ ἄλλως: ἐκάστη Αἵρεσις δηλώνει τὸν ἰδικὸν της πόθον — τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία δὲν ἠδυνήθη, ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκπληρώσῃ — καὶ τὸν χρησιμοποιεῖ ὡς μομφὴν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς μίαν γενικωτέραν κατάκρισιν. Ἡ Ἐκκλησία, ἐκ μέρους της, ἐπιστρέφει τὸ ἴδιον πολεμικὸν νόμισμα, ἐφ' ὅσον ἀκριβῶς τὰ ιδιώματα, τὰ ὁποῖα αἱ Αἰρέσεις θεωροῦν ὡς τὰ οὐσιωδέστερα τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεώς των, χρησιμοποιοῦν ὡς ἀφετηρίαν διὰ χλευασμὸν, ὡς π.χ. μαρτυροῦν τὰ ὀνόματα «Μεθοδισταί» καὶ «Κουάκεροι». Πολὺ σπανίως ἐπιτρέπουν αἱ Αἰρέσεις εἰς τοὺς ὁπαδοὺς των νὰ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ὁπαδοὶ μιᾶς Ἐκκλησίας, εἴτε ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς συγκροτήσεως μιᾶς μετριοπαθοῦς ἰδιοσυγκρασίας (ὅπως οἱ καθολικοὶ — ἀποστολικοὶ Νταρμπυσταί), εἴτε διότι ἡ ἐξοδος ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὄψει τοῦ προσδοκωμένου τέλους, τῆς δευτέρας παρουσίας, δὲν ἔχει πλέον ἀξίαν, ὡς ἐνόμιζον οἱ πρῶτοι Ἀντβεντισταί.

Πλὴν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν οὐσίαν συμψηφίζουν αἱ Αἰρέσεις τὴν καταπιεστικὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐνίοτε καὶ διὰ τῆς παραγωγῆς — δημιουργίας ἰδίας καθολικῆς ἀξίας, μεγαλοπρεπείας καὶ τοῦ χορτασμοῦ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς⁹⁴ ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ προτίμησις νὰ περιγράφουν ἐσχατολογικὰ γεγονότα καὶ νὰ

92. Πρβλ. Fritz Herkenthath, ἐνθ' ἀνωτ., 29.

93. Πρβλ. Kurt Hutten, ἐνθ' ἀνωτ., 76 ἐξ.

94. Πρβλ. *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, V³, 1663.

προσδιορίζουν ακόμη και την ακριβή ημερομηνίαν. Αίρέσεις με ισχυρά συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς των δύναται νὰ συμψηφίζουσιν (συνυπολογίζουσιν) καὶ τὴν ἐκβιαστικὴν ἱεραποστολικὴν των δραστηριότητα, ὡς π.χ. ἡ ἱεραποστολὴ τῶν Πεντηκοστιανῶν συμμετέχει εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς ἀποστολεῖς τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τοῦ Μόντε Κάρλο, καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου ὁ πομπὸς «Tanger». Ἰδιαιτέρως αἱ ἐκπομπαὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Radio Avivamiento» καὶ «Radio Risveglio» ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Ἰταλίαν, δηλαδὴ εἰς περιοχὰς ἐκκλησιαστικοῦ κλειστοῦ κυκλώματος, προξενοῦν ισχυρὰν ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν εἰς τὴν ἐκεῖ τὰ πάντα μονοπωλοῦσαν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν.

7. Πίστις καὶ Θεολογία.

Ἐν περαιτέρω στάδιον συγκρούσεως εἶναι ἡ διδασκαλία: Ἡ κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ὀργανοποιήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεποίθησις πίστεως, ἡ ὁποία διαμορφοῦται εἰς ἐν διαφοροποιημένον θεολογικὸν σύστημα, συναντᾶται (εἶναι δὲ πρόσφατος καὶ αὐθεντικὴ) εἰς τὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν νέαν Αἴρεσιν. Τὰ ἀντικειμενικὰ χαρακτηριστικὰ σκληρύνσεως τῆς ὁμολογιακῆς (καὶ λειτουργικῆς) προτυποποιήσεως – κανονικοποιήσεως, ἡ κατὰ τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων συσσωρευθεῖσα παράδοσις ὑπὸ τὴν διατήρησιν τῆς πρωταρχικῶς παραδεδομένης πίστεως προσφέρουσιν εἰς τὰς Αἴρέσεις ἐν πλῆθος ἐπιθετικῶν δυνατοτήτων, ἐνεκα τῶν ἐν αὐταῖς ἐνυπαρχόντων ἀντιφατικῶν στοιχείων. Ἡ ἀδιάκοπος αἰρετικὴ ἔννοια περὶ πίστεως φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Βίβλος, ἡ παρελήφθη ὑφ' ὄλων τῶν ὡς χριστιανικῶν χαρακτηριζομένων κοινοτήτων, ἐρμηνεύεται ὑπερβολικῶς κατὰ τρόπον ἀπολογητικόν. Ἡ Π. Διαθήκη θεωρεῖται ισότιμος πρὸς τὴν Κ. Διαθήκην: Διὰ τοῦτο γίνεται λόγος εἰς αἰρετικοὺς κύκλους εὐχαρίστως «εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Χαναάν», συγκεντροῦται συχνάκις ἡ δεκάτη (ἐκ τοῦ Λευιτικοῦ), ἐορτάζουσιν οἱ Ἀντβεντισταὶ τὸ Σάββατον καὶ ὀδοιποροῦν εἰς μίαν χώραν τῆς ἐπαγγελίας. Ἡ κορυφὴ παρεκκλίνει τῆς ἀπολογητικῆς ἀποδείξεως κυρίως ἐκεῖ, ἔνθα θίγονται τὰ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντα, αἱ διδασκαλαὶ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς Αἰρέσεως: Εἰς τὸ 15ον Κεφάλαιον τοῦ κατὰ Λουκᾶν Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἔνθα ἀναφέρονται αἱ παραβολαὶ περὶ τοῦ ἀπολωλότου προβάτου, τῆς ἀπολεσθείσης δραχμῆς καὶ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ ληστοῦ, εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐπιστήμην κατὰ τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ⁹⁵, ἐξ

95. Ματθ. 9,2, «καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν...».

ὧν ἡ αἰρετικὴ διδασκαλία διακρίνεται ἐκ τῆς ἀσθενείας ὡς ἀπλῆς πλάνης καὶ τῆς θεραπείας ὡς ὀρθῆς σκέψεως. Τὸ ὅτι ἡ θεμελιώδης ἀπολογητικὴ ἐρμηνεία, ἡ ὁποία εἰδικῶς δὲν ὑφίσταται, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία ἡ Αἵρεσις δὲν εἶναι σύμφωνος, ἐμποδίζεται διὰ τῆς αἰρεσιαρχικῆς γραφῆς (κειμένων), τῶν συνήθως κανονικοποιημένων γραπτῶν κειμένων τῶν ἰδρυτῶν, ἀποτελεῖ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει ἐπὶ τῆς αὐτῆς τροχιάς, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς διδασκαλίας ἐκφράσεις ἐβάδισεν. Εἰς τὰς ἐσχατολογικὰς – ἀποκαλυπτικὰς Αἰρέσεις συναντᾷ τις τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολογητιστικῆς (= χάριν τῆς ἀπολογητικῆς) ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς πρὸς χάριν μιᾶς προσημείωσης διὰ τὸ Βιβλίον τοῦ Δανιὴλ καὶ τὴν ἀπόκρυφον ἀποκαλυπτικὴν γραμματείαν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐρμηνείας δι' ἀπολογητικοὺς σκοποὺς ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ αἰρετικοῦ κήρυκος: Οὗτος δὲν εἶναι οὔτε κἂν Θεολόγος (= πτυχιούχος θεολογικῆς τινος σχολῆς), σπανίως διαθέτει μίαν γενικωτέραν συστηματικὴν μόρφωσιν, ἀλλ' εἶναι παραλογικῶς καὶ συγκινησιακῶς εὐσεβής, ὅπως τοῦτο ἀναλογεῖ πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς αἰρετικῆς του κινήσεως. Ἐπειδὴ οὗτος δὲν συμμερίζεται τὴν ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν φέρει μεθ' ἑαυτῆς (προσελκύει) ἡ θεολογικὴ σκέψις ἔναντι τῆς ἀποκαλύψεως, δὲν κλίνει καὶ εἰς τὸ νὰ θεωρήσῃ τὴν Ἀποκάλυψιν ὡς ἤδη κεκλεισμένην ἐν τῷ παρελθόντι (περαιωθεῖσαν ἤδη κατὰ τὸ παρελθόν) καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἔχη μόνον ἐρμηνευτικὰς δραστηριότητας: Οὕτως ὁ ἐκάστοτε πρόεδρος τῶν Μορμόνων θεωρεῖται καὶ ὡς ὄραματιστής, προφήτης καὶ ἀποκαλυπτικῶς χαρισματοῦχος. Ἡ ἀποδοχὴ τῶν Γραφῶν (βιβλίων) τοῦ Ἰδρυτοῦ ὡς κανονικῶν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Αἰρέσεως καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν ὁπαδῶν του⁹⁶.

8. Ἐκκλησιαστικοὶ Ἱερεῖς καὶ αἰρετικοὶ χαρισματοῦχοι.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει δανείσει τὰς ὑποχρεώσεις τῆς θρησκευτικῆς ἡγεσίας μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἰς μίαν σειρὰν ἱεραρχικῶς κλιμακωμένων ἀξιωματικῶν φορέων. Ἡ βᾶσις ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἡ διαφοροποίησις τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος εἰς τὸ τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου. Ἡ ἀνάγκη διαδόσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος καὶ γενικώτερον τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσφορᾶς τῆς σωτηρίας ὠδήγησεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐν αὐτῇ ὁργανώσεως, ἐκφραζομένην εἰς τὸ σχῆμα Ἐπίσκοπος – Πρεσβύτεροι – Διάκονοι, καὶ ἀποτελοῦσαν «τὴν μόνην κατὰ διαδοχὴν αὐθεντικὴν συνέχισιν τοῦ σχήματος Προφήται (μαθηταὶ ἀποστόλων) – πρεσβύτεροι (ἐπίσκοποι) –

96. Πρβλ. Fritz Herkenthath, ἐνθ' ἄνωτ., 33.

διάκονοι»⁹⁷. Ἡ παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς ταύτην συνεχιζούσης Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας προβάλλει τὴν ἱερωσύνην, τ.ἔ. καὶ τοὺς τρεῖς βαθμούς, ὡς χαρισματικὴν ἔξουσιαν. Οἱ ἐπίσκοποι, ἐκπροσωποῦντες ἤδη ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος εἰς τὰς Συνόδους ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἔχουν λειτουργικὰ χαρίσματα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθοῦν ἐκτὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλως τε ἄνευ τῆς παρουσίας τῶν λαϊκῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τελεσθοῦν ὑπὸ μόνου τοῦ ἱερατείου Μυστήρια. Ἡ χαρισματικὴ Ἱερωσύνη, τὸ «χάρισμα τῆς ἀληθείας» δὲν «ἠννοεῖτο ὡς προσωπικὸν χάρισμα ἀλαθήτου δι' ἕκαστον ἐπίσκοπον, ὡς τοῦτο συνέβαινεν εἰς τοὺς αἰρετικούς, «ἀλλ' ὡς αὐθεντικὴ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἔκφρασις τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας βιουμένης ἀδιακόπως ἀληθείας τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἀποδεικνυομένης διὰ τῆς ἀδιακόπου ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων»⁹⁸. Μὲ τὸν διαχωρισμὸν τῆς χαρισματικῆς ἡγεσίας ἀνεφύη ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ αὐθεντικὸς τύπος τοῦ «Κλήρου», πεπρωτισμένον μεθ' ἑνὸς ἀντιφατικοῦ «χαρισματικοῦ ἀξιώματος», ὁ ὁποῖος ἀπεχωρίσθη ἐκ τῶν «λαϊκῶν» κατὰ τρόπον ὀξὺν καὶ ἀπλησίαστον. Εἰς ἓν τελευταῖον στάδιον ἐδημιουργήθη μία κεντρικὴ διοίκησις μέσῳ τοῦ παπικοῦ δικαστηρίου, τῆς Κούριας. Τὴν παράδοξον κατάστασιν τῆς θρησκευτικῆς διαμορφώσεως (οἰκοδομήματος) μὲ ὁπαδοὺς δύο κατηγοριῶν ἐν τῇ Δύσει περιγράφει ἄριστα μία γελοιογραφία τοῦ Λουθήρου, κατὰ τὸν Thimme⁹⁹: «Ἐκεῖ ζωγραφίζουσιν οὗτοι ἓν μέγα πλοῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο ἀγία χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου οὐδεὶς λαϊκὸς ἐκάθητο... ἀλλὰ μόνος ὁ Πάπας μετὰ τῶν Καρδινάλιων καὶ τῶν Ἐπισκόπων ἔμπροσθεν καὶ κάτω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, οἱ «παπάδες» καὶ οἱ μοναχοὶ εἰς τὰς πλευρὰς μετὰ τῶν κωπηλατῶν, πλείοντες πρὸς τὸν οὐρανόν. Οἱ λαϊκοὶ ἐπέπλεον κολυμβῶντες ἐπὶ τῶν ὑδάτων πέριξ τοῦ πλοίου ἐπὶ τῶν σχοινίων καὶ καλωδίων, τὰ ὅποια παρείχον εἰς αὐτοὺς οἱ ἅγιοι πατέρες διὰ λόγους ἐλεημοσύνης καὶ μεταδόσεως τῶν καλῶν ἔργων, τοὺς ἐβοήθουν δέ, ὥστε νὰ μὴ πνιγοῦν, ἀλλ' «ἀγκιστρωμένοι» καὶ κρεμάμενοι ἐκ τοῦ πλοίου νὰ συμπλεύσουν καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν οὐρανόν...».

Εἰς τὴν Αἵρεσιν ἀντιθέτως δὲν ἔχουν τεθῆ τόσον οὐσιωδῶς καὶ ἀμεταθέτως τὰ σύνορα μετὰξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων: Ὁ

97. Β. Φειδᾶ, ἐνθ' ἄνωτ., 140.

98. Β. Φειδᾶ, ἐνθ' ἄνωτ., 142 ἔξ.

99. Ἐν Ludwig Thimme, *Kirche, Sekte und Gemeinschaftsbewegung*, Schwerin 1925, 77.

ἀρχηγὸς τῆς Αἰρέσεως δὲν νομιμοποιεῖται διὰ τῆς ὑφισταμένης – λόγῳ τῆς ἀγιότητος – παραδόσεως καὶ τῶν ἐθίμων, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ὑψηλοῦ προσωπικοῦ του χαρίσματος¹⁰⁰. Οὗτος εὐρίσκει τοὺς ὁπαδοὺς του ἀνεξαρτήτως προελεύσεως ἢ ἐπιπέδου, μόνον ὡς πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκφράζει τις τὴν πίστιν του. Ἐξασκεῖ τὴν κυριαρχίαν του ὡς ἄμεσος «μεσίτης ἀποκαλύψεως» καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ με δικτατορικὸν δικαίωμα. Εἰς τὴν ψυχικὴν του δομὴν ἀντιστοιχεῖ ἡ «ἐπιθυμία πρὸς ἀναγνώρισιν»¹⁰¹ ἐπανειλημμένως καὶ ποικιλοτρόπως ἐκφραζομένη. Ἀναμφισβήτητος παραμένει ἡ συστατικὴ – ἰδρυματικὴ σημασία τοῦ διευθύνοντος τὴν Αἵρεσιν, ἐξ οὗ καὶ ὁ J. Wach ἰσχυρίζετο ὅτι «the leader is the sect». Μόνον διὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοσυνειδησίας του, διὰ τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ἱεραποστολῆς του καὶ τῆς ὡς εἶθισται μονομανίας του καὶ μᾶς ἐμπαθοῦς σκληρότητος κατὰ τὴν ἐπιβολὴν του δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ὁπαδοὺς του ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὗτοι, ὡς φύσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνεπισφαλεῖς, ὑποβαλλόμενοι καὶ παρακινούμενοι, ἀναμένουν ἀπὸ ἑνα «ἐξουσιοδοτημένον» ἀρχηγόν¹⁰².

Μεταξὺ τῆς οὐσίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Αἰρέσεως καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ὁπαδῶν του ὑφίσταται ὁμοίως μία ἐσωτερικὴ σχέσις ἀμοιβαίας ἀλληλοὑποχρεώσεως (δεσμεύσεως): Οἱ ὁπαδοὶ ἐνδὸς αἰρετικοῦ προφήτου ἀναζητοῦν κοσμοθεωριακὴν βεβαιότητα καὶ τὴν εὐρίσκουν, ἢ πιστεύουν ὅτι τὴν εὐρίσκουν, ἀφ' ἐνδὸς μὲν εἰς τὴν στήριξίν των ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένου ἀρχηγοῦ – αἰρεσιάρχου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αἰρετικὴν των μονομανίαν, ἀμφοτέρων ὀφειλομένων εἰς τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητά των. Κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν καὶ πολλαὶ γυναῖκες, αἱ

100. Πρὸβλ. Fritz Herkenrath, ἐνθ' ἄνωτ., 19.

101. Πρὸβλ. Fritz Herkenrath, ἐνθ' ἄνωτ., 20.

102. «Οἱ ὄροι ποὺ προϋποθέτουν τὴν εἴσοδο κάποιου ἀτόμου στὸ συλλογικὸ πλαίσιο τῆς αἵρεσης συνδέονται», κατὰ τὸν Β. Γιούλτσην (ἐνθ' ἄνωτ., 119), «ἄμεσα καὶ ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ ἄτομο κι εἶναι συνάρτηση τῶν προσωπικῶν του ἐπιτευγμάτων καὶ προσόντων. Γιὰ ὀρισμένες αἵρέσεις εἶχε ἰδιαιτέρη σημασία καὶ ἡ κοινωνικὴ θέση τοῦ ἀτόμου, ἀφοῦ διεκδικοῦν κοινωνικὴ προβολὴ καὶ ἐνδιαφέροντα σοβαρὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καθιέρωση. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ εἶχε συχνὰ μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῆς ἡγεσίας. Στὶς αἵρέσεις συνήθως ἡ ἡγεσία εἶναι προσωπικὴ καὶ χαρισματικὴ καὶ ὄχι ἱερατικὴ ἢ γραφειοκρατικὴ. Αὐτὸ σημαίνει πὼς στὴν ἡγεσία προωθοῦνται ἄτομα μὲ ἀναμφισβήτητα κοινωνικὰ καὶ προσωπικὰ προσόντα, ἄτομα ποὺ θὰ θέσουν στὴν ὑπηρεσία τῆς αἵρεσης μαζί μὲ τὶς προσωπικὰς τους ποιότητες καὶ τὴν κοινωνικὴ τους ἐπιφάνεια. Ὅλα αὐτὰ προσοδίδουν στὶς σύγχρονες ἰδιαιτέρως αἵρέσεις ἕναν σημαντικὸ δυναμισμό καὶ τὶς κατευθύνουν εἴτε σὲ μετασχηματισμὸ σὲ Ἐκκλησία, εἴτε σὲ ἐπιβίωση – καθιέρωση στὸ ὑπάρχον κοινωνικὸ σύστημα, εἴτε ἀκόμα καὶ σὲ διαμόρφωση χωριστῆς

ὅποια ἔχουν ἀσυνήθη χαρισματικά προσόντα καὶ τὰς ὁποίας συγκινεῖ ὁ συνήθως νευρωτικὸς καὶ εὐσυγκίνητος χαρακτήρ τῶν αἰρετικῶν κινήσεων καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν. Εἰς ἕκαστον μέλος αἰρέσεως παρ' ὅλον τὸν παθητικὸν τύπον τοῦ αἰρετικοῦ τοῦ βιώματος κρύπτεται καὶ εἰς δυνητικὸς αἰρετικὸς ἀρχηγός: Ἡ ὀρμητικὴ τοῦ ἰσχύς ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀμοιβαιότητος δὲν εἶναι μικροτέρα, τὰ ἀξιώματα εἰς τὴν νέαν αἰρετικὴν κίνησιν εἶναι περιζήτητα, συνήθως ἐπιδιώκει τις μάλιστα τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ εἰσέτι τιμωμένου ἰδρυτοῦ, ἢ ἀποχωρίζεται δι' αὐτοαπορρίψεως, τουτέστιν αὐτοεξώσεως. (Τὸ φαινόμενον τῆς διασπάσεως μιᾶς Αἰρέσεως ἐξηγεῖται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν δυνατὴν ἄρνησιν τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ τὸ χάρισμά του φυσικῶς καὶ ἐκ διαφορῶν ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῆς κεντρικῆς αἰρετικῆς μονομανίας, ἣτις διατηρεῖται μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἐντάσεως εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα· διαφοροποιεῖται τις π.χ. περίπου εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ Ὁργάνου κατὰ τὴν λατρείαν, ἢ περὶ τῆς καταλλήλου δοκιμασίας κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς πλύσεως τῶν ποδῶν). Ἡ ἕκτακτος συγκινησιακὴ προθυμία προξενουμένη ὑπὸ ἐνὸς νέου ἐμφανιζομένου αἰρετικοῦ ἀρχηγοῦ καὶ δι' ἐνὸς μονομεροῦς αἰρετικοῦ μηνύματος ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Αἰρέσεως ὡς θετικὴ πλευρὰ τῆς ὑπάρξεώς της, δι' αὐτὸ καὶ (δια)κυμαίνονται οὗτοι οὐχὶ ἀδιαφόρως μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν αἰρέσεων. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐνεργητικὴ ὀρμὴ ἐπιρροῆς εἶναι τόσον ἰσχυρὰ, ὥστε οὐδεμίαν Αἴρεσιν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὀργανικῆς της ἐξελιξέως, δύναται νὰ κατορθώσῃ, ὥστε νὰ καταπνίξῃ ἢ νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον. Διακριτικὰ σημεῖα τίτλων καὶ ἀξιωμάτων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπηγορευμένα, σπανίζει δὲ διὰ τὴν Αἴρεσιν ἡ ὑπηρεσία ἀποκλειστικῆς ἐργασίας. Ἐπειδὴ τὸ μέλος μιᾶς Αἰρέσεως κατὰ τὴν φύσιν του — καὶ κατὰ τὰς οὐσιώδεις ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας ἐγείρει ἡ Αἴρεσις ἐπ' αὐτοῦ — δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπλοῦς συνοδοιπόρος, πρέπει νὰ τοῦ παρασχεθῇ ἐκ μέρους τῆς Αἰρέσεως ἡ ἀναγκαία ἐλευθερία κινήσεων καὶ προσωπικὴ αὐτοδραστηριοποίησις. Δὲν ἐκπλήσσει τὸ γεγονός, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν πολυσύνθετον αἰρετικὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἐμφανίζεται πολλὸς ἐκφυλισμὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἀριθμὸς τῶν ψυχοπαθῶν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῶν Αἰρέσεων εἶναι ἀσυνήθως ὑψηλὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν μέσον ὄρον τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ὀρμὴν ἐπιρροῆς τοῦ αἰρετικοῦ ὀπαδοῦ δὲν δύναται βεβαίως τὸ ἰδεῶδες τῆς ὁμάδος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Αἰρέσεως,

---

κοινωνικῆς ὁμάδας, ἂν τελικὰ ἀπομονωθεῖ, ποὺ ὁμως σὲ πλουραλιστικὰς δομὰς δὲν θὰ παύσει νὰ ἐπηρεάζει ποτὲ τὸν ἄμεσο πλησιέστερο κοινωνικὸ της περιγύρο».

ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου τὸ μέλος κυρίως προσηρτήθη εἰς τὴν Αἴρεσιν, νὰ ἀνυψωθῆ καὶ νὰ διατηρηθῆ ἀρκούντως ὑψηλά. Ἴδρυται καὶ Ἀρχηγοὶ αἰρέσεων τίθενται οὐχὶ σπανίως ἀντιμέτωποι (ἀντιτάσσονται) θείων ὄντων, ἀκολουθοῦντες τὰ ὅλως ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντα: Εἰς τοὺς παλαιούς Κουακέρους εἰσήλθεν ὁ John Naylor εἰς τὸ Bristol ὑπὸ τὰς κραυγὰς «ὠσαννὰ» τῶν ὁπαδῶν του· οἱ «ἀπόστολοι» τῶν «Νεοαποστολικῶν» λατρεύονται ὡς ὁ «Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν σαρκί»· ὁ ἴδρυτής τῆς μικρᾶς εὐσεβιστικῆς Αἰρέσεως τῶν Nazarener, Johann Jacob Wirz (1778 – 1858) μεταξοφαντουργὸς ἐκ τῆς Βασιλείας τῆς Ἑλβετίας, ἐθεωρεῖτο ὡς νέα θεία ἐνσάρκωσις καὶ διέδιδε διὰ τὸν ἑαυτὸν του πνευματικὰ – θεία αἰσθήματα· ἡ σαξωνικὴ Αἴρεσις «Ποιμὴν καὶ Ποίμνιον» («Hirt und Herde») σχετίζεται μὲ τὴν λατρείαν τοῦ «οὐρανίου πατρὸς» Friedrich August Hain ὡς ἐνσαρκωμένου θεοῦ ἀναφωνοῦντος πρὸς αὐτόν:

«Ich kenn' ein Tal im Sachsenland,
Wo jetzt die Gottheit neu entstand»,

(γνωρίζω μίαν κοιλάδα εἰς τὴν χώραν τῆς Σαξωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ θεότης ἐκ νέου ἐγεννήθη). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς ταχυδρομικὸς ἐπιθεωρητῆς ἀπὸ τὴν Avignon, εἰς συγγραφεὺς ἀποκαλύψεως ἀπὸ τὴν Ζυρίχην, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει ὡς «Ἰησοῦς – Σαββαῶθ – Ἰεχωβά», καὶ ὁ ἴδρυτής θρησκευτικῶν ὁμάδων, σεξολόγος καὶ ὑγιεινολόγος Johann Pertinax alias Schenk ἀπὸ τὸ Neuhausen τῆς Ρηνανίας ἐν Γερμανία, θεωροῦνται ὡς ἐνσαρκώσεις τοῦ Θεοῦ. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀναγγέλλει τὸ μήνυμά του καὶ τὴν θέσιν του διὰ προσωπικῶν φράσεων ὅπως ἡ ἐπομένη:

«Geht die Welt aus Fug und Ax,
rettet sie der Pertinax.
Es danken sogar Hund und Katz
dem Welterlöser Pertinax.
Lang lebe Johann Pertinax,
der Bringer der Aeterna Pax!»¹⁰³

Μὲ μίαν τοιαύτην οὐσιώδη σημασίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Αἰρέσεως ὁ θάνατός του εἶναι μία ἐπικίνδυνος ἐπιβαρυντικὴ δοκιμασία, καθοριστικῆς σημασίας διὰ τὴν περαιτέρω ὑπαρξιν τῆς Αἰρέσεως, (ἅς ἀναμνησθῆ τις τὰς ἐκφράσεις ἀμφοτέρων τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ πορευομένων πρὸς Ἐμμαοὺς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ),

103. Πρβλ. Fritz Blanke, *Kirche und Sekten*, Zürich 1952², 123.

ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι μία Αἵρεσις, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἰσχυρὰν καὶ διαρκῆ εἰσορὴν εἰσερχομένων μελῶν, περιορίζεται ἤδη διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθέρως εἰσόδου εἰς τὴν διάρκειαν μόνον μιᾶς γενεᾶς (ἐκτὸς ἂν ἐπικρατῆ ἀκόμη ἢ ἐντολῆ τῆς ἀγαμίας!). Ὡρισμένοι αἰρέσεις διατρέχουν τὸν κίνδυνον τοῦτον, ἐφ' ὅσον τὴν ὑποδειγματικὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀρχηγοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀποθεώνουν κανονικῶς διὰ παραμερίσεως ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πλευρῶν καὶ τονισμοῦ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀγιότητός του, ὡς π.χ. οἱ Μορμόνοι μὲ τὸν ἰδρυτὴν των Joseph Smith, τοῦ ὁποίου ὁ μαρτυρικὸς θάνατος εἰς τὸ ἴδρυμά του Nauvoo ἦτο πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέρως κατάλληλος. Ἡ εἰκὼν του μὲ τὸν στέφανον τῆς ἀγιότητος ἀνακρέματα σήμερον εἰς ὅλους τοὺς λατρευτικοὺς χώρους τῆς «κοινοῦ τῶν ἀγίων τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν». Ὁ «θεοποιημένος» ἰδρυτὴς φιλοδοξεῖ νὰ μεταδώσῃ τὴν «θεϊαν θέσιν» τοῦ ἀκόμη καὶ ἐν ζωῇ εἰς τὴν οἰκογενεὶάν του καὶ νὰ διατηρήσῃ ταύτην καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὡς ὁ ἰδρυτὴς τῆς «Εὐαγγελικῆς – Ἰωαννιείου Ἐκκλησίας», ὁ θεραπομαγνητιστὴς Joseph Weissenberg, ὁ ὁποῖος τὴν Gretchen Müller, τὸ «μέντιουμ – ὄργανόν του», μὲ τὴν ὁποίαν συνέζη παρανόμως, ἀνύψωσεν εἰς «Παρθένον Μαρίαν», τὰς δύο δὲ μετ' αὐτῆς, ἐξωγάμους, θυγατέρας του ὠνόμασεν παρομοίως «θείας θυγατέρας»· ἡ μία δὲ ἐξ αὐτῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διαδοχῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐγέννησε μὲ τὴν σειράν της μίαν ἐξώγαμον θυγατέρα. Ὁ ἀμερικανικὸς «ἐνσαρκωθεὶς θεὸς» καὶ ἰδρυτὴς Αἰρέσεως τῶν Νέγρων Father Divine, ὁ ὁποῖος ἐρωτηθεὶς διὰ τὴν αὐθεντικῶς ἀγνωστον ἡμερομηνίαν γεννήσεώς του ἀπήντησεν «πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐγὼ εἰμί», ἀνύψωσε τὴν νεαρῶτάτην λευκὴν του σύζυγον εἰς «Mother Divine», λόγῳ συγχύσεως ὁμως εἰς τὴν αὐστηρῶς ἄγαμον ζωὴν τῆς αἰρέσεώς του εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν καὶ ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ περὶ μιᾶς πνευματικῆς ἀγαμίας¹⁰⁴. Ὁ κατὰ παρόμοιον τρόπον θεϊκὸς ὡς «Διδάσκαλος – Βασιλεὺς – ὁ Κύριος» (Meister, König, der Herr) λατρευθεὶς ἰδρυτὴς τῆς «Κινήσεως Cral» Oskar Ernst Bernhard, ὁ ὁποῖος ἐν ζωῇ ὦν περιεβλήθη μὲ θρούλους, ἐδημιούργησεν, ἀρχῆς γενομένης ἐκ τῆς μητρὸς του, ἐν ὀλόκληρον σύστημα «ἀγίων τριαδικότητων» ἐξ ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ἐπὶ πλέον οἱ ὀπαδοὶ του πιστεύουν περὶ τοῦτου, ὅτι κατὰ τὸν θάνατόν του μόνον ἀπῆλθε καὶ πνευματικῶς ἀνεστήθη καὶ πάλιν ἡ ψυχὴ του διαμένει εἰς τὸ ἱερόν τῆς Αἰρέσεως εἰς Schwaz.

104. Πρὸβλ. Kurt Hutten, *Seher, Grübler, Enthousiasten*, Stuttgart 1954⁴, 576.

III. ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Εἰς τὰ προηγούμενα κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῆ ἡ κλασσικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Αἱρέσεως. Ἐντυπωσιακὸς ἦτο, ὡς εἶδομεν, ὁ πράγματι συμμετρικὸς τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀμφότεροι οἱ θρησκευτο-κοινωνιολογικοὶ τύποι ἀπεμακρύνθησαν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ὅσον ἐγγύτερον καὶ συνεπέστερον κατωρθώσαμεν νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἰδέας των εἰς τὰ ἰδιαίτερα στοιχεῖα καὶ χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματά των. Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ἐξ ἐπόψεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων καὶ τῆς μετὰ ταῦτα διαφυλάξεως τῆς δομῆς καὶ τῆς οὐσίας της, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν τέχνην, τὴν λατρείαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὁ ἀρχικὸς πηγαῖος θρησκευτικὸς ὀργανισμὸς, ὁ ὁποῖος ὡς τὸ θεῖον καὶ ὄρατὸν καθίδρυμα, ὡς σῶμα Χριστοῦ, συνεχίζει ἀδιακόπως τὴν πορείαν της πρὸς τελειώσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῶν μελῶν της. Ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἀπεκόπησαν αἱ παντοειδεῖς αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπέκλιναν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς Ὁρθοδοξίας δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Αἵρεσις ἔχουν κοινόν τι, ὥστε ἡ μία νὰ μὴ δύναται εὐκρινῶς νὰ χαρακτηρισθῆ ἄνευ τῆς ἄλλης· ὅτι ἀμφότεραι, παριστάνουν ἐκτενῶς τὴν οὐσίαν τῆς προφητικῆς καθολικῆς θρησκευτικότητος, γνωρίζουν πολλὰ στάδια τῆς χαρακτηριστικῆς των διακρίσεως καὶ ἐπομένως τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας ἀποστάσεως· ἐν ὀλίγοις ὅτι αὗται εἶναι συμπληρωματικαί, ἔστω καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς αἱ αἱρέσεις χαρακτηρίζονται εἴτε ὡς ἀπολυτοποιημένοι ὀμάδες περιορισμένου ἀριθμοῦ μελῶν, προερχομένων τὸ πλεῖστον ἀπὸ προσηλυτισμόν, εἴτε ὡς «θρησκευτικὰ ἄλματα», ὡς αἱ σύγχρονοι λεγόμενοι αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι «μαρτυροῦν ἀδυναμία συμπορεύσεως ἢ συλλειτουργίας τοῦ παραδοσιακοῦ θρησκευτικοῦ χώρου μὲ τὸ παράλληλο ἀλλὰ ἐξελισσόμενο δυναμικὰ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο... καὶ δὲν διαθέτουν συνήθως στοιχεῖα ἐξάρτησης ἢ συνέχειας ἀπὸ κάποια ἱστορικῆ θρησκευτικῆ πορείας»¹⁰⁵, εἴτε τέλος ὡς «ιδιότυπες θρησκευτικῆς ὀμάδες, ἀδελφότητες, κινήσεις, εὐσεβιστικῆς ὀργανώσεις ἢ συγκρητιστικῆς ὀμάδες τύπου «Rotary» καὶ «Lion's»¹⁰⁶. Τὸ δυναμικὸν στοιχεῖον τῆς χρονικῆς διαδρομῆς καὶ ἐξελίξεως εἶναι ἐνταῦθα κατάλληλον νὰ ὑπαγάγῃ τὴν στατικὴν εἰκόνα τῶν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν αὐστηρῶς καὶ τυπικῶς κεχωρισμένων φαινομένων τῆς ἐκκλησιαστικότητος

105. Β. Γιούλτση, ἐνθ' ἄνωτ., 86.

106. Β. Γιούλτση, ἐνθ' ἄνωτ., 88.

καὶ τοῦ Αἰρετισμοῦ εἰς μίαν ζωντανὴν ἱστορικὴν ἀκριβείαν καὶ ὀρθότητα.

1. Γεγονότα.

Εἰς μίαν γενικὴν θεώρησιν εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστωθῇ ἡ πραγματικότης ἐξελιξέως ἐκ δύο πλευρῶν: Πολλὰ Ἐκκλησιαί εἰσὶν ἄντιθέτως πολλὰ Αἰρέσεις εἰσὶν ὅσον πολὺ σταθεροποιηθῆ, ὥστε νὰ ἔχουν ἀποκτήσει πολυάριθμα ἐκκλησιαστικὰ χαρακτηριστικά¹⁰⁷. Τὸ μέτρον βεβαίως τῆς χαλαρώσεως, τουτέστι τῆς οργανωσιακῆς σταθεροποιήσεως εἶναι διάφορον, ὥστε νὰ προκύπτῃ διὰ τὴν σημερινὴν κατάστασιν μία πολὺ διαφορετικὴ, θρησκευοπλουραλιστικὴ εἰκὼν ἐκ πολλῶν μεταβατικῶν καταστάσεων¹⁰⁸. Ὁ Dienel ἠρεύνησεν¹⁰⁹ ἐν λεπτομερεία τὴν κατάστασιν εἰς τοὺς γερμανοὺς Βαπτιστὰς καὶ διεπίστωσεν, ὅτι μόνον τὸ 41% τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ἦσαν πρώτης γενεᾶς: Οἱ προσωπικῶς μεταστραφέντες καὶ ἐλευθέρως εἰσελθόντες ἦσαν ἡ μειοψηφία. Ἐκ μίας ἱεραποστολικῆς κοινότητος ἐξελιχθήσαν οἱ Βαπτισταὶ εἰς μίαν νέαν βλάστησιν: Ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ περιβάλλοντος ὑπηρετεῖ σήμερον κατὰ τρόπον ἴσως λανθάνοντα εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς νέας ταύτης γενεᾶς ἐκ τῶν ἰδίων οἰκογενειῶν! Ἡ μεγάλη αὐξήσις ἐξ ὀπαδῶν ἐκ παραδόσεως ὠδήγησεν εἰς μίαν ἐμφανῆ φιλελευθεροποίησιν τῶν ἀντιλήψεων: Ἡ θέσις π.χ. ἐναντι τοῦ χοροῦ καὶ τῶν κινηματογραφικῶν ἐπισκέψεων ἤλλαξεν¹¹⁰ μόνον οἱ Νεοβαπτισταὶ διατηροῦν ἀκόμη αὐστηρῶς τὸν κανόνα τῆς ἐνδογαμικῆς συζεύξεως, συμμετέχουν προθύμως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς Βίβλου, κρίνουν μετ' αἰσιοδοξίας τὰς μελλοντικὰς προοπτικὰς τῆς Αἰρέσεως καὶ ἀπαιτοῦν αὐστηρὰς κοινοτικὰς (τῆς Αἰρέσεως) κυρώσεις ἐναντίον ἀποκλινοῦσης (ξένης) συμπεριφορᾶς. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς Βαπτιστὰς δευτέρας γενεᾶς συναντᾶ τις αἰρετικὴν ἔμφασιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλαχίστην κριτικὴν ἐναντι τῆς Αἰρέσεως. Ὁ Dienel

107. «Ἡ αἵρεσις ἐδῶ ἔχει ἕνα ὀλότελα διαφορετικὸν χαρακτῆρα ἀπ' ὅ,τι στὸ μακρὸν παρελθόν. Ἐδῶ συνδέεται μὲ ἀξιολογικὰς κλίμακας ποῦ ἀφομοιώνει γιὰ νὰ ἐκφραστῆ τελικὰ ὡς «σύστημα ἀξιών». Ἀπὸ συσχετισμοῦ ποῦ ἔχουν γίνεαι τελευταία διαπιστώθηκαν πολλὰς ἀντιστοιχίαι αἵρεσεως μὲ κοινωνικὰς ἀξιολογικὰς ἀποκλίσεις. Ἡ πρὸ χαρακτηριστικὴ περίπτωση συνδέεται μὲ τὴν αἵρεσιν τῶν Πεντηκοστιανῶν ποῦ ἐκπροσωποῦν γενικὰ δεξιὰ πολιτικὴ ἀπόκλιση μὲ ἀνάλογες προτιμήσεις στὴν παραδοσιακὴ τέχνη, ἠθικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ὀργάνωση» (B. Γιούλτση, ἐνθ' ἄνωτ., 89-90).

108. Πρὸβλ. Walter Godijn, *Kirche und Sekte II*, ἐν *Missionszeitschrift: Kirche und Sekte*, 243.

109. Πρὸβλ. Peter Dienel, *Kirche und Sekte I*, ἐνθ' ἄνωτ., 235 ἔξ.

παρατηρεί μίαν ιδιαίτεραν επικράτησιν αὐτῆς τῆς ἀναθεωρητικῆς στάσεως εἰς τοὺς ὑψηλοὺς βαθμοὺς μορφώσεως καὶ ἀποδίδει τὴν χαλαρὰν ταύτην στάσιν τῶν παραδοσιακῶν Βαπτιστῶν — ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐν γένει ἀδύναμον ἐπίδρασιν τῶν παραδεδομένων μόνον καὶ οὐχὶ τῶν αὐτοαποκτηθέντων ἰδεωδῶν — εἰς τὴν σχετικῶς ταχυτέραν οικονομικὴν ἀνοδὸν τῆς ομάδος, ἢ ὅποια καὶ ἀποτελεῖ πρόκλησιν πρὸς ἐκκοσμίκευσιν. Ὁ κατώτερος κοινωνιολογικὸς πῖναξ ἀπαγορεύσεων εἰς τοὺς Νεοβαπτιστὰς θὰ ἐπετρέπετο νὰ ἐξηγηθῇ οὕτως ὥστε ἰδιαίτερος πτωχοί, ὑποφέροντες καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κοινωνικῶς ὑποβαθμισμένοι ἀναζητοῦν τὴν προστατευτικὴν ἐνότητα τῆς Αἱρέσεως, τοιαῦται δὲ μὴ πλεονεκτικαὶ περιστάσεις (περιστατικά) εἰς κλειστάς ομάδας πολὺ δύσκολα διατηροῦνται διὰ μέσου τῶν γενεῶν. Ἀκόμη καὶ οἱ διάφοροι ὄργανισμοὶ τῆς κοινότητος, ὄχι μόνον οἱ ὄπαδοί των, ἔχουν νὰ ὑποφέρουν μίαν προσαρμοστικὴν διαδικασίαν, καὶ μάλιστα ἔναντι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλοντος: Αἱ ἰδιαίτεραι διοργανώσεις τῆς Αἱρέσεως, ὅπως Ἐρμηνεῖα Γραφῆς, βραδινὰ μαρτυρίας, κοινὰ δείπνα, καὶ συναντήσεις κοινότητος ἀπεδείχθησαν ὅτι ἔχουν ὄχι ἀρτίαν συγκρότησιν καὶ εὐρίσκονται εἰς ἐπιταχυνομένην ἀποδιοργάνωσιν. Ἀντιθέτως ὁμως διοργανώσεις, αἱ ὅποια ἔλκουν τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τὸ ὄπλοστάσιον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἡ θεία λειτουργία ἐκάστην πρωΐαν τῆς Κυριακῆς, ἀπεδείχθησαν σταθεραὶ καὶ διατηροῦνται ἀρεσταί. Ἀκόμη καὶ οἱ δανεισμοὶ ἐν τῇ λατρείᾳ εἶναι πολυάριθμοι: Οὐδεμία Αἵρεσις ἐξέρχεται πλέον ἄνευ τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ» ἄσματος, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πλειοψηφίαν τῶν ἀμερικανικῶν Κουακέρων ὑφίσταται ἡ θεία λειτουργία ἐξ ἄσμάτων καὶ κηρύγματος. Διὰ τοῦτο αἱ Ἐκκλησίαι ἔχουν καταναλώσει αἰρετικοὺς τύπους: ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς ἐνσωματώσεως τῶν ἐξ αἰρετικοῦ πνεύματος καταγομένων «κοινωνιῶν» εἰς τὰς προτεσταντικὰς ἐπαρχιακὰς Ἐκκλησίας μέχρι καὶ τῆς εἰσαγωγῆς βιβλικῶν συναντήσεων, ἱεραποστολικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ἐργασίας τῆς νεολαίας. Αἱρέσεις ὡς ἡ τῶν Καθολικῶν —ἀποστολικῶν καὶ ἡ τῶν Νεοαποστολικῶν (αἱ ὅποια παραθέτουν ἐκ νέου μίαν — ἐν τῷ μεταξύ ἐπανεκκλησιαστικοποιηθεῖσαν διαμαρτυρίαν, διάσπασιν καὶ μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν ἔναντι τῶν μνημονευθειῶν) εἰσήγαγον ἐν τῷ μεταξύ τὸν ὑποχρεωτικὸν νηπιοβαπτισμόν καὶ θέλουν νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμπεριλάβουν εἰς τοὺς κόλπους των πάντας τοὺς ἀποδεχομένους τὴν διδασκαλίαν των: Ἡ προσάρτησις μέλους —ὄπαδου δὲν ἐξαρθᾶται πλέον ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰκανότητος ἐκάστου ἀτόμου. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀφορᾷ καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσέτι τοὺς Μορμόνους, οἱ ὅποιοι συμπεριέλαβον εἰς τὰς διδασκαλίας των ἀποκλεισμοὺς ὄπαδῶν, ἀρχικῶς μὲν ἔνεκ ἐλλειποῦς ἠθικῆς δοκιμότητος (βεβαιώσεως), μετέπειτα δὲ ἀντιθέτως

ἐξ αἰτίας μὴ ἐπαρκoῦς ὑποταγῆς. Ναι μὲν ἀπορρίπτουν τὸν τύπον τοῦ Νηπιοβαπτισμοῦ, ἀλλ' ἡ κοινότης ἐκπαιδεύει τὰ τέκνα τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, εἰς ἡλικίαν δὲ ὀκτῶ ἐτῶν τὰ εἰσδέχεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ταῦτα εὐρίσκονται μακρὰν τῆς δυνατότητος μιᾶς ἐλευθέρως προσωπικῆς ἀποφάσεως· πρακτικῶς ἀποφασίζει δηλαδὴ ἡ μορμονικὴ ιδιότης τῶν γονέων τὴν πρόσληψιν εἰς τὴν κοινότητα τῶν ἐκλεκτῶν¹¹⁰. Δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν καὶ τὴν προσωπικὴν των διακύμανσιν, ἀμφιταλάντευσιν, μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Αἱρέσεως, ἡ ὁποία μετριάζει πῶς τὴν ἀντιθετικότητά των. Ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ταύτην δὲν προσβάλλονται αἱ σοβαρῶς λαμβανόμεναι ὑπ' ὄψιν ὀριακαὶ ὑπάρξεις, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ἐπωφελεῖται ἐκ τῶν Αἱρέσεων μέσῳ πολλῶν σοβαρῶν χριστιανῶν προσκεκλημένων, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν μικτῶν γάμων καὶ μετοικήσεων δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα μιᾶς αἰρετικῆς κοινότητος. Κυρίως ὁμως τὸ 50% τῶν τέκνων ἐξ αἰρετικῶν οἰκογενειῶν ὀριστικῶς δὲν προσαρτᾶται εἰς τὴν κοινότητα τῶν γονέων των καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος βραδέως ἢ ταχέως εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀντιθέτως αἱ Αἱρέσεις ἔχουν πλεονεκτήματα ἐκ τῆς θρησκευτικῆς κατηχήσεως τῶν νέων, προερχομένων ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ἐκ τῆς συμπράξεως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινῆς γνώμης, εἰς ἣν δὲν ἔχουν θέσιν λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν περιορισμένων δυνατοτήτων των. Ἐν περαιτέρῳ σημεῖον τῆς προσεγγίσεως εἶναι ἡ συνεργασία πολλῶν, τέως, Αἱρέσεων εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποστολὴ τῆς αὐστηρᾶς αἰρετικῆς προσαρτήσεως καὶ συμμετοχῆς εἰς μίαν ὀρισμένην ἐκκλησιαστικὴν καθολικότητα. Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ Ὁμολογίαι ἀνταμεῖβουν τοῦτο, ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἶναι πρὸ παντὸς ἄκρως προσεκτικαὶ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ γράμματος «S» ἀρχικοῦ τῆς λέξεως «Sekte» (= Αἱρέσις). Κατὰ συνέπειαν διαπιστοῦται ὅλως γενικῶς μία ἐντατικὴ ἀτμόσφαιρα: Συνύπαρξις, καὶ δὴ φιλική, εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς ἐκτεταμένας κοινότητας συμφερόντων. Αἱ Αἱρέσεις εἶναι ὀλιγώτερον ἀνησυχητικαὶ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, ἀφ' ὅτου αὐταὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀύξανομένου ἀριθμοῦ τῶν ὁπαδῶν ἔπρεπε νὰ ὀργανωθοῦν αὐστηρότερον ἔστω καὶ ὀλιγώτερον χαρισματικῶς, ἢ ἀφ' ὅτου αὐταὶ ἤρχισαν νὰ ἐκπαιδεύουν κληρικoὺς καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν λατρείαν των, ἢ ἔπρεπε νὰ θεσπίσουν ὑποχρεωτικὴν συνεισφορὰν ἐκ παραλλήλου πρὸς ἄλλα περισσότερον σταθεροποιητικὰ μέτρα καὶ νὰ περιορίσουν τὴν θρησκευτικὴν ἐπίδρασιν τῆς γυναικὸς. Αἱ

110. Πρὸβλ. Fritz Herkenrath, ἐνθ' ἄνωτ., 59 ἐξ.

προτεσταντικά Ἐκκλησία διὰ κείνην μάλιστα εὐμενῶς πρὸς τὴν θεϊκὴν θρησκευτικὴν προσπάθειαν τῶν Αἰρέσεων ἔναντι μεμονωμένων προσώπων, τὰ ὅποια ἢ δυσκολοκίνητος ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ, ἀναγνωρίζουν δὲ ἐν φιλικῇ ταπεινοφροσύνῃ, ὅτι αἱ Αἰρέσεις διαφυλάσσουν τὸ ριζοσπαστικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἡθικῇ, οὕτω δὲ αἱ Ἐκκλησίαι αὐταὶ τοῦλάχιστον προτρέπουν τρόπον τινὰ εἰς μίαν συμπλήρωσιν· ἐξ οὗ καὶ προσανατολίζεται τις εὐμενῶς πρὸς τὸ πρότυπον τῆς ἐλευθέρας ἀγοραστικῆς οἰκονομίας, τὸ ὅποιον ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀκατάλληλον διὰ τὰς σχέσεις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Αἰρέσεως. Τὸ κλίμα ἐπομένως σήμερον εἶναι τοιοῦτον, εἰς τρόπον ὥστε αἱ προτεσταντικά Ἐκκλησία δὲν βλέπουν τόσο δυσμενῶς τὰς Αἰρέσεις ὡς «ἐνοχὴν τῆς Ἐκκλησίας», ἐπειδὴ αὐταὶ ἐν τῷ μεταξὺ συνέβαλον εἰς ἐξόφλησιν τῆς ὑποθήκης των· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐνοχικὴ κατηγορία δὲν ἀπευθύνεται σήμερον τόσο ἀυστηρὰ, δὲν ὀμιλεῖ τις περὶ «Εὐλογίας τῆς Αἰρέσεως» καὶ δύναται ἐνταῦθα νὰ ἐπικαλεῖται τὰ ὑπὸ τοῦ Λουθήρου λεγόμενα¹¹¹: «Ἄν δὲν ὑπῆρχον ὀμάδες αἰρετικῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐγείρει ἡμᾶς ὁ διάβολος, θὰ ἤμεθα πολὺ ὀκνηροί, θὰ ἐκοιμούμεθα βαθέως καὶ θὰ ἐροχαλιζάμεν θορυβωδῶς· ἀμφοτέρω, πίστις καὶ λόγος, θὰ ἡμαυροῦντο, δηλ. θὰ ἐπεσκοτιζόντο καὶ θὰ ἀπεκηρύσσοντο – ἀπεπέμποντο μέχρις ὅτου τὰ πάντα θὰ ἐφθειρόντο· τώρα ὅμως τοιαῦτα ὀμάδες εἶναι δι' ἡμᾶς ἀκονόπετραι - σιλβωταί, αἱ ὅποια ἀκονίζουν καὶ λειαίνουν τὴν ἡμετέραν πίστιν καὶ διδασκαλίαν». Τοῦτο ὅμως σημαίνει, ἐξ ἐπόψεως προτεσταντικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμολογιῶν, διακαίωσιν τῶν αἰρέσεων καὶ ἀποδοχῆν ἀναγκαιότητος τῆς ὑπάρξεως των¹¹².

2. Αἷτια.

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη προσέγγις καὶ χαλάρωσις τῆς ἰδιαιτέρας αὐστηρῶς κλειστῆς οὐσίας ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Αἰρέσεως καθορίζεται διὰ τῶν αἰτίων, τὰ ὅποια, κατὰ τὸν Mensching¹¹³, ἀποτελοῦν τὴν

111. Πρβλ. Paul Scheuerlen, *Die Sekten der Gegenwart*, Stuttgart 1930⁴, 13.

112. Ἀπὸ προφανῆ παρερμηνείαν τῆς φράσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Α' Κορινθ. 11,19: «Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν». Περὶ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου τούτου, ἀν πρόκειται βεβαίως περὶ διαφιλονεικιῶν μεταξὺ τῶν ἐν Κορίνθῳ χριστιανῶν δευτερευούσης σημασίας καὶ ὄχι περὶ αἰρέσεων, καὶ τῆς προγνωστικῆς του ἐννοίας, ἰδιαιτέρως παρὰ τῷ ἱερῷ Χρυσόστομῳ, πρβλ. Ἰω. Τσαγγαλίδη, ἔνθ' ἄνωτ., 214 καὶ Π. Ν. Τρεμπέλα, *Ἐπίγραμμα εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τῆς Κ. Διαθήκης*, τόμος Α', Ἀθήναι 1956², 354 ἐξ.

113. Πρβλ. G. Mensching, ἔνθ' ἄνωτ., 206.

βάσιν οίουδήποτε ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανισμοῦ: Ἐναντιοῦται μίᾳ παραδόσει μεγάλης διαρκείας — ἀνάγκη ἀντικειμενικότητος τῆς Θρησκείας — ἀπαιτήσεις τοῦ εἰσρέοντος πλήθους. Ἡ παράδοσις δέον ὅπως, μὲ τὴν παρέλευσιν τῆς πρώτης γενεᾶς τῆς Αἰρέσεως, ἀντικαταστήσῃ τὴν ὑποκειμενικὴν αἰτιολόγησιν: Ἡ Αἵρεσις ὡς προσωπικὴ καὶ ἐλευθέρως δρῶσα κοινωνία ὡς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς εἶναι καταδεδειγμένη εἰς διάρκειαν ζωῆς μίᾳ μόνον γενεᾷ· ἂν τύχῃ καὶ ὑπερβῇ αὕτη τὰ σύνορα ταῦτα, περιέρχεται ἀναντιρρήτως εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκκλησιαστικοποιήσεως καὶ ὀργανικοποιήσεως. Ἀπὸ θρησκείου — κοινωνιολογικῆς ἐπόψεως τὸ πρόβλημα τῆς Αἰρέσεως σὺν τῷ χρόνῳ αὐτοδιαλύεται. Τὸ πρόβλημα τῆς διαλύσεως τῆς πρώτης γενεᾶς εἶναι ἰδιαιτέρως ὀξύ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ διὰ τὴν Αἵρεσιν τόσον σημαντικοῦ Ἐπισημοῦ μετὰ ταῦτα εἶναι ἀνοικτὴ πλέον ἢ ὁδὸς τῆς ἀφομοιώσεως, κατὰ τὸν νόμον δέ, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ εἰς κίνησιν τιθέμενον ὕδωρ διαρκῶς δημιουργεῖ κυκλικὰ κύματα, ἐν τοιοῦτον βῆμα σημαίνει ἀκατάσχετον περαιτέρω βάδισμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, τουτέστι τῆς ἀρχῆς τοῦ τέλους τῆς Αἰρέσεως ὡς τοιαύτης γενικῶς¹¹⁴. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐξόγκωσιν, ἤτοι ἐξαθλίωσιν, τῆς οὐσίας τῆς Αἰρέσεως διὰ τῆς ἀσυμμετρικῆς ποσοτικῆς αὐξήσεως πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου προερχομένην ἐκ τῆς μεγάλης ἐξαπλώσεως, ἢ ὁποία καὶ σημαίνει ἀναντίρρητον γραφειοκρατίαν. Αἱ διαφοραὶ εἰς τὸν μέγρι τοῦδε ἐπιτευχθέντα βαθμὸν τῆς ἐκκλησιαστικοποιήσεως ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ Αἰρέσεις, τῶν ὁποίων ἢ αὐξήσεις τῶν μελῶν ὀφείλεται εἰς τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς, κάμνουν τὰς παραχωρήσεις ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Αἰρέσεως (εἴτε ὅτι εἰς τὰ νέα μέλη ἢ πίσεις τοῦ περιβάλλοντος θὰ ἦτο ἀνυπόφορος, εἴτε ὅτι ταῦτα κερδίζονται μόνον ἂν αἱ προοπτικαὶ τῆς Αἰρέσεως πρὸς ἐπιγράτησιν θὰ ἐγίνοντο μεγαλύτεραι), εἰς τρόπον ὥστε αὐταὶ ταχέως ἀφομοιοῦνται ὡς Αἰρέσεις, τῶν ὁποίων ἢ ὑπόστασις κοινωνιολογικῶς παραμένει ὁμοιογενής· ἐκτὸς τούτου Αἰρέσεις, αἱ ὁποῖαι δι' ἐνὸς ἰσχυροῦ χαρακτηριστικοῦ πυρήνος, διὰ τοῦ νέου μηνύματος δίδουν ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς ἠϋξημένης προσωπικῆς ἀνάγκης τῶν ἀτόμων, εὐρίσκουν ὀλιγώτερον ἐνδοιασμοὺς — ἀμφιβολίας εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκκλησιαστικοποίησιν ἀπὸ τὰς καθαρὰς κινήσεις διαμαρτυρίας ἐναντι κοινωνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι ζοῦν μόνον ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀρνήσεως, κατὰ τὴν οὐσίαν τῶν εἶναι πνευματικῶς παρασιτικά, καὶ πολὺ δυσκόλως ἐπιτυγχάνουν μίαν θετικὴν ἔκφρασιν, οἷαν παριστᾶ ἢ σταθεροποίησις

114. Πρὸβλ. Paul Honigsheim, *Religionssoziologie*, ἐνθ' ἄνωτ., 206.

εις την ἐκκλησιαστικότητα¹¹⁵. Ἡ Ἐκκλησία τέλος ἔχει ὡς λόγον, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ ἢ συμβάλλει πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἀποδοχὴν αἰρετικῶν στοιχείων, τὴν γνῶσιν τῶν μειονεκτημάτων, τῶν δυσλειτουργιῶν, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ὀργανικοποιήσεως ἢ τῆς ἰδρυματοποιήσεως.

3. Τελικὴ θεωρητικὴ ἀξιολόγησις.

Κατ' ἀρχὴν διαπιστοῦται ὅτι ἀμφότεραι, Ἐκκλησία, δυτικῶν ὁμολογιῶν, καὶ Αἵρεσις, δὲν εἶναι πλήρως τέλειαι, οὔτε καὶ κοινωνιολογικῶς: καὶ ἡ Αἵρεσις ἀκόμη ἱκανοποιεῖ ἀναγκαιότητά τινα¹¹⁶. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς θεμελιώδους θεωρήσεως συνάγονται συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συνεχίζονται περαιτέρω. Εἰς τὰ τελευταῖα ἀνήκουν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Troeltsch¹¹⁷ περὶ τῆς Ἐκκλησίας λεγόμενα, «πέριξ τῆς ὁποίας στρατοπεδεύουν αἱ Αἱρέσεις ὡς περιφερόμενοι σωροὶ ἄμμου ἐναλλασσόμεναι κυκλικῶς» τοῦτο σημαίνει ὅτι τὴν τελευταίαν λέξιν ἀφήνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζει μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν δυνατότητα θρησκευτικῆς περαιτέρω ἐξελίξεως, καὶ ἀποδέχεται ὅτι μόνον αὐτὴ διατηρεῖ ἐν ζωῇ τὴν βασικὴν θρησκευτικὴν οὐσίαν, «εἰς τὴν ἐξημμένην ἀποστένωσιν καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ὄξυνσιν τῆς ὁποίας τίθεται εἰς ἐνέργειαν καὶ ὁ Αἰρετισμὸς (τουτέστι τὸ σύνολον τῶν Αἱρέσεων)». Ἡ Ἐκκλησία εἶναι διὰ τὰς Αἱρέσεις «ὁ κλάδος ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὐταὶ κἀθηνται». Παρομοίως φαίνεται νὰ βλέπη καὶ ὁ Heiler¹¹⁸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ «προποταρικοῦ ἀμαρτήματος» τῆς Αἱρέσεως εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικότητα, ὅταν τρόπον τινὰ θριαμβολογῶν λέγη: «Ἡ Θρησκεία εἶναι πάντοτε καθολικὴ καὶ κοινωνικὴ». Μία τοιαύτη δὲν εἶναι βεβαίως ἐλευθέρα πάσης ἐσωτερικῆς, ὑποκειμενικῆς, δεσμεύσεως, καὶ θὰ πρέπει ὡς ἐκ τούτου νὰ ὑπερβάλλῃ εἰς ἀντικειμενικότητα τῆς διαπιστώσεως ἐναντι μιᾶς δευτέρας ἐρμηνείας, ἡ ὁποία βλέπει τὴν δυνατότητα τῆς ὑποτροπῆς, τουτέστι τῆς ἐπιστροφῆς, τῆς Ἐκκλησιαστικότητος εἰς τὴν Αἵρεσιν' κατὰ τινα δὲ ἔννοιαν ἀναζητεῖ ἡ δευτέρα αὕτη ἐρμηνεία διὰ τὴν Αἵρεσιν μίαν παλινωδιακὴν κίνησιν, χωρὶς νὰ δημιουργῇ ἐσπευσμένως ἐν μὴ προβλεπόμενον τελικὸν στάδιον. Ὁ Dienel¹¹⁹ εὐρίσκει μίαν

115. Πρὸβλ. Kurt Hutten, *Die Kirche und die Sekten*, ἐνθ' ἄνωτ., 36 ἐξ.

116. Πρὸβλ. Walter Köhler, ἐνθ' ἄνωτ., 44.

117. Πρὸβλ. Ernst Troeltsch, *Protestantisches Christentum und Kirche in der Neuzeit*, ἐνθ' ἄνωτ., 707 ἐξ.

118. Πρὸβλ. Friedrich Heiler, ἐνθ' ἄνωτ., 448.

119. Πρὸβλ. Peter Dienel, *Kirche und Sekte I*, ἐνθ' ἄνωτ., 241.

τοιαύτην λειτουργικὴν – ἐνεργητικὴν ἔννοιαν· αἱ Αἱρέσεις φαίνονται, κατ' αὐτόν, ὡς πειραματικὸν προστάδιον τοῦ τύπου ἐκκλησιαστικῆς ὑποστάσεως. Ὅπως ἐκάστη κοινωνικὴ διαμόρφωσις, πρέπει καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ συμμορφώνεται πρὸς τὸ συνεχῶς μεταβαλλόμενον περιβάλλον, αὕτη δὲ ἐπιτελεῖ τοῦτο τῇ βοθηείᾳ μικρῶν ομάδων, εἰς τὰς ὁποίας τὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζονται καὶ προλαμβάνονται δυνατότητες ἐπιλύσεως, καθ' ὅμοιον τρόπον, καθ' ὃν ὠρισμένα μεγάλα θηρία συνοδεύονται ἐκ προειδοποιητικῶν πτηνῶν· ἡ παρασιτικὴ σχέσις τούτων ἔναντι τοῦ «οἰκοδεσπότου», τουτέστι τοῦ μεγάλου θηρίου, ἰσχύει κατ' ἀναλογίαν καὶ διὰ τὰς Αἱρέσεις: Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ὅτι αὗται πράττουν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ὁ πραγματικῶς ἐνδιαφερόμενος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ, πρέπει νὰ ἔχουν πλεονεκτήματα εἰς βάρος τοῦ ἐπωφελουμένου. Ἐκκλησία καὶ Αἵρεσις θεωροῦνται ἐνταῦθα ἀξιόλογοι, ἀμοιβαίως ἐξηρημένοι καὶ ἐπιτυγχάνουσαι ν' ἀντιστέκονται εἰς τὴν συνεχῆ ροὴν τοῦ χρόνου. Ἡ εὐφυῆς αὕτη σκέψις ἐπαληθεύεται εὐκόλως, ἂν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι αἱ Αἱρέσεις ἀναφύονται τὸ πλεῖστον εἰς ἐποχὰς μεγάλων ἀναταραχῶν καὶ μεταπτώσεων: Ἡ Ἐκκλησία κατ' αὐτοὺς τοὺς δυσκόλους καιροὺς χρειάζεται ἰδιαίτερος πολλὰ δοκιμασιακὰ ἀερόστατα, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἰδιαίτερος δύσκολον προσανατολισμὸν εἰς τὸν περιβάλλοντα κόσμον. Λίαν τυπικῶς – μορφολογικῶς, διατυπώνει ὁ Mayer¹²⁰ τὴν αὐτὴν πραγματικότητα μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γενικοῦ κοινωνιολογικοῦ νόμου τῆς ἀντικειμενικότητος ὡς νόμου κινήσεως τῆς θρησκευτικο – κοινωνικῆς περιοχῆς: Εἰς ὅλας τὰς ὑπάρξεις ἐνυπάρχει ἡ τάσις πρὸς συνεχῆ ἀντικειμενικοποίησιν, τουτέστι συνεχῶς νὰ μεταστρέφονται εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς πρωταρχικῆς τῶν ὑπάρξεως· ἐκ τῆς αὐθορμητικότητος εἰς τὴν τάξιν, τὸν κανονισμόν, ἐκ τῆς παραλόγου ζωῆς εἰς τὸν ὀρθολογισμόν καὶ τὴν νομιμότητα, ἐκ τῆς δημοκρατικῆς ἀδελφοσύνης εἰς τὸ ἱεραρχικὸν κυριαρχικὸν σύστημα. Καὶ ἀντιστρόφως! Τὴν παράταξιν προτεραιοτήτων – προτιμήσεων δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς λογικὴν δυνατότητα βοθηείας. Τὴν παροδικότητά των καὶ τὴν προσωρινότητά των δέον νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν διαπίστωσιν ἡ πληγὴ καὶ ἡ εὐεργεσία τῶν Αἱρέσεων θὰ διατηρῆται πάντοτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ βαθμὸς εἰς τὸν ὅποιον θὰ ἀντιλαμβάνεται αὕτη τὸν πειρασμὸν τούτον θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κατὰ πόσον αὕτη θὰ συμπεριφέρεται ἐκκλησιαστικῶς. Ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αἱρέσεως θὰ εἶναι

120. Πρβλ. Carl Mayer, *Sekte und Kirche*, ἐνθ' ἄνωτ., 29.

ιδιαιτέρως καρποφόρος: Ἡ θρησκευτικότης, ἡ ὁποία ὑφίσταται ὑπεράνω τῶν ἐνεργειῶν ἀμφοτέρων, θὰ ἔχη τὰ πλεονεκτήματά της. Ἄν διὰ τὸν ἀντικειμενικὸν παρατηρητὴν θὰ εἶναι μέγας καὶ γοητευτικὸς ὁ ἐρεθισμὸς, νὰ βλέπη δι' ἀμφοτέρων τῶν ἀρχῶν τούτων τὴν πραγματοποιήσιν ὄλων τῶν δυνατοτήτων τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐκφράσεως – διατυπώσεως ἢ σαφοῦς διακρίσεως τῆς κοινότητος εἰς μίαν ὠρισμένην περιοχὴν τῆς Θρησκείας μέχρι καὶ τῆς ἀπομεμαρυσμένης πολιτικότητος – ἀντιθετικότητος, μετὰ δὲ πάλιν τὴν ἐπαναφορὰν εἰς ἓν ἠνωμένον κέντρον, διὰ τὸν ὀρθόδοξον παρατηρητὴν θὰ εἶναι ἀπείρως σαγηνευτικώτερον, ν' ἀναμένῃ ὅτι οἱ πεπλανημένοι καὶ αἰρετικοὶ ἐκδηλοῦντες ἔμπρακτον μετάνοιαν θὰ ἀποκηρύξουν κάποτε καὶ θὰ ἀναθεματίσουν τὴν αἰρετικὴν τῶν πλάνην ἐπιστρέφοντες εἰς τὸν ἀρχικὸν ἐκκλησιαστικὸν ὄργανισμόν, ἐξ οὗ καὶ ἐξέπεσαν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἐνοποιοῦνται ἐν τῇ μιᾷ κοινότητι καὶ ὁμολογία τῆς ὀρθῆς πίστεως, θεωρίας καὶ πράξεως, παραμένοντες ἑσαεὶ ἐντὸς τοῦ σώματος ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ μόνον δὲν θὰ ὑφίσταται πλέον δυνατότης διασπάσεως καὶ κατακερματισμοῦ¹²¹.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Antes, P., *Sufismus*, ἐν *Lexikon der Sekten, Sondergruppen und Weltanschauungen*, herausgegeben von H. Gasper, u.a., Herder – Verlag, Freiburg 1990², 996–998.
- Aubert, R., I. *Vatikanisches Konzil*, ἐν *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd 10, 1965, 636 – 642.
- Βασιλειάδη, Π., *Αἱρέσεις ἢ θεολογικὲς τάσεις στὸν ἀρχέγονο Χριστιανισμό*, ἐν *Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν (ΔΒΜ)*, τ. 5, 1977–78, 101–118.
- Blanke, Fritz, *Kirchen und Sekten*, Zürich 1955².
- Braden, Charles Samuel, *These Also Believe*, New York 1949.

121. Πρβλ. Κ. Καρακολῆ, ἐνθ' ἄνωτ., 105 ἐξ., καὶ Α. Μ. Παπαδοπούλου, *Σύγχρονες Αἱρέσεις καὶ «θρησκευτικὰ» Κινήματα στὴν Ἑλλάδα*, Θεσσαλονίκη 1987, 22. «Ὅσοι αὐτὲς οἱ αἰρετικὲς ἀποκλίσεις», παρατηρεῖ ὁ Ν. Ματσούκας, ἐνθ' ἄνωτ., 68, «κατὰ τρόπο ἀποφασιστικὸ καλοῦνται νὰ ἐνοποιηθοῦν στὴ χριστιανικὴ κοινότητα. Στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει πιά αὐτὴ ἡ διάσταση καὶ ὁ κατακερματισμός».

- Dienel, Peter, *Kirche und Sekte I*, ἐν Probleme der Religionssoziologie (Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 1962, Sonderheft 6), Köln/Opladen, 233–242.
- Eggenberger, O., *Mazdaznan*, ἐν Lexikon der Sekten, Sondergruppen und Weltanschauungen herausgegeben von Hans Gasper, u.a., Herder-Verlag, Freiburg 1990², 635–636.
- Γεωργοπούλου, Ν., *Ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως*, Ἀθήναι 1967.
- Γιαννουλάτου, Ἀ., *Ἰσλάμ, Θρησκευολογικὴ ἐπισκόπησις*, Ἀθήναι 1975, 1979².
- Γιούλτση, Β., *Εἰσαγωγή στὴν κοινωνιολογία τῆς Θρησκείας*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1985.
- Φειδᾶ, Βλ., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ια, Ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς Εἰκονομαχίας*, Ἀθήναι 1978.
- Φειδᾶ, Βλ., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'*, Ἀθήναι 1992.
- Goddijn, Walter, *OFM, Kirche und Sekte II*, ἐν Missionszeitschrift: Kirche und Sekte, 243–253.
- Heiler, Fr., *Erscheinungsformen und Wesen der Religion, Bd. 1. Die Religionen der Menschheit*, herausgegeben von Christel Matthias Schröder, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1961.
- Herkenrath, Fritz, *Die eschatologischen Religionsgemeinschaften des 19. Jahrhunderts*, Kölner Philosophische Dissertation 1930.
- Honigsheim, Paul, *Religionssoziologie*, ἐν Die Lehre von der Gesellschaft (Herausgeber Eisermann), Stuttgart 1958, 119–181.
- Hutten, Kurt, *Die Glaubenswelt des Sektierers*, Hamburg 1957.
- Hutten, Kurt, *Die Kirche und die Sekten*, ἐν E. Schweizer, Kurt Hutten, u.a., *Die Einheit der Kirche und die Sekten*, Zollikon 1957, 35–73.
- Hutten, Kurt, Seher, Grübler, *Enthousiasten*, Stuttgart 1954⁴.
- Καρακολῆ, Κ., *Αἵρέσεις καὶ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς ἔλληνας ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τῶν Β' καὶ Γ' αἰώνων*, Θεσσαλονίκη 1983.
- Καρμίρη, Ἰω., «Ἐκκλησία», ἐν Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 5, 1964, 466–519.
- Καρμίρη, Ἰω., «Αἵρεσις», ἐν Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 1, 1962, 1087–1089.

- Καρμίρη, Ίω., *Δογματικής Τμήμα Ε', Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, Ἀθήναι 1973.
- Köhler, Walter, *Wesen und Recht der Sekte im religiösen Leben Deutschlands (Aus der Welt der Religion – Religionswissenschaftliche Reihe 16)*, Gießen 1930.
- König, Franz-Hans Waldenfels, *Lexikon der Religionen*, Herder, Freiburg im Breisgau 1988².
- Ματσούκα, Νικ., *Ὁρθοδοξία καὶ Αἵρεση, στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τοῦ Δ', Ε', ΣΤ' αἰώνα*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1992².
- Mayer, Carl, *Sekte und Kirche (Heidelberger Studien aus dem Institut für Sozial – und Staatswissenschaften, Bd. III, Heft 6)*, Heidelberg 1933.
- Mensching, Gustav, *Soziologie der Religion*, Bonn 1947, 1968².
- Μητσοπούλου, Νικ., *Θέματα ὀρθοδόξου δογματικῆς Θεολογίας*, Πανεπιστημιακὴ παραδόσεις Δογματικῆς, ΟΕΔΒ, 1984².
- Παπαδοπούλου, Ἀντ., *Σύγχρονες Αἵρέσεις καὶ «θρησκευτικὰ» Κινήματα στὴν Ἑλλάδα*, Ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1987.
- Scheuerlen, Paul, *Die Sekten der Gegenwart*, Stuttgart 1930⁴.
- Schimmel, A., *Sufismus*, ἐν König – H. Waldenfels, *Lexikon der Religionen*, ἐνθ' ἄνωτ., 620–622.
- Schrey, Heinz-Horst, *Die Sekten als Frage an die Kirche*, ἐν *Zeitwende* 24 (1952/3), 626–631.
- Στοιγιάννου, Βασ., *Ὁρθοδοξία καὶ Αἵρεση στὴ Γαλατία ἐν Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν*, τ. 5, 1977–78, 217–235.
- Thimme, Ludwig, *Kirche, Sekte und Gemeinschaftsbewegung*, Schwerin 1925.
- Τρεμπέλα, Παν., *Ἐπίγραμμα εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τῆς Κ. Διαθήκης, τόμος Α'*, Ἀθήναι 1956².
- Troeltsch, Ernst, *Protestantisches Christentum und Kirche in der Neuzeit*, 4. Beitrag in: *Geschichte der christlichen Religion (= Die Kultur der Gegenwart, Herausgeber Hinneberg, Teil I. Abteilung IV, 1)*, Berlin/Leipzig 1909², 431–792.
- Troeltsch, Ernst, *Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*, Tübingen 1923³.
- Τσαγγαλίδη, Ίω., *Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ*

- Αίρέσεις*, ἐν Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν, τ. 5, 1977-78, 209-216.
- Wach, Joachim, *Religionssoziologie*, Tübingen 1951.
- Weber, Max, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, Bd. I, Tübingen 1947⁴.
- Ζηζιούλα, Ἰω., (Μητροπολίτου Περγάμου), *Ἡ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῖα Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἐκδ. Γρηγόρη, ἐν Ἀθήναις 1990².
- Ζιάκα, Γρ., *Ὁ μυστικὸς ποιητὴς Maulānā Jalāladdīn Rumi καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ*, Θεσσαλονίκη 1973.
- Ζιάκα, Γρ., *Ἱστορία Θρησκευμάτων, τ. Β'*, Τὸ Ἰσλάμ, Θεσσαλονίκη 1983².